

2015/2 • XXII. évf. 2. szám

Ára: 600 Ft

FOLK MAGAZIN

Budapesti
Tavaszi
Fesztivál

15

április 10–26.

A tavasz ünnepe

Fotó: Földi Imre/MTI

Magyar Menyegző Ezüstlakodalom

Főszerepben: Novák Péter

Április 24.

Papp László Budapest Sportaréna

www.btf.hu

Együttműködő partner: KULTURPART

Információ: (+36 1) 555 3300 | 269 0470

A Budapesti Tavasz Fesztivál programjaira jegyek válthatók:

A FESZTIVÁL HONLAPJÁN

- www.btf.hu/jegyvasarlas

A MŰVÉSZETEK PALOTÁJA JEGYPÉNZTÁRAIBAN

- 1095 Budapest, Komor Marcell u. 1. | Telefon: +36 1 555 3300, +36 1 555 3301 | E-mail: jegyperotar@mkpa.hu
- 1061 Budapest, Andrássy út 28. | Telefon: +36 1 555 3310, +36 1 555 3311
- 1117 Budapest, Október huszonharmadika u. 8–10. (Allee Bevásárlóközpont, földszint)
- 1024 Budapest, Lövőház utca 2–6. (Mammút II. Bevásárlóközpont, 2. emelet)
- 1123 Budapest, Alkotás u. 53. (MOM Park Bevásárlóközpont, Alkotás színi)

A BUDAPESTI FESZTIVÁL- ÉS TURISZTIKAI KÖZPONT KÖZÖNSÉGSZERVEZÉSÉN

- 1065 Budapest, Nagymező utca 68. | Telefon: +36 1 269 0470 | E-mail: jegy@fesztivalvaros.hu

BUDA PEST

FOLKMAGAZIN

A TARTALOMBÓL:

4. „Akit anya szült, annak meg kell halni előbb-utóbb...”
Fehér Anikó
6. ELHIVATOTTAK A VÉGEKEN
Értékmentők – I. rész
Kóka Rozália
10. „Szűz Mária szemén keresztül”
Kiss Eszter Veronika
11. A magyarországi WOMEX...
Grozdzits Károly
14. KESERÉDES DERŰ
Péter László székely „panoptikuma”
Kóka Rozália rovata
16. Búcsú Erdélyi Zsuzsannától
Szerkesztette: Kóka Rozália
17. Világok találkozása
György Katalin
20. „Ahogy gondolzza...”
Agócs Gergely; Demeter László
21. FOTÓGALÉRIA
„Ahogy gondolzza...”
Molnár Ábel, Babai Dániel,
Molnár Zsolt
26. TALLÓZÓ
Gül Baba zarándokai
Tömörkény István
28. SZÉKI TÖRTÉNETEK
Nem láttak egy tolvaj urat? – II.
Kocsis Rózi – Juhos Kiss Sándor
32. NYÁRI NÉPMŰVÉSZETI TÁBOROK
34. Baskír táncház Magyarországon
Juhász Katalin
35. ÉTELEK – HAGYOMÁNYOK
Töltött tészta baskír módra
Juhász Katalin
38. MAGTÁR
Kakuk Timika: Rögzítve 2.
40. Tekerőoktatás Magyarországon
Patonai Bátor
42. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Az utolsó dudás emlékének

„Gyere kutyám, elmegyünk, sok szép emléket viszünk
És míg élünk, sírva mondjuk: Jaj, megöregedtünk!”

2015. március másodikán, hajnalban történelmi pillanathoz érkezett az idők folyása. Ez a kora tavaszi pirkadat elhozta a végső megnyugvást a 96 esztendőes tereskei pásztorinak, Pál Istvánnak. Pista bácsi a magyar nemzet történetében egy olyan folytonosság utolsó képviselője volt, mely vélhetően még a honfoglalás előtt vette kezdetét. Ő volt az utolsó magyar dudás. Így ismerte őt meg a magyarországi népzenei mozgalom, ez a meghatározás szerepelt a róla szóló első publikáció, a dalait és hangszerjátékát közreadó módszertani segédanyag címében is. Pista bácsi sokunk atyámestere volt. 1992 júniusában ismerkedtünk össze, amikor Juhász Zoltánnal közösen gyűjtőtutatót szerveztünk, hogy kiderítsük, él-e még a nógrádi magyar pásztorok hangszeres hagyománya. Találkozásunk pillanatában világossá vált, hogy Pista bácsi rendkívüli személyiség. Nála az, amit kerestünk, nem a régi, töredezett emlékfoszlányokból felélesztett múltidézősként került terítékre. A pásztorhagyományt nála a magyar néprajzkutatás nagy úttörői által is megörökített gazdagságban tudtuk tetten érni, ahol a dudu csak egy volt a sok érték közül. Pista bácsihoz ekkortól szinte hetente elmentünk, mert annyi rögzíteni – mit is beszéltek – tanulnivaló volt nála, hogy láttuk, erre sok idő kell. Ahogy egyre terebélyesedett gyűjteményünknek a Pista bácsi tereskei konyhájában dokumentált érték-tárháza, rá kellett döbbernünk, hogy mesterünk nemcsak a dalok, vagy a hangszerjáték kiemelkedő hagyományörzője (a dudu mellett a furulya, a flóta és a kanásztülök is megszólalt a kezében). Arra is fokozatosan fény derült, hogy Pál Istvánt a hagyományos gyógyítás, a hiedelmek és a szokásvilág, vagy akár az álomfejtés kiemelkedő tudású ismerőjeként környezete tudós pásztoroként tartotta számon. Aki tudja mit jelent ez, értsen ennyiből. Később azt is fel kellett ismernünk, hogy Pista bácsi a szövegfólklor műfajaiban is járatos. Mesekeincset, illetve mesemondásának stílusát olyan régies elemek tették jellegzetessé, melyeket ezen a vidéken csak kevés kutatónak volt szerencséje a maga élő valójában tetten érni. És még itt, a szóbeliség hagyományának területén is nem csak a mesék alkották Pista bácsi repertoárjának értékeit. A vőfélyversei, a különféle műfajokba sorolható mondái és betyártörténetei, az apokrif imádságok, a ráolvasások, a gyermekjátékok szövegei, az állathangutánzók, vagy a találós kérdések is azt a teljességet,

azt a harmóniát tárták elénk, amely nem véletlenül tudja rabul ejteni a néprajz művelőit. Igen, a teljesség. Talán az volt Pál Pista bácsinál az a magával ragadó mozzanat, melynek köszönhetően oly sokan a követőivé váltak. Az ő színrelépésével ugyanis új lendületet vett a magyar pásztorhagyomány értékeinek átörökítése. Élete utolsó huszonhárom évében talán száznál is több népművészeti táborban fogadták, hogy továbbadja tudását. Ez alatt az idő alatt tanítványainak több száz furulyát faragott, és több tucat fiatal dudást indított útjára. Gyakori vendége volt a táncházmozgalom egyéb rendezvényeinek is. A budapesti és felvidéki táncháztalálkozók, a Kecskeméti Népzenei Találkozó hagyományörző gálaműsorainak, vagy a Hagyományok Háza népmesetanfolyamának visszatérő szereplője volt, de szívesen vállalt szereplést a különféle iskolai rendezvényeken, pászortalálkozók, vagy falunapokon is. A népművészet terjesztésének ügye Pista bácsit felvidéki és erdélyi helyszínekre, majd Svájc és Franciaország magyar diaszpóráihoz is kijuttatta. Tudására a magyar „külvilág” is hamarosan felfigyelt. Miután a Szomjas György rendezésében elkészült portréfilmjét a Magyar Filmszemlén is bemutatták, a médiában is számos alkalommal szerepelt, s itt is mindig tudatosan vállalta az elveszni látszó értékek képviselőjét. Ezt a tudatosságot ismerte el a kormányzat, amikor Pista bácsit a Népművészet Mestere címben részesítette, majd szűkebb pátriája is, amikor Nógrád megye legmagasabb szintű kitüntetésével, a Madách-díjjal tisztelte meg...

*

...Az öregség, a magány gyötörte. Miután feleségét és mind a hat gyermekét eltemette, jobbra már csak mi maradtunk, a tanítványok és a követők. Nekünk mondogatta: „A csend hasítja a fületem.” Amikor az idő már kezdte megkoptatni érzékeit és ellátásra szorult, unokái közül is csak Tibor viselte gondját. És mi is segítettünk, ahogy tudtunk. Ki személyes jelenléttel és ápolással, ki segélykoncertek szervezésével, számlavezetéssel, ki azzal, hogy elment őt nótaszóval, furulyával vidítani, vagy kezét megsimítani a kórházi ágya mellé. Sokat kaptunk tőle. Tudásban gyarapodtunk, szívben, lélekben gazdagodtunk. Mással nem tudjuk meghálálni, csak ha mi is az összes tőle kapott értéket továbbadjuk. Ígérjük, amíg élünk, azon leszünk.

Agócs Gergely

Címlap: Pál István (1919–2015), a Népművészet Mestere (fotó: Gyetvai Zoltán)

„Akit anya szült, annak meg kell halni előbb-utóbb...”

2006-os beszélgetés Pál István nyugdíjas tereskei juhással

Ez a beszélgetés nem önmagáért, hanem egy nagyobb lélegzetű tanulmányhoz készült, melynek témája az imádkozás. Különböző korú parasztembereket kerestem meg és kérdeztem erről a nagyon személyes, majdnem intim tevékenységről: milyen is az, amikor az ember a Teremtővel beszélget. Most is köszönöm, hogy bizalmukba fogadtak. Nem gondolom, hogy ezek az interjúk mindenkire tartoznának, nem is a publikálás volt a célom velük. Most mégis kivételt teszek, ezzel a kis írással hajtom meg fejem Pista bácsi előtt. Fontosnak tartom, hogy mások is olvassák, hisz tanulságosak ezek a gondolatok. Többek annál: éleztelmeletet sugallnak, helyre teszik a talajt vesztett érzéseket.

Pista bácsi az utolsó magyar dudás volt. Tereskén, a fővárostól mintegy 70 km-re lakott, egyedül egy takaros kis házban, melyet példásan rendben tartott. Gyakran hívták különféle műsorokra, táborokba, ahol a fiatalok csodálattal hallgatták, és tanultak tőle. Értékrendje, erkölcsi tartása példaadó valamennyiünk számára.

1994-ben elnyerte a Népművészet Mestere címet, 2005-ben a Magyar Kultúra Lovagja lett, szülőfaluja, Kétdobony és mai lakhelye, Tereske díszpolgára. Szerették és becsülték mindenütt, ahol csak ismerték.

Ottjártamkor, 2006-ban, ki sem fogyott a szóból. Kérte, menjek még, mert ilyeneket eddig senki sem kérdezett tőle, de hát „ilyeneket a férfiak nem is szoktak...”

*

– Milyen volt a gyerekkora?

– Öten voltunk testvérek. A szüleim, mondhatni, írástudatlanok

voltak. Amikor a testvérem iskolába kezdett járni, ő tanította meg egy kicsit írni anyámat, meg számolni apámat. Nekem is hat gyereke volt, mind meghalt...

Mikor a feleségem meghalt 1983-ban, utána én lefogytam ötvenkét kilóra, beteg lettem, nem akartam semmit se csinálni. Kihaltak a szívemből a nóták... Készítettem egy jó vastag kötelet, megkentem faggyúval és elkészítettem a hátsó kamrában... Úgy gondoltam, hogy a feleségem február 20-án halt meg '83-ban, én majd '84. február 20-án elemésztetem magam. De akkor talált meg engem a Juhász Zoli, aztán jött az Agócs Gergő, és kezdtek kérdezgetni, amit tudok. [Valójában 1992-ben keresték meg Juhász Zoltánék – FA] Folyton jártak a nyakamra. Hetente kétszer itt voltak. „Pista bácsi, magának nem szabad meghalni! Amit maga tud, azt senki más nem tudja.” És énekeltem nekik, meg előszedtem a régi furulyát. A dudámat addigra már eladtam, de kerítettek nekem egyet. Ma már családtag vagyok mindegyiknél. Folyton hívnak, nagyon szeretnek, de én is őket. Mikor a feleségem meghalt, én azóta nem járok templomba. Olyan hideg van, mindig megfázok. Nem járok.

– Emlékszik, mit imádkoztak a szüleikkel?

– Akkor, amikor édesapám fölkel reggel, elimádkozta az Üdvözlégyet. Utána még hozzátette:

*Kimegyek az ajtóm eleibe,
Föltekintek a magas mennybe.
Ott látok egy szent kápolnát,
Szent kápolna mellett Szent Péter,
Szent Pál szentmisét szolgál.
Ó, evangélista Szent Lukács,
gyere le a fekete föld színére,
és prédikáld el a földi népnek,
hogy ezt a kis imádságot elmondja
este lefektjében, reggel fölkeljtjében,
részes leszen a paradicsomkertben.*

És evvel keresztet vetett, és mikor a munkába indult, mindig az volt: „Uram, Jézus, segélj!”. Evvel indult a munkába. Ugyanúgy Édesmama, mint Édesapa, és ezt annyira megszoktuk mi gyerekek, mink is, ha elindultunk, „Jézuskám, segélj!”, vagy „Uram, Jézus, segélj!”, hát a mai napon is.

Annakidején mikor ő [az édesapja] hazajött az I. világháborúból, akkor kommunizmus volt. 1919-ben születtem, ugye. És akkor, amikor a románok leverték a kommunizmust, a kommunisztákat összeszedték, és kivitték a Duna-partra és lelődözték, vitte a víz őket lefelé. Erre azt mondta: „Gyerekeim! Bármilyen fordulatok lesznek, bármilyen kommunizmus lesz, bármilyen pártok lesznek, ne álljatok semmilyen pártba, hogy nyugodtan lehessetek! De azért úgy dolgozzatok, minthogyha örökké élnétek. És úgy imádkozzatok, mintha azonnal meghalnátok. És így az Isten segíteni fog benneteket. És fog rátok vigyázni.”

– Mennyit és mikor imádkozik?

– Az imádságokat én úgy csinálom meg mindég, hogy reggel mikor fölkelek, akkor hét imádság a Miatyánk, hét imádság az Üdvözlégy, Mária.

– Hétszer egymásután?

– Igen. Mert ráérek... És akkor, mint gyerekkoromban: „Adjon Isten mindenkinek jó reggelt! Segítsen bennünket a munkánkban,

és vigyázzon ránk az Isten őrangyala!” Én ezt szoktam mondani. Ha megjön az idő, dél van, akkor az Ūrangyala jön, persze az Ūdvözlég, Mária akkor is háromszor megy. „Ūdvözlég, Mária, ma-lasztal vagy teljes, az Ūr van teveled, te vagy áldott az asszo-nyok között és áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus Krisztus. Asszonyunk, Szűz Mária, Istennek szent anyja, Imádkozzál érettünk Urunkhoz, Istenünkhöz most és halálunk szent óráján! Ámen.” Este, mikor fekszek le, ráérek, akkor van, hogy nagy időt szánok az imádságra magamba', és az ágyam szélén ülök és jobban érzem magam.

– *Pista bácsi nem ágyban fekve imádkozik?*

– Nem. Fekve csak a halottak hallgatják az imát! Én ülve vagy áll-va imádkozom. Ülök az ágyam szélén. Még nem vagyok felöltözve sem, meg megmosakodva sem, nincs beágyazva, mert maga akár ha váratlanul is jön be hozzám, nálam mindig tisztaságot talál. Most sincs piszok.

– *De nincs ám! Sokan megirigyelhetnék!*

– Akkor „Atya, fiú, szentlélek”, és a Miatyánkot kezdem el. Az agyam a levegőbe' jár. Főnt. Hogy nem-e látom meg az agyba' a mennyországot? Így gondolkodom magamba'. „Drága jó Istenem, segíts meg az utaimon!” És végig imádkozom. Van úgy, hogy fél-órákat is elimádkozom. És nem tudok utána elaludni. Fejem alatt a kezem. Rá vagyok szokva, hogy úgy fekszem le: „Adjon Isten jó éjszakát mindenkinek!”.

– *Saját szavaival miket szokott mondani?*

– Az én imádságaim nem olyanok. Én nem imádkozom az anya-szentegyházat, meg a hétszentség, meg nem tudom én mi, hanem a Miatyánk, az Ūdvözlég és a Hiszekegy. Ezek úgy mennek, hogy hagyományosan. Mert ezek most meg vannak újítva.

– *Tessék elmondani a Miatyánkot hagyományosan!*

– „Miatyánk, Isten, aki a mennyekben vagy, szenteltessék meg a te szent neved, jöjjön el a te országod, légyen meg a te akaratod, most és itt a földön, mindennapi kenyerünket add el nekünk ma, és bo-csásd meg a vétkeinket és szabadíts meg a gonosztól, ámen.”

– *Milyen szép! Pista bácsi, a rózsafüzért nem szokta használni?*

– Nem.

– *Azt inkább asszonyok szokták, nem?*

– Igen. A rózsafüzéres asszonyok. A feleségem is ilyen volt. Voltak nekik ilyen szent litániák, oda járt.

– *Pista bácsi járt ilyenekre?*

– Egy pásztorember nem jár sehova ilyenekbe, hanem kint a le-gelőn. Mondta édesapám: „Akárhól vagytok, akármőre, akármi-lyen nagy bajba' vagytok, ha kocsmába', ha lagziba', ha fájdalom-ba', imádságot ne felejtsetek el!”.

– *Pista bácsi, nem fél a haláltól?*

– Nem. Akit anya szült, annak meg kell halni előbb-utóbb.

– *Az utolsó kenetet fel fogja venni?*

– Nem tudom. Nem biztos.

– *Gyónni szokott?*

– Hét vagy nyolc éve gyóntam utoljára. Halálos bűnöm nincsen. Ha kicsit vétkezem, valamit mondok, ha ráütök a kezemre, vagy ilyesmi, azonnal megbánom, de még ki se mondom...

– *Kibez imádkozik?*

– Az Atyaúrstenhez. Meg a Szűzmáriához. Meg mi, pásztorok a Szent Péter és Pálhoz. Ha valami rontás volt az állaton, kilencedet fogadtunk. Kilenc hajnalban elmondtunk kilenc Miatyánkot és ki-lenc Ūdvözlégyet. Aztán számoltunk: huszonegy baja van, húsz és így vissza, egy van, egyse. És így elmúlt a baj.

– *Szenteltvíze van?*

– Nem tartok. Szentelt gyertyáim vannak, azokkal gyógyítottuk az állatokat is.

– *Mitől rossz ez a világ?*

– A szülők nem figyelnek a gyerekekre. Meg a fiatalok azt csinál-nak, amit akarnak. A lányok nadrágot hordanak, de olyat, hogy mindenük kivan. Nem olyan jó ám az a meztelen test! Jobb az, ha takarja valami. Ezt nem hiszik ma a lányok. Meg együtt élnek, az-tán szétmennek. Rosszak az erkölcsök. Csókolóznak, mennyi baci-us az!

Fehér Anikó

(fotó: Gyetvai Zoltán)

Tisztelettel meghívjuk Önt és Kedves Családját
a **Gárdonyi Géza Művelődési Házban**
(Miskolc, Sütő János u. 42.)

2015. április 11-én

A MISKOLCI TÁNC HÁZAK NÉGY ÉVTIZEDE
cimmal megrendezésre kerülő programunkra.

17:00 - 18:00
Fogadó zenét játszanak a miskolci Rézdudások

18:00 - 19:30
Emlékező műsor

19:30
"A Miskolci Tánc házak négy évtizede" kiállítás megtekintése

20:00
Tánc ház hajnalig

Fővédnök:
Dr. Kriza Ákos
Miskolc Megyei Jogú Város Polgármestere

A részletes program a www.gardonyimuvhaz.hu honlapon található.

MEGHÍVÓ

Értékmentők

Beszélgetés Raj Rozáliával és Nagy Istvánnal – I. rész

Rózsával többnyire a Mesterségek Ünnepén futottunk össze. Néhány szóra megálltunk, üdvözöltük egymást, de mindez ideig soha nem beszélgettünk hosszabban. Nagy Istvánnal most találkoztam először. Tiszteletre méltó, közös munkásságuk híre azonban olykor-olykor, különböző csatornákon eljutott hozzám. Már nem emlékszem, mi ragadt meg, mi indított arra, hogy fejembe vegyem, interjút készítek velük lapunk számára. Neki is indultam vagy hat hónappal ezelőtt, hogy elmegyek Szabadkára, de Rózsának éppen unokája született, nem volt alkalmas az idő. Így hát bizonytalan időre elnapoltam a velük való beszélgetést.

Úgy hozta a véletlen, hogy a múlt év októberében az Érdi KÉSZ tagjával elmentem egy zarándokútra a Doroszló melletti Mária-kegyhelyre, Szentkútra. A varázslatosan szép helyen lélekemelő élményekben volt részünk. Szabadtéri szentmise, keresztút-járás, majd megmostuk az arcunkat a szent kút csodás erejű vizében, hogy egészségesek legyünk. Végül útitársaimmal elindultunk, hogy meglátogassuk a doroszlói tájházat. Nagy meglepetésemre az ajtóban Rózsa fogadta a vendégeket. Örömmel köszöntöttük egymást, azután – ahogy ilyenkor lenni szokott – mi, látogatók beözönlöttünk a kicsi házacskába, Ilyen kedves, melegsívű idegenvezetést még soha nem hallottam! Most is előttem van, ahogyan Rózsa sorra kezébe veszi a gyönyörű ruhadarabokat, szerető féltéssel, két tenyerébe fogva felénk nyújtja a szépséges főkötőket, amelyeket valaha talán valamelyik nagyanyja viselt. És beszélt, beszélt lazasan, boldogan a kincsekről, amelyeket Nagy Istvánnal, kedves munkatársával, a tájház megálmodójával megmentettek az enyészettől. Végre aztán két napot tölthettem el a társaságukban, közelebből is megismerhettem őket. Csodálattal adózom áldozatos életük és munkásságuk előtt. Ismerkedjenek meg velük Önök is!

Raj Rozália úkajja: Tancsik FABIÁN (asztalos)

RAJ ROZÁLIA

Raj Rozália vagyok, Diósi Rozália a lánykori nevem. Doroszlón születtem 1950. március 7-én. A településünket már az 1300-as években emlegetik a fennmaradt okiratok. Középkori Mária-kegyhely van a falunk szélén, Szentkút a neve. Valaha egy Bajkút nevű település volt ezen a területen, ami a török időkben elpusztult. Doroszló mai lakosságának zöme a Tolna megyei Sárközből települt ide az 1750-es évek elején.

Doroszló az én gyerekkoromban nagyon vallásos falu volt. Mi is eljártunk búcsújáró kegyhelyekre, főleg a péterváradai Tekijára. Hat éves voltam, amikor először elmentem oda a nagyanyámmal.

Apai nagyanyámék háza a nyolcadik volt a Szentkúttól, emlékszem, hogy jöttek lobogókkal, énekelve, imádkozva a csoportok. Jött aztán egy nagyon kemény időszak, betiltották a zarándokok ilyen jellegű kivonulását, de ők akkor is jöttek. Jöttek éjszaka, bekérdzkedtek a szentkúti házakba. Nagyanyámékhoz is sokan bekérdzkedtek. Ahány koci befért az udvarra, mind befogadták. Egy éjszaka a nagyanyáméknál a tisztaszobában ültünk, ahányan csak elfértünk, székeken is, pamlagon is, földön is. A zarándokok az éjszaka nagy részét átímádkozták. Láttam nagyon sokszor, hogy a zarándokok térden csúszva kerültek meg az oltárt. Imádkoztak, fohászokdakt valamiért a Máriához.

Apai nagyanyámék, a szentkútiak – úgy mondták az öregasszonyok – búcsú előtt mentek a Szentkúthoz meszelni. Ameddig elérték a falat, a kerítést, végig lemeszelték. Kint, a kegyhely előtt van egy megfeszített Jézus és egy Mária Magdolna szobor, azt is rendbe tették. A folyócska partján, lent, a Mária szobrot is megtisztították, körbemeszelték a kerítését.

Sokszor mondta nekem a nagyanyám: – Na, kislányom, ha én meghalok, akkor majd te gyűszl!

Apai nagyszüleim csecsemőként és kisgyerekként vesztették el az édesanyjukat, úgy nevelkedtek árvaként meg második házasságban. Nagyon-nagyon szegények voltak, amikor összeházasodtak. Nagyapám szikár, sovány, alacsony termetű, mokány emberke volt. Nyáron kopaszra nyíratta a haját, nem volt soha semmi a fején, kalapot se viselt sose. Mindig mezítláb járt és hosszú bőgatyát viselt. Velük rengeteget dolgoztam a határban. Ahogy befejeződött az iskolaév, minden reggel náluk keltem és mentünk kapálni vagy aratni. Ameddig meg nem kezdődött a következő iskolaév, addig mindennap ott voltam náluk. Télen dohányt kellett csomózni, mert dohánytermesztéssel is foglalkoztak.

Nagyanyám sokszoknyás parasztasszony volt, és mivel ő nem élhette meg azt a pompát, amit a többi lány a faluban, mert árva volt, nagyon örült nekünk, lánykáknak. Korán elkészítette nekem és a húgomnak a sokszoknyás öltözetet, cicomázott bennünket.

Apai nagyszüleink mindig komoly paraszti józansággal, egyszerűséggel, paraszti logikával, paraszti furfanggal éltek. Minden benne volt az életükben: fölöslegesen semmit, de aminek meg kellett adni, annak megadták a módját. Rengeteget dolgoztak, szerettek

dolgozni. Mindig énekelve dolgoztunk a nagyanyámmal, egyházi énekeket énekelünk vagy nótáztunk.

Nagyapám a tarlón is mezítláb járt. Azt mondta nekem:

– Mezítláb legjobb a földön járni, próbáld ki!

– Ott a mácsony, megszúrja a talpamat, belemegy a tüske – mondtam.

– Nem baj, majd a másik kiüti – így mondta.

Ez volt az apai nagyszülők világa. Ez a két árván felnőtt parasztember úgy gondolkodott, hogy a gyermekeiknek könnyebb élete legyen, mint amilyen nekik jutott. Édesapám bátyja parasztember lett, ő a földet szerette. Apám szeretett tanulni, szerette a mesterséget, ő gyapjúfonónak tanult. Azt mondta, hogy a legszebb állat a világon a birka. Imádta a szakmáját.

Édesanyám polgári családból származott. Dédapám ispán volt Solton. Dédanyámnak az édesapja, az ükapám, akit még én is ismertem, olyan hírneves asztalos volt, hogy Pestről is voltak megrendelések. Itt dolgozott Doroszlón, ma is őrzöm a bútorokat, amiket készített. Anyai nagyanyám varrni tanult, az ő szülei boltosok voltak. Az ispán dédapám meg a felesége, amikor hazajöttek az első világháború elől Doroszlóra, akkor boltot nyitottak. Nekik négy gyerekük volt, az én nagyszüleimnek már csak egy, édesanyám egyedüli gyerek volt. Ő sose viselt sok szoknyát. Ő is varrónőnek tanult, a faluban varrt, amíg férjhez nem ment a gyapjúfonó édesapámhoz. Amikor férjhez ment, ő lett édesapám inasa. Ez '49-ben történt, akkor már megnyitották a kisüzemet, és a gyapjúfonó műhely 1978-ig működött, akkor vonult édesapám nyugdíjba. Mindannyian szerettük a műhelyt. Belenvelődtünk, mindenki szeretett ott dolgozni. Én is részese voltam minden folyamatnak. Amelyik munka megterhelő volt számomra, abban nem vettem részt, de tudtam, hogy mikor mi következik. Szerettem a műhelyben lenni.

Raj Rozália dédszülei gyermekeikkel
(a kép jobb oldalán Varga Erzsébet, Rozália édesanyja, 1935)

Édesanyám szüleitől mást kaptam, mint az apai nagyszüleimtől. Nagyanyám sok mesét olvasott nekem. Mindig kérdezgette, hogy melyik mesét szeretném hallani. Én mindig a Kispulykákat választottam. Aztán, harminc év után a te könyvedben, az *Egy asszon két vétékskéje* kötetében én is elolvashattam azt a mesét.

Az is sok szép percet adott nekem, amikor anyai nagyapámmal vasárnap délutánonként ladikkal végigjártuk a lápos, nádas, mocsaras Mosztonga folyócskát, ami ott csordogált a falunk alatt. Megnézegettük a szárcsa, a gém, a vadkacsa, az összes vízmadár fészket. Kézbevtük a tojásaikat, azután visszatettük. Megnézegettük a növényzetet is, a sást, a széles levelűt, a keskeny levelűt, a gyékényt, a nádat. A nagyapám megtanított tájékozódni a csillagok állásából. Ő tanított meg fotót nagyítani, ő tanított meg a doroszlói határreszek nevére. Megmutatta, hogy hol van az Irtás, hol van a Puszt, hol van a Kistrét, hol van a Nagytrét, a Rókás, a Székes. Olyan jó volt! Végtelenül gazdagnak, boldognak éreztem magamat.

Nagyon-nagyon gazdag gyerekkorom volt. Sok idős ember vett körül. Ők örökösen meséltek, rengeteget énekelünk, felhívták a figyelmemet a szokásokra, elmondták, hogy mit miért kell úgy csinálni, ahogyan csinálják. Ez olyan gazdagságot adott nekem, hogy elmondhatatlan. Feledhetetlenek számomra a doroszlói lakodalmak, ahol fúvós bandák muzsikáltak. Legalább hatvan lakodalmamban vettem részt. Ifjú éveim legkedvesebb emlékei közé tartoznak ma is a vasárnap esti táncmulatságok.

Az általános iskoláimat Doroszlón végeztem. Nagyon szerettem iskolába járni. Nekem csak kiváló és csodálatos tanáraink voltak végig, amíg tanultam. Nagyapám nagyon korán megtanított engem gombos harmonikán muzsikálni. Nem volt könnyű. Nem volt mindegy, hogy nyitom vagy zárom a harmonikát, mert ugyanaz a gomb más és más hangot adott. Okarinán is megtanított különféle dalocskákra, de ő tamburázni is tudott. Alsós éveimben alapfokú zenedében tanultam harmonika szakon, de tamburazenekarban is játszottam nyolcadikos koromig. Természetesen tagja voltam a néptánc-csoportnak. Szerettem az irodalmat, de kiváló sportoló is voltam. Mindig örültem, ha valamit megtanulhattam, mindig többet szerettem volna megtudni mindenről, amit megismertem.

Szerettem volna zenei pályán továbbtanulni, de nem sikerült. Azt mondta boldogult édesapám, olyan szakmát válasszak, hogy kenyér legyen a kezemben. Akkor nem nagyon értettem, hogy miért mondta ezt, csak jóval később. Sokáig nagyon sóvárogtam a zenei pálya után.

Szerencsére szerettem a fizikát, a gépek járását, a motorkerékpárok is mindig vonzottak, ezért gépészetre akartam beiratkozni. Az volt a baj, hogy egyetlen lány lettem volna az osztályban, így aztán elmentem az egészségügybe.

Tancsik Pál és Varga Julianna esküvői képe (1930-as évek dereka)

Diósi Márton és felesége gyermekeikkel, Rozáliával és Erzsébettel

Nagyon megkedveltem az egészségügyet is. Amikor befejeztem a középiskolát, negyedik vagy ötödik nap után munkába álltam. Nyugdíjaztatásomig végig a szabadkai városi kórházban dolgoztam műtősnökként, a sebészeti műtőben. Nagyon-nagyon szerettem a munkámat, pedig fizikailag is, mentálisan is embert próbáló hivatás volt. Egy csodálatos közösségben dolgoztam, kiváló kollegáim voltak. A sebészekkel, akikkel együtt dolgoztam, ma is nagyon megőrülünk egymásnak, ha találkozunk.

1969-ben mentem férjhez, két kislány édesanyja lettem. Ahogy engem neveltek, úgy neveltem én is őket. Ha nem is pontosan úgy, de hasonlóan nőttek fel, mint én. Én is meséltem, énekeltem nekik, rendszeresen jártunk haza Doroszlóra. Ismerték az üknagyanyjukat is, a dédnagyanyjukat is, ismerték azt a falusi közösséget, amiben én felnőttem.

Ahogy csöpörödtek a gyerekeim, úgy éreztem, hogy egyre több időm szabadul föl. Amikor nagybacsák lettek, elfoglalták magukat a maguk társaságában. Mind a kettő zenét tanult, kiváló diákok voltak, soha nem volt velük semmi gond, nagyon jó gyerekek voltak, könnyű volt őket nevelni. Úgy éreztem, hogy föl szabadul egy csomó időm, valamit kellene tenni. Ahogy jártam haza, Doroszlóra, azt tapasztaltam, hogy egyre gyengül a közösség, fogynak a népszokások, már nem énekelnek névnapokkor. A fiatalok már nem járnak széles szoknyákban. Azt gondoltam, hogy ezzel foglalkozni kellene, ezt rögzíteni kellene, a köztudatban meg kellene őrizni. Nem tudtam, hogyan is fogjak hozzá, mihöz is nyúljak, de nagyon foglalkoztatott a dolog. Ekkor történt valami, ami megváltoztatta az egész életemet.

1986-ban, a Magyar Szóban megjelent a budapesti Néprajzi Múzeum fölhívása, az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők Országos Pályázata. Ahogy én ezt elolvastam, azt gondoltam, hogy itt van az a hely, ahová én megírhatom az aggályaimat. Írtam a múzeumba, hogy szívesen részt vennék a pályázaton, ha valamiféle útmutatót kapnék. Hát kaptam is, öt-tíz kilóra valót hamarosan, postán. Ezek gyűjtési útmutatók voltak, rengeteget segítettek. Ettől kezdve folyamatosan foglalkoztatott a dolog, folyamatosan olvastam a gyűjtési útmutatókat. Valahogy mindenben ott éreztem magam. Én Doroszlón belenőttem a paraszti világba, nekem ott minden természetes volt. Az nem volt természetes, amikor láttam, hogy minden fogy, minden pusztul.

A pályázatomban legszívesebben a viselethez nyúltam volna, de írt nekem Mohay Tamás is, Hofer Tamás is, hogy inkább a fontosságot és a sürgősséget tartsam szem előtt. Édesapám mestersége anynyira kihálófélben lévő lett, hogy akkor már csak ő volt az egyetlen gypjúfonó a környéken. Minden mozzanatát ismertem annak a munkának. A szüleimmel leültünk, csak beszélünk és beszélünk.

Anyu is mondott valamit, édesapám is mondott valamit, én is emlékeztem valamire. Csak írtam és írtam, teltek az oldalak. Boldogító, jó érzéssel töltött el az a közös munka. Megírtam édesapám mesterségét és benyújtottam a pályázatra. Négyszázvalahány pályázóból én lettem az egyik helyezett. A díjkiosztás a Néprajzi Múzeumban volt, akkor jártam először abban az épületben. Az a hatalmas aula megdöbbenett, ámulat, csodálkozás lett úrrá rajtam. Olyan volt, mintha egy templomban lettem volna. Az a rengeteg ismeretlen ember! Akkor erősödött meg bennem a gondolat, hogy a népi kultúra dokumentálása, az ezzel való foglalkozás nagyon fontos dolog.

Ettől kezdve a doroszlói viseletet kezdtem tanulmányozni. Írogattam, gyűjtöttem. Már nem is tudom másként elképzelni az életemet, csak úgy, hogy folyamatosan a népi kultúrával foglalkozom.

1991-ben a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság megalakulásakor megismerkedtem Nagy Istvánnal.

NAGY ISTVÁN

– Nagy István vagyok. Bánátban, Magyarittabén születtem, 1958. december 22-én. Most Novi Itebej a falunk neve. Édesapám ittabéi református családból származott, anyukám a szomszéd faluból való katolikus lány volt. Apám asztalos, édesanyám háziasszony volt. Az egyik nagyapámék földművesek voltak, a másik nagyapám kubi-kus, Amerikában is járt.

Az általános iskola nyolc osztályát a falunkban jártam ki, azután a szomszédos Nagybecskerekben, gimnáziumban tanultam tovább. Azért mentem gimnáziumba, mert nem tudtam eldönteni, hogy mi legyek. Végül négy évig Szabadkán, a Műszaki Főiskolára jártam.

– *Egy műszaki érdeklődésű, végzettségű emberből hogyan lesz ilyen szenvedélyes néptánc-oktató, néprajzi gyűjtő, művelődésszervező ember, mint Ön?*

– Még odahaza, a falumban kezdődött. Alsós voltam, amikor Móricz István bátyánk az ügyesebb gyerekekből alakított egy fúvószenekart. Engem is bevett, B-klarinéton játszottam. Először csak a falunkban léptünk fel különböző ünnepségeken, később körzeti szereplésekre is mentünk, aztán valami szemleszerűségre. A szomszéd román faluban megállt a busz, jöttek a román gyerekek. Ezek a gyerekek énekeltek, zenéltek meg táncoltak is. Nekem már akkor feltűnt, hogy milyen szép, archaikus viseletben vannak. A táncaik is archaikusak voltak. Egészen más táncokat jártak, mint amilyeneket nálunk táncoltak a bálokban és a lakodalmakban. Felcsigázták az érdeklődésemet.

Ez a szemle évről évre megisméltődött, nyolc-tíz évig jártam oda, az ott látottak mélyen rögzültek bennem.

Amikor második-harmadikos gimnazista voltam, beléptem a nagybecskereki táncgyűttesbe, hogy magyar néptáncokat tanuljak. Már akkor éreztem, hogy valami nagyon-nagyon döcög, nem az, amit elvártam volna. Mindenfelét csináltunk ott, az egész egy furcsa egyveleg volt.

Amikor a gimnázium után Szabadkára kerültem, hallottam, hogy a Népkörben egy nagy művelődési közösség működik. Kerestem, hogy hol van egy jó néptáncgyűttes. Azt mondták, hogy volt táncsoport a Népkörben, de megszűnt. Másodéves koromban elmentem egy tánciskola záró ünnepségére; ott bejelentették, hogy újra indul magyar néptáncsoport. Az újraindításnál már én is ott

voltam. Lackó Illés volt a kezdeményező, aki akkor már Budapestre járt C-kategóriás táncoktatói tanfolyamra. Miután befejezte, indult egy újabb tanfolyam, ahol már táncjelírást is tanítottak nekik. Mindig tudtuk, hogy Illés mikor volt Pesten, mert azután a próbákon mindig nagyon meghajtott bennünket. Neki köszönhetően nem csak alföldi táncokat táncoltunk, hanem távolabbi tájegységek táncaival is ismerkedtünk. Abban az időben indult el Magyarországon a táncházmozgalom. Illés találkozott Sebőékkel, egy-két táncházban is volt. Ezután mi is kezdtünk az erdélyi táncokkal foglalkozni. Itt találkoztam végül is azokkal a dolgokkal, amiket annyira hiányoltam Nagybecskerekén, de a szomszéd falusi románoknál fölleltem. Ők valahonnan a Mezőségről települtek Bánátba. Nagyon megörültem, hogy a magyar népművészetben is találtam valami hasonlót, mint a szomszéd románoké volt.

Beiratkoztam én is C-kategóriás táncoktatói tanfolyamra. Pécsre jártam két évig. A néprajzot dr. Andrásfalvy Bertalan adta elő nekünk. Miután levizsgáztam, egy kollégámmal jelentkeztünk B-kategóriás tanfolyamra, Budapestre.

Ott dr. Felföldi László tanította a gyűjtésméleletet és a gyakorlatot. Tőle kaptuk azt a feladatot, hogy végezzünk valamilyen terpmunkát. Ki is találtuk, hogy mit akarunk, de Laci azt mondta, hogy az nagyon nagy falat, azt ne csináljuk. Utólag se értem, hogy miért mondta, de már mindegy. A Népkörben, a táncosok között voltak Kupuszináról, Gombosról és Doroszlóról is. Tudtam, hogy mind a három hagyományörző falu. Kupuszinán egy lakodalomban is voltunk a kollégámmal. Ezután szerettünk volna kijutni Doroszlóra. Akkoriban alakult meg a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság, ahol találkoztunk Raj Rozáliával, aki doroszlói származású. Na, akkor menjünk ki Doroszlóra! Ki is mentünk, egyszer-kétszer kirándultunk, de ilyen hirtelen nem sok minden lett a dologból. Végül a bunyevácok pünkösdi királyné járásának anyagát gyűjtöttük össze.

Akkoriban már tízéves néptáncos múlt állt mögöttem. Kiábrándultam a Népkörben folyó munkából. A kollégámmal kiléptünk és alakítottunk egy ifjúsági kamaracsoportot három párral Szabadkán. Ezenkívül én még a szomszédos faluban egy gyerekcsoporttal is dolgoztam két évig. 1991. május-júniusban fejeztem be Budapestre a B-kategóriás tanfolyamot, megkaptam a bizonyítványomat. Még azon a nyáron elkezdődött a háborúzás. Szeptemberben

Nagy István apai nagyapjával

be kellett vonulnom. Fenekestől felfordult a világ. A társam, akit Tandi Tibornak hívnak, augusztusban nősült, a feleségét ide akarta hozni Szabadkára. Szeptemberben, amikor engem elvittek, ő is kapott behívót, de ő inkább Pécsre költözött. Így a barátom nélkül maradtam, de Rózsát akkor már ismertük mind a ketten.

– *A háború után hogyan folytatódott az életük?*

– Furcsa volt. A táncegyüttesünk megszűnt, egyre nagyobb lett a szegénység.

Rózsa szülei Doroszlón éltek, ő a családjával Szabadkán lakott, haza-haza jártak. Négyen ültek a kocsiban, ötödiknek elvittek engem is. Próbáltunk ezt-azt rögzíteni, gyerektáborokat szerveztünk. Ezek a táborok egy-egy hétig tartottak, az adatközlők egész nap velünk voltak, esténként pedig felkerestük őket az otthonaikban. Kinyíltak a szekrények. Az asszonyok meséltek, a meséiket felvettük. Rádöbentem, hogy ha táncot nem is tudunk gyűjteni, rengeteg érdekes dolog található még a faluban, amit érdemes lenne megörökíteni. Rózsával közösen elkezdtük a munkát.

*Kóka Rozália
(folytatása következik)*

*A magyarittabéi fúvószenekar a szerbiai Guča-i fúvószenekarok fesztiválján
(Nagy István klarinétos, középen)*

„Szűz Mária szemén keresztül”

Bodza Klára utolsónak szánt lemezbemutató koncertje

fotó: Magyar Nemzet/Hegedűs Márta

Bodza Klára nem csak énekesként, de pedagógusként is meghatározott egy több évtizedes korszakot a magyar népzenei életben. Hitből, tapasztalatból és hálaadásból építkezik legújabb, utolsónak és összegzőnek szánt lemeze, amelyet a művésznő hétfőn [2015. február 2-án] este mutatott be a Hagyományok Házában.

Életútja különösen gazdag. Az 1968-ban befutott népdalénekesből elismert „régizenesész”, majd a szisztematikus népi énekoktatás módszertanának megteremtője lett, olyan szakteknitely, aki tanári pályáját a Zeneakadémia Népzene Tanszékén koronáz-

hatta meg. Tegyük mindjárt hozzá, megérdemelten, hiszen nemcsak énekesként, de pedagógusként is meghatározott egy több évtizedes korszakot! A kezdetektől tanított, nevéhez fűződik az öt kötetes *Népi énekeskötet*. Tanítványai között találjuk a Csík zenekar énekesnőjét, Majorosi Mariannát, a több műfajban is jeleskedő Szalóki Ágít, és az autentikus irányzaton belül tevékenykedő, sokszínű, tehetséges Navratil Andreát.

Ezen a ponton érdemes kicsit megállni, és elgondolkozni azon, vajon mit tudott nyújtani a tanítványoknak, hogyan érte el, hogy azok – kellő tehetség mellett – nem szorultak be a torokhang korlátai közé. Népzenei berkekben a hangképzés mindig kritikus pontot jelentett, Bodza Klára azonban – saját tapasztalataiból, párhuzamos, historikus és népzenei repertoárjából kiindulva úgy tanította énekelni a növendékeit, hogy az autentikus és valóban stílushű népdaléneklés mellett bármilyen műfajban megállhassák a helyüket.

Decemberben összefoglaló jellegű lemezt jelentetett meg [l.: *folkMAGAZIN* 2014/6, 2. o.], amely tulajdonképpen pályája egyfajta lezárása, ugyanakkor szakrális tematikája révén hálaadás is a sikeres életútért. Az *Ó, áldott Szűzanya!* című korongot a Hagyományok Házában mutatta be Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepére időzítve.

Bár – tulajdonképpen értelemben vett – Mária-éneket csak keveset hallunk a lemezen, az egyházi évet karácsonytól húsvétig, illetve Jézus életét a születéstől a feltámadásig tulajdonképpen mind-mind Mária szemén keresztül ismerjük meg. Moldvában rendkívül gazdag az ilyen típusú népköltészet, amelyben az előadó egyes szám első személyben, Mária érzéseivel meséli el az egyházi ünnep üzenetét, ez a lemez pedig

erősen kötődik a moldvai népdalkincshez. A műsor Bodza Klára hitéből és őszinte hálaadásból építkezik, ettől olyan személyes, miközben izgalmas zenetörténeti időutazásra hívja a hallgatót. A dallamokkal több száz évet utazunk vissza a múltba, megismerhetjük a régi egyházi zenét és annak népi lenyomatát. Mindezt Erdélyi Zsuzsanna *Hegyvet hágék, lőtöt lépék* című gyűjteményének archaikus népi imádságai egészítik ki, a modern embert pedig Reményik Sándor istenes versei szólaltatják meg. Ez a sokszínűség jellemzi a mai városi népdalénekest: a hagyomány tisztelete és a modern művészi forma egysége. Ezt képviseli a lemez és a bemutató műsor, ahogyan egyébként Bodza Klára egész pályája is erről szól.

A CD-n a régizenei betéteket Czidra László és a Camerata Hungarica felvételeiről halljuk, megidézve Bodza Klára több évtizedes közös munkáját férjével és annak együttesével. A lemezbemutató koncerten élőben szólaltak meg ezek a dallamok. Bodza Klára szerencsés, hiszen rengeteg kiváló zenész barátja van, akikkel egymásra hangoltan tudnak muzsikálni. Kállay Gábor Czidra László barátja és tanítványa volt, vele láthatóan egy félmosolyból is megértik egymást, Kállay Gábor lánya, a szintén historikus fúvós hangszereken játszó Kállay Ágnes tökéletesen illeszkedett a csapatba, amelynek tagja volt még Harsányi Zsolt és Csörsz Rumen István. Utóbbival szintén szoros a zenei összhang, és nem kevés a közös zenei múlt. A cimbalmos Balogh Kálmán igazi muzsikós polihisztor: hiteles az autentikus népzeneben, kreatív a világzeneben, egyéni szín a dzsesszben, és most a historikus zene világában is bizonyított. Kiss Krisztián a moldvai furulyamuzsikát képviselte, Bodza Klára három egykori tanítványa, Ábrahám Brigitta, Szerencsés Martina és Pojendán Gergő pedig azokat, akik átveszik tőle a stafétabotot. Dunai Tamás – bár archaikus imádságokat és verseket megszólaltató színművészként vett részt a produkcióban – énekesként sem utolsó, bariton hangja ki-tűnt a közös éneklésekben.

Utolsó koncertjének szánta Bodza Klára a hétfőit. Nem tudjuk, lesz-e még élő bemutatója ennek az elmélyült, egy élet tapasztalatából összesűrített lemeznek. Abban azonban reménykedhetünk, hogy valamelyik tanítványa továbbviszi ezt az örökséget, és hallunk még a hétfőihez hasonló szakrális műsorokat.

Kiss Eszter Veronika
(Magyar Nemzet, 2015. február 4.)

**Hangszerek, Tokok,
Kellékek, Javítás**

**Népzenei CD-k teljes választéka
ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY**

Cím: Budapest VII., Dohány u. 84.
Bejárat az Almássy utca felől

telefon/fax: 351-3341,
Mobil: 06/30 954-9903, 06/30 399-5042

E-mail és Web Site:
pro@t-email.hu, http://www.afolk.hu

Nyitva tartás:
hétfőtől csütörtökig: 10:00-17:30,
pénteken: 10:00-17:00

A magyarországi WOMEX tényleg nagy lehetőség

Interjú Liber Endrével

2015 októberében Budapesten kerül megrendezésre a World Music Expo, vagyis a WOMEX. A megrendezés jogát a Hangvető Zenei Társulás pályázat útján nyerte el. A világvizonylatban is nagyszabásúnak számító rendezvényről, s a benne rejlő lehetőségekről Liber Endrét, a Hangvető egyik alapítóját, a Tükrös zenekar muzsikusként faggattuk.

– Mielőtt a WOMEX-szel foglalkoznánk, pillantsunk kicsit a múltba! Honnan, milyen alapokkal indultál el a népzene felé?

– Martonvásárról származom, s ott elég komolyan veszik a Brunszvik–Beethoven hagyományt. A Beethovenról elnevezett általános iskola zenei tagozatára jártam. Az iskolánk a legelső köze tartozott az országban, ahol a zeneiek tanrendjében szerepelt a néptánc. Ez a táncmozgalmak indulása körüli időkben volt, amikor alig akadtak még olyan zenekarok, amelyek autentikus népzenei játszottak. Akkoriban volt újdonság a Timár-módszer is – lemenni falura, folyamatokat és nem koreográfiákat tanulni, egy-egy tájegység táncait mélységükben megismerni. A közeli Székesfehérváron is hamar meggyökeresedett ez a szemlélet, mi pedig sokat voltunk a Botos József-féle Alba Regia Táncgyűttessel.

– Gondolom, volt egy helyi „katalizátor”, talán egy pedagógus, aki felismerte, hogy valami fontos dolog történik.

– Persze, Salamon Ferencné, iskolánk Erzsi nénije az elején fel fogta, hogy mi ez az egész, és mennyire fontos. Rögtön a kezdet kezdetén elhívta tanítani Timár Sándort, aztán Foltin Jolánt, Végő Miklóst... Rögtön a legjobb oktatókkal kezdhettünk. Timárral jött a Téka, így ismerhettük meg az akkor csupa fiatalból álló zenekart. A fehérvári táncosokon keresztül a Tilinkó zenekarral kerülünk kapcsolatba. Ők voltak az elsők, akik kezünkbe adták a hangszeret, és meg is engedték, hogy kipróbáljuk. Fontos momentum volt, amikor 1978-ban a táncsoporttal és a Téka együttessel eljuttunk Belgiumba. Ma már nehéz elképzelni, hogy ez mekkora élmény volt, mekkora lökést adott ez az utazás.

– Innen már csak egy ugrás a népzene?

– Én általános iskolában éveken keresztül tanultam zongorázni, tehát nem állt tőlem távol a hangszeres muzsika, és volt rajtam kívül még néhány srác, aki úgy gondolta, hogy a népzene vagány dolog, amivel érdemes foglalkozni. Így kezdtem el brácsázni és cimbalmozni, de akkor még nem rendes cimbalmon, hanem egy zsidó hangolású kis hangszeren: se pedál, se semmi... Persze, akkor természetesen volt, hogy mindenki azon próbálkozott, amihez hozzá tudott jutni. A háromhúros brácsa például nagy kínlódást jelentett, senki nem tudta, miként kellene ezt tanítani. Mindenki a saját útját járta, s amit nem tudott magától kitalálni, azt igyekezett ellesni valahogy. Az Eötvös Gimnázium után felköltöztem Budapestre, és elmentem az Óbudai Zeneiskolába. Csoóri Sanyitól tanultam dudálni, Havasréti Palitól tekerőzni, Lányi Gyuritól brácsázni. Közben összeismerkedtem Árendás Petivel, Halmos Atival, Langer Zolival. Akkoriban nagy széki „örületben” voltak, csak azt játszották. Elsőre nem is nagyon éreztem, hogy hol van nekem ebben a helyem, de cimbalmozgattam, dudálgattam, tekerőzgettem. Ebből a cimbalmozásra volt igény, s én abban igyekeztem fejlődni. Egyszer, amikor Erdélyben voltunk, Kallós Zoltánnal aludtunk, tőle kaptam egy felvételt a bonchidai zenekarral, amin Czankó Károly cimbalmozott. Ő nagyon nyugodtan játszik, ezért könnyen játszhatónak tűnt, amit hallottam. A bonchidai egyébként is egy világos, méltósággteljesen hömpölygő muzsika. Ez volt az a pont, ahol magához rántott a cimbalmozás. Aztán később Halmos Attila édesapján keresztül jött a szatmári zene, mert ő ott gyűjtött. Attila rábeszélte minket, hogy az erdélyi zenék után nézzünk valami másra.

Őszintén szólva, elsőre nem nagyon tetszett, mert úgy tűnt, nagyon közel áll a kávéházi cigány zenéhez, a magyar nóták kíséretéhez, amiből gyerekkoromban nagyon sokat hallottam, mindenhol ez szólt és én nem szerettem. Persze, most már pontosan tudom, hogy mik a különbségek. A lényeg abban fogalmazható meg, hogy a szatmári muzsika elsősorban tánczene maradt, míg a magyar nóták színpadi műfaj, amelynek ennek megfelelően alakultak a stílusjegyei. Ahogy elkezdtünk a szatmári zenével foglalkozni, úgy nyílt meg és lett egyre érdekesebb számunkra. Az ebből készített lemezt nagyon komoly munka előzte meg, meghívtuk a felvételekre Vavrincez András, aki sokat gyűjtött ezen a vidéken. Aztán a zenekarhoz szép lassan becsatlakozott Koncz Gergő és Lelkes András, és azóta a Tükrös zenekar hangszeres része állandónak tekinthető. Megjelentettünk jó pár lemezt, s amikor a gyerekeink kicsik voltak, akkor csináltunk gyereklemezt is. Most készül a legújabb anyagunk, az lesz a címe, hogy „Erdők, vizek zenéi”, és június 7-én lesz a Zeneakadémián a lemezbemutató. Most arra próbálunk.

– Miként jutottatok arra, hogy érdemes a lemezkidadásba belevágni?

– 2000-ben kezdtük Lelkes Andriszal a „kiadósdít”, mert a korábbi kiadónkkal nem sikerült mindent elég jól megbeszélni, s kézenfekvőnek tűnt, hogy saját kézbe vegyük a dolgot. Tulajdonképpen a mi szatmári lemezeinkre hoztuk létre a kiadót, de ha már nekiláttunk, akkor adta magát a folytatás. Nagyjából hatvan lemezt jelentettünk meg az elmúlt években. Persze, az idők változnak, így 2011 óta ezt a tevékenységünket visszafogtuk. A lemezeink között voltak autentikus gyűjtések, a „Puma-sorozat”, ami Fekete „Puma” Antal gyűjtéseit tartalmazza. Nagyon büszkék vagyunk arra, hogy mi lehetünk a kiadói a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja Zene-tudományi Intézetének munkatársai által összeállított Magyar Népzenei Antológia digitális összkiadásának. Ezen kívül ott a másik út, amit jórészt a piac diktál.

– A lemezkidadás elég rizikós terület, de terjesztés nélkül kutyafüle az egész.

– Másfél évtizeddel ezelőtt volt egy nagy összeomlás a népzenei lemezek terjesztésében, emiatt a Kiss Ferenc-féle Etnofon, a Horváth László nevével fémjelvezhető X-Produkción és mi a Folkeuropával megalakítottuk a Hangvető Zenei Terjesztő Társulást. Ez eredetileg „csak” egy disztribútor cég, melynek célja, hogy Magyarországon és külföldön piacot találjunk ennek a zenének. Lelkes András, aki korábban egy nemzetközi tanácsadó cégnél dolgozott, elég nagy rutinnal rendelkezett a külföldi kapcsolatok építésében. Ezért kezdett ő járni a Világzenei Expóra. Jól látszott már akkoriban, hogy ott lehet partnereket találni a terjesztéshez. A hálózat elég dinamikusan kezdett épülni, lett terjesztőnk Amerikában, Japánban és sokfelé. Ahogyan tágult a látókörünk, úgy kezdtük megérteni, és megérezni a World Music Expo lényegét.

– A „world music” kifejezés kapcsán ma is sokan gyanakodva hátrálni kezdenek.

– Az alap nyilván az etno zene, de ez mégis inkább egy gyűjtőfogalom, amit alapvetően kereskedelmi kategóriaként találtak ki az angolok, elsősorban azért, hogy a lemezboltokban lehessen egy olyan szekció, ahol az ilyen típusú zenék össze vannak gyűjtve egy címke alá. A szisztéma azóta bebizonyította, hogy jól működik. Ha ki-

mész a WOMEX-re, akkor találkozol szintiszta autentikával, etno-jazz-zel, találkozhatasz crossoverrel. Nagyon széles a skála, s az elmúlt néhány évben az expón belül is kezdenek szekciók létrejönni: megtalálják egymást azok az emberek, akiket egy-egy részterület különösen érdekel.

– Szinte ijesztően nagyoknak tűnik a WOMEX, lehet itt keresztmetszete egy magyar zenekarnak?

– Persze. A kiadók, a terjesztők, a zenekarok, a menedzserek és mindenki, aki a zenének evvel a szegmensével foglalkozik, a világ kilencven országából eljönnek a WOMEX-re. Nem tudok ennél jobb lehetőséget arra, hogy a zenekarodat menedzselj. Persze, annyira sűrű a program, hogy a találkozókat érdemes előre leszervezni.

– Van annak valamilyen kézzel fogható pozitívuma, hogy Budapesten lesz az expo?

– Annak köszönhetően, hogy nálunk lesz a WOMEX, elkerülhetők azok a belépési költségek, amik eddig akadályt jelentettek. Ez idáig, ha valaki ki akart menni a vásárra, akkor adott volt az utazás, az otlét, a szállás költsége...

– Milyen hosszú történet eredménye a budapesti expo?

– Úgy kezdődött, hogy a Hangvető terjesztői hálózatát építettük, s kialakult egy elég jó körünk, kiderült, hogy vannak érdeklődők, akik eleve figyelnek Magyarországra.

– Például?

– A WOMEX egyik alapítója a kezdetektől fokozottan figyel arra, hogy mi történik Magyarországon. Ő is, és többen példaként tekintettek arra, ahogyan nálunk a táncmozgalom létrejött és kiépült.

2011-ben jutottunk odáig, hogy a nyitó koncertet megpályázzuk (a WOMEX-en mindent pályázni kell). Igazolni kell, hogy megvannak az anyagi forrásaid, másrészt be kell mutatni a koncepciót. De nem ám csak papíron! Májusban eljöttek megnézni, hogy mit találtunk ki. A MŰPÁ-ban – ami szerencsére partner minden jó kezdeményezésben – bemutattuk az anyagot, amit véleményeztek, s néhány kiegészítő javaslat keretében elfogadtak. Így lett miénk a 2011-es koppenhágai „opening”, ami azért fontos, mert a WOMEX első napja csak erről szól, tehát kitüntetett figyelmet garantál. Az expo többi napján összesen közel hetven koncert zajlik. A zárónapon, a díjak átadásakor van még egy hasonlóan exkluzív, kiemelt esemény.

Nagyon visztonagságos volt a szervezés, ráadásul meg kellett küzdenünk azzal is, hogy a magyar zenészekben – részben okkal-joggal – óriási székszis munkál. Nagy sikerünk volt a koncerttel, s úgy gondolom, hogy ez alapozta meg az ideit, budapesti WOMEX-et. Eddig több mint húsz volt, s – Thessalonikit kivéve – mindegyik nyugat-európai helyszínen.

– Az új helyszín „helyzetbe hoz” olyanokat is, akik eddig esetleg távol maradtak?

– Természetes módon Európa más területei kerülnek fókuszba, hiszen a szomszédos országok nagyobb szerephez juthatnak. Ez egyfajta kapu a visegrádi országok felé ugyanúgy, mint a Balkán felé. Az openinget újra megpályáztuk, de erről majd csak később lesz döntés.

– Komolyan mondd, hogy a magyar zenekaroknak van miért tüsténkedniük?

– A magyar zenekarokat a rendezvény kapcsán érdemes buzdítani arra, hogy fektessenek be egy kis energiát, hiszen mostanra már jól látszik, hogy aki felkerül például a World Music Chart Europe-ra, annak a neve bekerül a világzenei vérkeringésbe, ahol lehetőség van arra, hogy „felfedezzék”.

Liber Endre – fotó: Csata Judit

Amióta vannak ilyen törekvések, azóta jönnek az eredmények is. Ott a Söndörgő, Herczku Ági, Lajkó Félix, a Romengo, a Karaván Familia, vagy a Buda Folk Band példája. Magyar zenekar évekig nem szerepelt ezen a listán, de amióta értjük és mások is értik a működési mechanizmust, azóta megváltozott a helyzet. A magyar zene van olyan színvonalú, hogy felkerüljön erre a listára.

– Elég nagy lehet a túlekedés a fellépésre pályázók között...

– Az előbb emlegetett hetven fellépőt körülbelül ezer jelentkezőből választják ki, akik kilencvennél több országból pályáznak. Egy országnak tehát egy-két fellépőre van esélye. Ettől csodát várni tényleg nem szabad, mégis mindenkit biztatunk, hogy adja be a jelentkezését a womex.com-on. Ez szinte semmibe nem kerül, viszont olyan anyagot kell összerakni, ami később is, bármilyen körülmények között megállja a helyét. Meg vannak adva azok a sztenderdek, amelyek alapján érdemes összeállítani egy bemutatkozó anyagot. Aztán az is fontos, hogy az érdeklődő zenekarok legalább egy angolul is beszélő tagot fizessenek be a WOMEX-re, mert egy jól felkészült résztvevő rengeteg mindent megtudhat, megérthet, átláthat. Ráadásul, aki befizeti magát, az bekerül a „virtual WOMEX-re”, ahol mind a kétezernyelcszáz szakember összes adata fenn van. Ha valaki tudja, hogy mit szeretne, akkor össze tudja szedni a teendőket, elküldheti a bemutatkozó anyagát azoknak, akiknek a figyelmét próbálja megragadni. Akár ismeretlenül is lehet jelentkezni, előre meg lehet szervezni a WOMEX idejére a találkozókat azokkal, akik valamiféle érdeklődést mutatnak. Érdemes előre dolgozni, mert ha csak befizeted magad és odamész, akkor csak egy csomó elfoglalt embert találsz.

– Szóval nem lehet megúszni az aprómunkát, s csak a zenei teljesítményre hagyatkozni?

– Nem megy a csodavárás, odafigyelésre és szisztematikus munkára van szükség. Persze, nem lehet azt ígérni, hogy mindenkinek elsőre „beérik a gyümölcs”, de az biztos, hogy a következő lépés már magától adódik.

– Van valami támogatása a WOMEX-re jutásnak?

– Az NKA Cseh Tamás Programjában mostanában jöttek ki olyan kiírások, melyek ezt támogatják: meg lehet nyerni még a nevezéshez is a pénzt. Ugyanilyen természetességgel ide sorolható a Cseh Tamás Programnak az a része, amely a külföldön szervezendő koncertturnéről szól.

– Milyen erőket kell mozgósítani a háttérben?

– Ez az egész nem menne, ha az állam, a főváros nem támogatná. A szakmai megfelelés mellett például közlekedési és megközelíté-

tősegi követelmények is vannak. És fel kell tudni mutatni a pénzt! Szerencsére az állam mögénk állt. Az MTVA-tól is van már támogatói szándéknyilatkozatunk, ami azt jelenti, hogy a rádió és televízió odaillő műsorokkal támogatja az események felvezetését és magát a WOMEX-et is. A Fonó, a Hagyományok Háza, a Művészetek Palotája is éjjel-nappal együtt dolgozik velünk. Egyébként is nagyon támogató a közeg, ennek köszönhető ez az interjú is.

– *Az eddig elmondottak biztosan oszlatják a kételyt, de fanyalgók mindig lesznek...*

– Tudom, hogy sokan fintorognak arra, hogy a világzene elsöre mi csoda katyvasznak tűnik, mégis a zenészeknek rá kell jönniük, hogy ennél jobb és hathatósabb fórum manapság nincsen a népzeneészek és a népzenei feldolgozásokban utazó muzsikuskok számára. Fontos lenne szemléletet változtatni! Energiát kell beletenni, s ha valakinek azok után van rossz élménye, hogy ezeket az utakat végigjárta, akkor elfogadom a véleményét. De azokkal, akik minden alap és ismeret nélkül alkotnak felületes véleményt, nem nagyon lehet mit kezdeni. Nem mondok nagy újdonságot azzal, hogy csak befektetett munkával lehet eredményt elérni.

– *A rádió eddig csak a háttértámogatás kapcsán került szóba, pedig vannak népzenei műsorok is.*

– A Hangvető heti öt műsort készít a Bartók Rádió számára: három magyar és egy külföldi népzenei műsort, valamint egy világzene programot „Népzene újragombolva” címen. Fehér Anikó a programszerkesztőnk, de nagyon sok támogatást kapunk a rádió szinte mindegyik érintett munkatársától. Óriási szerencsénk van azzal, hogy csinálhatjuk a rádióműsorokat, mert ezek szerintem jól leképezik a world music összes ágát. Vannak tiszta autentikus műsorok, akár gyűjtésekből is, vannak népzenei műsorok, és létezik a „népzene távrolól”, amibe nagyon sok különlegesség is belefér. Máshol, külföldön sokkal gyengébb az autentikus háttér, ami azzal jár, hogy könnyebben elfogadják a nem autentikus vonalat is. Nálunk éppen a jó alapok miatt van erős igény arra, hogy az autentikus vonal reprezentálva legyen.

– *Van konkrét, személyes válaszod azoknak, akik a világzene érvényességét megkérdőjelezzik?*

– Így, kapásból? A „Traveller” című lemez Anoushka Shankartól, akinek hangszerismerete olyan biztos alap, amit nem ingathat meg senki és semmi. Rádásul olyan zenészeket kerestem partnernek, akik ugyanezt tudják a flamenco-ban. És még biztos gondolati háttérre is van hozzá, hiszen azért hozta össze ezt a projektet, mert a cigányok vándorlásának – amiről a „Latcho Drom” című film is szól – két végpontján kereste a kapcsolódásokat. Pontosan végig gondolta, hogy mik azok a zenei elgondolások az Ibériai-félszigeten és Indiában, amiket össze lehet hozni. Ennek köszönhető, hogy nem egymás mellett zenélésről, és nem is valami felületességről van szó, hanem valódi muzsikáról, amiben korábban ismeretlen „dolgok” szabadulhattak fel.

Én az ilyen végiggondolt kísérletekben hiszek, és azt gondolom, hogy emiatt van létjogosultsága a Dresch Mihály féle etno-jazznek is, mert tudja, hogy miről szól a népzene, és ott van másik vezérelként a jazz is. Mindkettőről nagyon komoly és mély tudással bír, ezért képes úgy hozzányúlni, hogy nem csak értelme van, de lenyűgöző is. Ugyanez nem működhetne akkor, ha valaki kicsit ebbe is, meg abba is belekapna. Abból nem lesz semmi használható. Pillanatnyilag sajnos az utóbbiból van több a világban, de még ez sem baj, hiszen mindenki kiválaszthatja, hogy mi kell neki. Én a rádióműsorokban is mindig próbálok megtalálni azt, ami megfelel az értékrendemnek. Persze, ez nem jelenti, hogy nem mutatom meg, hogy mi az, ami mások ízlése szerint való, hiszen fontos a kölcsönös tisztelet, rádásul nem is tartom magam tévedhetetlennek.

Grozdits Károly

Táncház – Népzene 2015

Szerkesztette: Árendás Péter

1. Széki magyar, lassú és csárdás

Konkoly Borbála – ének; Mihó Attila – hegedű; Varró Márk – kontra; Pandák Viktor – nagybőgő

2. Röszei citeramuzsika

Debreczeni-Kis Helga – citera

3. „Porgányon van egy ház...” (Tápé)

Nyenyere Egylet: Zombori Györgyi – ének; Bede Ádám – esz-klarinet; Tóth Antal, Tolna Péter – tekerő

4. Cigánytánc és összerázás (Magyarszovát)

Zsikó Zsuzsanna – ének; Kovács Márton – hegedű; Fekete Márton – kontra; Bognár András – nagybőgő

5. Barcasági román táncok (Hosszúfalu)

Túri Luca – hegedű; Csenki Zalán – koboz

6. Magyarlapádi dallamok

Bazseva: Horváth Sára Nina, Paár Julianna, Szabó Dániel – ének; Nyitrai Tamás – hegedű; Papp Endre – kontra; Bognár András – nagybőgő

7. Potta Géza emlékére (Abaújszina)

Pálházi Bence bandája: Pálházi Bence, Tóth Ádám – hegedű; Lajti Ákos – brácsa; Szabó Dániel – cimbalom; Pandák Viktor – nagybőgő

8. Nyárád menti keservek

Kacsó Hanga Borbála – ének

9. Gyergyói magyar táncdallamok

Mihó Attila, Takács Rita – hegedű; Zimber Ferenc – cimbalom; András Orsolya – kává gardon

10. Lassú és sebes magyaros (Gyimes)

Násfa együttes: Juhász Kitti, Soós Réka – ének; Nyéky Emese – furulya; András Orsolya – ütőgardon

11. Derétei István nótái (Kalotaszeg)

Zsikó Zoltán és zenekara: Zsikó Zoltán – ének; Kovács Márton, Mihó Attila – hegedű; Fekete Márton – kontra; Lelkes András – nagybőgő

12. Kecskés (Moldva)

PásztorHóra: Bergics András, Újházi Ádám – hegedű; Szlama László – koboz; Egervári Máttyás – cimbalom; Okos Gergely – dob

13. „Azt gondold, hogy én bánom...” (Baranya)

Manninger Ágota – ének; Gersy Lili – citera

14. Magyarlónai keserves és hajnali

Csernók Klára – hegedű; Papp Endre – brácsa

15. Rábaközi muzsika

Dobroda zenekar: Fekete Borbála – ének; ifj. Gelencsér János – hegedű; Deák-Volom Dániel – klarinet; Balogh Kálmán – cimbalom; Gelencsér János – brácsa; Szabó István – nagybőgő

Péter László székely „panoptikuma”

BOSZORKÁNYOK

A régi székeliek igen babonások voltak, számtalan mese kerengett ártó szellemekről, lidércekről, amit fekete tyúk tojásából költöttek ki a legények, hogy aztán ne tudjanak megszubadni tőlük.

Regéltek a faluban vén boszorkányokról, akik taligakerék alakjában kergették meg az éjszakában eltévedteket, csatangolókat.

Akad két bátor, erős legény, akik megesküdtek, hogy nem, ők nem félnek, s megzabolazzák a boszorkányt. Egyszer, nagy nehezen el is kapták az őket üldöző kocsikereket!

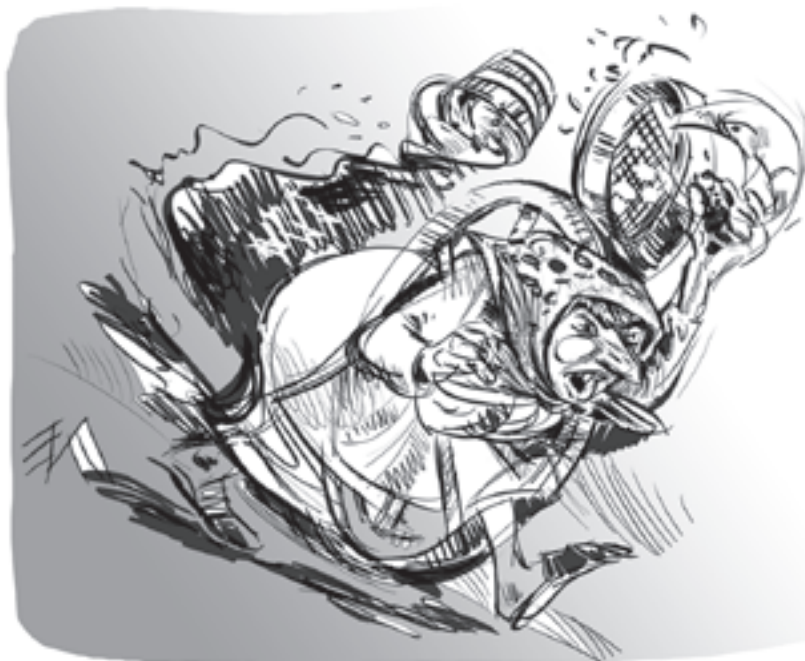
Egyikük leoldta a derékszóját, átfűzték a kerékagyon, majd jó szorosan egy kapufélfához erősítették, hogy másnap reggel megnézhesék, ki is a boszorkány.

Kora reggel a környékbeliek jajveszékélésre ébredtek, kiszaladtak a házból, hogy megnézzék, mi az istencsudája van, s volt is mit látniuk! Az egyik szomszéd öregasszony jajveszékelt, rimánkodott segítségért: a száján behúzott derékszóját a fenekén át a hátára volt csatolva, s azt úgy tartotta a kapusás, hogy nem tudta magát leoldani.

*

A HALÁLHOZÓ KUTYA

Sokszor mesélték, hogy létezik egy túlvilági lény, egy halálhozó kutya. Ha megérzi, hogy valamelyik atyafinak ütött az utolsó órája, eljön a lelkéért a pokol kapujából, és addig nem tágit a küszöbről, amíg a betegből ki nem szállt a lélek. Aztán viszi...

Grafika: Péter László

Történt egyszer, egy téli estén, hogy vacsora után, lefekvés előtt, hirtelen az ajtó előtt megjelent valami bozontos fenevad, szűkölt s vonyított. A háziak kilestek, hát egy hatalmas balán kutya ugrált fel a kilincstre, nem tágított semmiképp. Rossz küldetésben volt.

Megijedtek a háziak! Megrettentek a szülők: a sivalkodó gyermekeket a tisztaszobába terelték, elrejtették a vastag dunyha alá. Megijedt apó is, anyó is, mert ők már jócskán túl voltak azon a koron, amikor gond nélkül élhettek volna a világukat. Megrebbentek a gondlattól, hogy valamelyikük órája bizonyosan utolsót fog ütni hamarosan. Azon gondolkodtak, hogy van már két unokájuk, a menyecske már újra áldott állapotban van, hordozza a harmadikat is. Jó lenne őt is meglátni még!

Elszorult a szívük, csak nézték egymást, nagy szomorúan... Még jó, hogy valaki dühösen berúgta a kiskaput és nagy szitkozódások közepette elkapta s madzagra fűzte a küszöbön szűkölő kutyát:

– Hát téged mán láncra verve se lehet visszatartani a csavargástól? A kénköves ménkü esne beléd! Hát mējén kutya az éjen, hogy mindig beszökik azokhoz a házakhoz, ahol ételszagot érez? Mán bocsánatot kérek, gazduram, ha éjedelmet okozott. Biztos a kertékén átal közlekédik, de asszém, hogy rögvest túl és adok rajta...

[halálhozó kutya: a babona szerinti túlvilági állat, előhírnöke, küldönce a halálnak, vagy maga a halál kutya képében; balán: fehér]

*

SZÜMÖLCSKÜLDÉS

Voltak a faluban ördögös tudománnyal bíró öregek, boszorkányok, gurudszmálók, de a tejelvévesen, a kapufa megfejésén kívül nem sokat tudtak ártani egymásnak. Inkább a fehér, gyógyító szándékú kuruzslást gyakorolták, mert az ólomöntésből s egyéb praktikákból néha csurrant-cseppent ez-az, még egy kis pénz is hozott a házhoz.

A népi orvoslások hosszú sorát gyakorolták egészen ügyesen. A szümölcsküldés is ide tartozott, mert a szümölcs meg a tyúkszem igen szapora volt akkoriban. Szerelmesedő legények-leányok

mondta le egymásról, ha kiütközött valamelyikük kézfejen, mert bizony igen csúful kezdett szaporodni s terjedni. Hiábavaló volt minden kence, szümölcsre vizelés stb.! Minél inkább terjedt, annál jobban szégyelltek. A zavaró probléma miatt a fiatalok még csak kéz a kézben sem sétálhattak fesztelenül kiválasztottjukkal, a szép szerelmes, andalító estéken.

Történt, hogy az egyszere leány, hogy a legénye szerelmét megtartsa, egy jó ideig az ingujja alatt rejtegette a tavasszal kézfejen kiserkent szemölcsöt, de őszre az már egyre nagyobb lett. Ekkor hamar-gyorsan felbirtatták a leánytársai, hogy a boszorkány hírében álló Mária nénihez forduljon segítségért.

El is ment a leány izgalomban az öregasszonyhoz, aki, mikor megnyikordult a kapu, rögtön megszólalt a pitvarból:

– Mán vártalak, léányom, elhozták a hírt a galambocskáim, hogy bajba' vagy. De ne aggódj, leimádkozzuk mű a szümölcsleid! – majd folytatta:

– Nő, ekkor s ekkor... lész holdtölte. Újhold estéjin, jönnek-ménnek az égiek s a túlvilágiak. Te akkor, gyere el! Mű addig és imádkozunk, amíg el nem kűdjük azt a csűf varas békát a kezedről! A fizetségét még majd elintézzük...

A leány megrezzent ijedtében, de megígérte, hogy eljön!

A kitűzött napon igen nagy köd ereszkedett a falura. Este a leányzó a megbeszéltek szerint elment a boszorkányos házhoz. Az udvaron Mária néni és négy ismeretlen, fekete panyókába és fejkendőbe burkolódzott titokzatos öregasszony várta. Közre vették a leányt, és forgolódní kezdtek. Egy darabig vaksiskodtak a sötétben. Nem látták, hogy merre dereng a holdfény. Végül Mária néni így szólt:

– Na, még es van, ott van a ház sarkánál! Most térbetyűljünk le az irányába. Benne lészén a Szűz Mária képe... Most ismétéljétek el vaj háromszor, s aztán imádkozunk:

*Újhold, új király,
Te meghittál ingem a lakadalmadba,
De én nem tudok elmenni.
Ezért elkűdöm magam hejjétt
Ennek a léánynak a szümölcsleid...*

S utána még imádkoztak! Mormogtak! Vetették a keresztet, zsolozsmáztak vég nélkül.

Arra jártak valami kocsmázó legények, megneszelték a furcsa mormogást, s a kerítésbe kapaszkodva meglesték a ceremóniát.

Egyszer csak, az egyik legény nem bírt már magával s elkezdett egyre hangosabban kacagni! S a többi utána! Végül az egyik, erőt vett magán s bekiabált:

– Mária ném hajja-é, hát magik a lámpaoszlopnak imádkoznak? Megrebbent a vénasszonyok társasága:

– Jézus, Mária!

Akkoriban vezették be a faluban az utcai világítást, s ember volt a talpán, aki akkora ködben meg tudta különböztetni a lámpafénytől az újhold fényét.

Hiába volt Mária néni avatott kuruzsló, ezúttal jócskán elvetette a sulykot és nevetségessé vált a falu színe előtt.

[szümölsküldés: szemölsküldés; tejelvűvés: a tejnek a kapufa megfejsével, mágikus úton történő ellopása; gurudzsmáló: kuruzsló; panyóka: horgolt, többnyire feketére színezett gyapjútakaró; varas béka: varangyos béka (itt átvitt értelemben, a szemölsre vonatkozik)]

Pályázati felhívás

„A NÉPMŰVÉSZET IFJÚ MESTERE” cím elnyerésére

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ösztönözni kívánja a fiatalok népművészeti előadói, tudományos és alkotótevékenységét; a magyar nemzeti és a magyarországi nemzetiségi hagyományok ápolását, továbbélését. Ezen szándéka kifejezéséeként az érintett szakmai szervezetekkel és állami intézményekkel egyetértésben minden évben pályázatot ír ki a „Népművészet Ifjú Mestere” cím elnyerésére.

Pályázni „Előadóművészet” és „Tárgyi alkotóművészet” kategóriákban lehet. A részvétel alapfeltétele minden kategóriában a 15 és 35 év közötti életkor (a pályázó születési idejének tehát 1980. január 1-je és 2000. december 31-e közé kell esnie), továbbá egy írásban benyújtott szakmai önéletrajz és egy leg-
alább tíz oldal terjedelmű dolgozat.

A pályázatokat (az önéletrajzot és dolgozatot, tárgyalkotóknál a pályázatra benevezett tárgyakat is) 2015. április 30-ig beérkezően kell eljuttatni a Hagyományok Háza Népművészeti Módszertani Műhelyének címére (1011 Budapest, Corvin tér 8.) postai úton, vagy személyesen (munkanapokon H-Cs: 9-16, P: 9-14 óra között). Mellékelni kell továbbá egy, a pályázó adatait tartalmazó pályázati adatlapot és egy adatkezelési nyilatkozatot.

A tárgyalkotók pályázatainak nyilvános értékelése (konzultáció a zsűrivel) június elejére várható. Az előadóművészeti kategóriában a színpadi megmérettetés valamennyi pályázónak egy időben, közös műsor keretében lesz – várhatóan szintén június elején.

A pályázatokkal kapcsolatban felmerülő kérdésekre készséggel válaszolnak a Hagyományok Háza Népművészeti Módszertani Műhelyének munkatársai a 225-6086-os (néptánc, népmese), a 225-6067-es (népzene), a 225-6063-as (népmese) illetve a 225-6065-os (kézművesség) telefonszámon, munkanapokon (H-Cs: 9-16, P: 9-14 óra között). További információk: www.hagyomanyokhaza.hu/page/11926/

Búcsú Erdélyi Zsuzsannától

2015. március 12-én, szerettei és tisztelőinek sokasága kísérte utolsó útjára a Farkasréti temetőben. Szerkesztőségünk és a Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Tagozata az alábbi összeállítással búcsúzik tőle, Kóka Rozália szerkesztésében.

„Hegyet hágott, örökké hegyet hágott Zsuzsa néni, mindnyájunk Zsuzsa nénije. Fáradhatatlan volt, azt hittük-reméltük egy éve, nagy betegségéből való gyógyulása után, hogy most már nem áll meg százig. Nem úgy lett. Elment odatúlra, újrálátogatni szent öregasszonyait, de dolgozott az utolsó pillanatig. Munkabírását, életkedvét csodáltuk. Lehetett akármilyen fáradt, beteg, a szeme egy huszonévesé volt. Sokunk homlokára odarajzolta a kereszt jelét. A Magyar Művészeti Akadémia tagozati ülésein, más alkalmain mindig ott volt, hozzászólásait, javaslatait mindig használni tudtuk. Személye pótolhatatlan, drága emlékét híven megőrizzük.” *Kobzos Kiss Tamás, a Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Tagozatának vezetője*

*

„A Somogy megyei Nagyberényben 1968. december 17-én népzene gyűjtés során Babos Jánosné, 98 éves asszony ismeretlen hosszú szöveget mondott. Imának nevezte, melyet kicsi leány korában édesanyjától tanult. E szöveg számtalan problémát vetett fel, hosszú könyvtári kutatásra készítette. Megnyugtató megoldást nem hozott. Az eredménytelenség az írásbeliség területéről a hagyomány világába vitt. Oda, ahonnan az ima elindított, az öregek közé: 1969 őszén terepre mentem. A próbagyűjtések minden várakozásomat felülmúlták. Ezért

novembertől nagy tempójú munkába kezdtem. 1972. december elejéig párhuzamaival együtt kb. 6000 db-ból álló szakrális témájú anyaghoz jutottam, jobbára az egyház tudta és akarata ellenére végzett gyakorlathoz. Vele a népköltészet új műfajjal gazdagodott: az archaikus népi imádságok ágával. A szájhagyományozó kultúra történeti múltához tapadó örökségének tetszett, különös szellemi rezervátumnak, mely a népi lelkeség és tudat-szféra eddig alig bejárt területét tárja fel. Főleg e tudat »felhő-régió«-it, a val-

lás hit-képzet világát, a rácson kívüli vad-rét burjánzó tenyészetét, nem a hivatalos liturgia védett-nyesett kertjét.” *Erdélyi Zsuzsanna: Hegyet hágék, lőtöt lépék – Bevezető (részlet)*

*

NYICCS KAPUT ANGYAL

Az én házam Szent Antal,
Négy szegibe négy angyal,
Közepibe szent oltár,
Szent oltár előtt szent kereszt,
Szent kereszt előtt arany pad,
Azon fekszik az Úr Jézus Krisztus.
Föl van szaggatva drágalátos szent teste,
Ki vala ontva drágalátos szent vére.
Oh, beteg a test,
Kész a lélek,
Vígán várják a mennyei szentek.
Oh, én édes fényes napom,
Mít kérsz, meg nem szolgálhatom,
Tiszta szállást nem tarthatok.
Nyiccs kaput, angyal,
Nyúccs kezet, Mária!
Hogy mű es mehessünk boldogul
boldog mennysországba,
Urunk színe látására, ámen!

Székelyszabar, Baranya megye, 1971., Erős Péterné Mezei Szabina, sz. 1895., Józseffelva, Bukovina (Erdélyi Zsuzsanna: Hegyet hágék, lőtöt lépék. Archaikus népi imádságok. Magvető Kiadó, Budapest, 1976.)

Kitüntetések 2015. március 15. alkalmából

Kossuth-díj: KUNKOVÁCS LÁSZLÓ Balogh Rudolf-díjas fotóművésznek, néprajzkutatónak, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja

Magyar Érdemrend Tisztikeresztje: Dr. BALOGH JÚLIA, az MTVA Kulturális Főszerkesztőségének kiemelt szerkesztő-műsorvezetője; Dr. VIKÁRIUS LÁSZLÓ zenetörténész, az MTA BTK Zenetudományi Intézete tudományos főmunkatársa

Magyar Érdemrend Tisztikereszt polgári tagozat: BRIEBER JÁNOS, Harangozó Gyula-díjas táncművész, a Magyar Táncművészeti Főiskola Néptánc Tanszékének főiskolai tanára; MÁDER LÁSZLÓ, népzene kutató, a Magyar Rádió nyugalmazott vezető szerkesztője

Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozat: FERENCZ MÁRIA, a Hagyományok Háza-MÁNE menedzserigazgatója; TARNAI KISS LÁSZLÓ, előadóművész, tanár, a Dankó Rádió vezető szerkesztő-műsorvezetője; LŐRINCZ VITUS festőművész

Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozat: GÖRÖG ZOLTÁN, táncművész, az ExperiDance Társulat alapító tagja; NÉMETH ZSUZSANNA, táncművész, a Magyar Állami Népi Együttes örökös tagja; PAPP ISTVÁN GÁZSA, a Magyar Nemzeti Táncgyüttes zenekarvezető prímása részére

Magyar Ezüst Érdemkereszt polgári tagozat: PÉLI RÓBERT, az ExperiDance Társulat táncművésze, tánckari asszisztense; SEBESTÉNY BARBARA és KASZÁSNÉ HALMI ILDIKÓ a Duna Művészegyüttes táncos szölistái

Magyar Bronz Érdemkereszt polgári tagozat: HAJDÚ FLÓRIÁN, a Magyar Nemzeti Táncgyüttes táncos szölistája

Liszt Ferenc-díj: PÁL ISTVÁN, a Hagyományok Háza - Magyar Állami Népi Együttes zenekarvezető prímása, népzeneész

Szabolcsi Bence-díj: Dr. PÁVAI ISTVÁN, a MTA BTK Zenetudományi Intézet tudományos főmunkatársa, népzene kutató

Világok találkozása

2015-ben a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes hivatásos fennállásának 25. évfordulóját ünnepli. Az igazgató András Mihály, húsz éve vezetője az együttesnek, ugyanakkor az Erdélyi Prímások Találkozója rendezvénynek is életre hívója. A Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes közreműködésével a rendezvényt évente megszervezik.

Valamikor régen, a budai Fonóban, táncház, koncert, megymás közepette, megakadt a szemem egy öreg, cigányprímáson. „Fület odaragasztó” játéka volt, így én, aki ez idáig többnyire a tánc bűvöletében éltem, kevesebbet figyelve annak zenéjére, kiváltképp annak „mivességére”, egyszerűben megéreztem valamit. Az öreg prímás mögött egy fiatal legény, kicsit kerekkepű, mosolygós, különös szerénységgel hátrahúzóva zenélt. Helyezkedése, játéka, figyelme az öreg mögé és annak játékára irányult, aki hatalmas biztonsággal és lenyűgözően „szolgálta” közönségét, ugyanakkor semmit nem takart el a legénytől. Tökéletes példája állt előttem „a mester és tanítványa” fogalomnak. Mindketten virtuózan játszottak, a legény alázattal, az öregre figyelve, semmiért sem vágott volna elébe, mindenben csak mögötte, ő volt a tökéletes kíséret. Az öreg prímás pedig jókedvű mosollyal, lenyűgöző játékosággal zenélt, néha kicsit hátrakacsintva, mintegy bátorítva, hogy „gyere bátran, nem hagylak el, nézd, én így csinálom!”.

Éreztem, hogy valami nagy pillanatát lestem meg az életnek. A kép örökre belém égett, valamilyen nagy hálaérzéssel, hogy megadatott.

Sokkal később kerültek helyére a mozaikdarabok. Az öreg prímás Fodor Sándor, „Neti Sanyi” volt, a legény pedig, Pál István „Szalonna”. Prímások találkozója, világok találkozója.

A minap pedig, a csíkszeredai táncházban ült a széken egy öreg prímás, mögötte szintén ülve egy legény, minden figyelme az öreg kezére irányult, aki hagyta, szinte mutatta, hogy miként... Így zenéltek ketten, s nekem ismét megadatott egy csoda – világok találkozása: Csengeri Árpád magyarszovátai prímás és Mihó Attila a bu-

Csengeri Árpád, Magyarszovát

dapesti zeneművészeti egyetem diákja. Zenéltek. Prímások találkozója van éppen, szám szerint a tizenhetedik, Csíkszeredában.

Órája tán, hogy véget ért a hagyományörző prímások előadása. Előttem még javában a koncert pillanatai. (Bolondos megfogalmazás, de minduntalan, mint koboldok villannak elem a furcsa figurák. A színpadon különösen úgy hatnak, mintha kitalálták volna őket. Alváásra készülő fák, őszi kertek díszletéből előbújó manók. „Anyá! Láttad azt a bácsit? Azt a vékony arcút, hegyes fogakkal. Hallod...?” – négy és fél éves rácsodálkozás.)

Majlát Gábor és zenekara (Abásfalva, Homoród mente) annak ellenére, hogy a kezdetben hallhatóan keresgéltek az összhangot, valamilyen értelmezhetetlen szálakon értek végül a közönséghez. Csendes, meleg hangú éneklésbe fogott a közönség, ami bizony ritka az előadás első tíz percében. Mint valami közös emlékezés „...a doberdói harctérre” – találó egybeesés éppen 2014-ben.

A színpad másik oldalán még egy csoda, dr. Pávai István, aki mindenek fölötti szakszerűséggel, de az élmény szintjén vezet, segíti a nézőt, hallgatót eligazodni a kifogyhatatlan magyar népzeneben. Kívülről-belülről ismeri az összes falusi zenészt, azok felmenőit, zenéjüket, ragadványneveket, tájegységet, helységet, de még az utcákat is... Felbecsülhetetlen ismeretanyag. Ja, és a modern technikával, játszi könnyedséggel alátámaszt, fénykép, bejátszás, felirat, minden. Senkinek kétsége sem, hogy korszakok közötti átjáró, maga a híd. Köszönjük Tanár úr! Adjon Isten jó egészséget! – sokat kell még mesterkedned: tanítani, átadni.

Így tudjuk meg, hogy a hagyományörző zenészek némelyike évek óta nem zenél, nincs alkalom, nincs igény, nincs zenekara.

Majlát Gábor, Húsza Lajos, Káló József, Abásfalva, Homoród mente

dr. Pávai István

Ifj. Barabás Ferenc – Magyarsülye, Kutasföld; Varró Márk – LFZE, Budapest

Lám, Barabás Ferenc (Magyarsülye, Kustasföld), igaz, némi noszogató után jött el, de kapott kíséretet itt, fiatal, zeneművészeti egyetemen népzénet tanuló fiatalokból. Van kontrása, bőgőse, és íme, soha egymást nem látott emberek tökéletesen beszélnek a zene nyelvén. Világok találkozója.

Turzai András – Magyarlapád

A magyarlapádi zenekar (Pirospántlikás) muzsikáján egyértelműen hallatszik, hogy foglalkoztatott zenekar. Prímása könnyedén mesél egyetemi éveiről, táncházmozgalomról, visszatértét falujába és a visszavitt népzénet, néptáncot, amelyet napjainkban is különféle rendezvényeken, tánctáborokon tanítnak vissza a fiataloknak.

Kiderül az is, hogy muzsikálni nagypjától és apjától tanult, a Sipos család tagja. Az idős Sipos Márton szépen tudott énekelni – tudjuk meg Pávai tanár úrtól –, az ő kesevesét fogja elénekelni Turzai András. És megszólalt egy csodaszép éneklés. Távoli, tiszta hangon. Hosszú pillanatokig kerestem a forrását. Nem látom, hogy ki énekel... Kezdtém afelé hajlani, hogy valamilyen gyűjtés bejátszását hallok. Az elébb elhangzott nevek között valahol fonalat vesztve, csak lassanként fedezem fel, hogy a bőgős énekel, szelíden a hangszere mögül. Tekintetével nem kereste a közönséget, lefele nézett. Mélyen belülről, gyönyörű egyszerűség. A színpadon valami, amiben nincs semmi színpadi. A prímás nagypjának énekét a zenésztársa varázsolja élénk. Időtlen pillanat.

Hosszas felsorolni, miként kerül Csíkszeredába, egyazon színpadra falusi zenész, egyetemista és népzene kutató, mégis érdekes rápillantani arra a folyamatra, amely idáig vezet.

András Mihály, a találkozó egyik életre hívója, tavasszal, a hangos budapesti Táncháztalálkozón egy csendes zugban egyeztetett Pál István „Szalonnával”, időpontját a rendezvénynek, ahol egyik nap az erdélyi prímások, másik nap az adatközlők muzsikáját magasan művelő meghívott előadók koncertnének. Aztán az élet másképp rendezett. Már második alkalom, hogy Pál István „Szalonnáék” végül mégsem tudtak eljönni (majdcsak sor kerül rájuk is), de elvállalták és eljöhetnek a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékének tanárai, diákjai. (Fontos adalék, hogy a népzene tanszék csak 2007 óta van, akkorra tudták ezt kiharcolni a tanszék tanárai, és ebben dr. Richter Pál tanszékvezetőnek kulcsérdemei vannak. Pál István „Szalonna” is a Népzene Tanszéken szerzett diplomát pár éve, 2012-ben. Az utak összefutnak.)

Szinte tapintható volt, hogy ennek kellett megszületnie, így egymás mellé rendelt. Ugyanis, ki lenne jobban érintett a találkozásban, mint az, aki a hagyomány képviselőjeként még játssza az elődeitől tanult muzsikát és az, aki az adatközlőktől felgyűjtött anyagot tanulmányozza, rekonstruálja, kutatja, tanulja, vizsgálják belőle. Némelyik már a feledés útján, má-

sik felkapott falusi előadóként szűkös időbeosztással, harmadik számítógép előtt ülve, mp3-má tömörített ízeket, hangulatokat tanulmányoz. A jó ismerősként üdvözölt kiváló folklórgyűjtőnek nyitva álló kapuk, nem biztos, hogy a diák számára is nyitottak. Nem nyilvánvaló, hogy az öreg falusi zenéssel bármikor találkozhat, élőben hallgathatja, tanulhat tőle.

Ehhez a találkozáshoz messziről indított szálaknak kellett idáig vezetniük. Az elhivatott szervező (András Mihály, HSZNE igazgatója) alkalmas pillanatban ösztönzi a tehetséges fiatal zenészt, hogy szervezzon társakat e találkozóra és egyeztet tanszékvezetővel, tanárral, hogy segítsék ezt a feladatot. És indul, ugyancsak megfelelő pillanatban egy másik tapasztalt szervező (Füleki Zoltán, HNSZE aligazgató), legeldugottabb falvak sáros utcáiba, cigánydombok ködös reggelébe, városi vendéglők füstjébe, hogy felkutassa, tudakolja, kérje szépen a zenészt, vegye elő hegedűjét, gyűjtse egybe bandáját, vagy éppen keressen alkalmas fuvart, de valamiképpen jöjjön el a találkozóra. Mellette még két fiatal (Mihó Attila és András Orsolya az egyetem népzene tanszék hallgatói) a tanár úr (Pávai István) útbaigazításával, hogy tanulják, segítsék ezt a munkát és tapasztalják a világok találkozását.

Külön csoda az útbaigazító. Csak egy részlet, ízelítőnek: „Marosvásárhely Lunka Jóska primás (a magyarpéterlaki „Bolond” Jóska fia)

– Lunka Albi, az öccse a kontrás (ne harmonikával jöjjön), Ötvös János a bőgős.

– Idős Rácz Béla cimbalmost is próbálják hozni, ha nem beteg, vagy ifj. Rácz Bélát ...

Gyergyó Kosztándi Pál güdücü magyar cimbalmos (cím)

– 20 évvel ezelőtt gyűjtöttem tőle, akkor középkorú volt, azóta nem voltam nála

– primása Bogos Benedek volt (cím)

Gyimes Szócs Mojszi Gábor, Gyimesbükk, Bálványospataka

– Gardonos a testvére, Gergely. Ha ő nem jöhet, akkor Szentes Jánost lehet hozni (Mojszi tudja, hogy hol lakik Bükkön)

Tímár Sára, Enyedi Ágnes, Nádasdy Fanni, Annus Réka Konkoly Borbála, Konkoly Csenge, Csengeri Árpád, Tímár Márton

– Itt látható a fényképe Mojszinak: <https://www.facebook.com/gaborfunklub.szocsmojszi>

Abásfalva, Majlát Gábor (sz. 1949) zenekara. Kontrás: Húsza Lajos (sz. 1961), bőgős: Káló József (sz. 1958). Ez legyen a kísérlet, ne más.

... A legjobb otthon keresni őket, leghamarabb a primást, hogy ne csődüljön oda az összes zenész, mert akkor nem szabadultok tőlük.

Dicsőszentmárton, ifj. Barabás Ferenc, Peci fia (magyarsülyei primás, sz. 1950)

– Dicsőből Dombó felé kell indulni. ... Kicsit rá kell beszélni Barabást, mert rég nem játszott, de visszahallgattam a tavalyi felvételeimet, és teljesen jó. Meg kell mondani, hogy egy kicsit gyakorolgassa november közepéig a régi csárdásokat, pontozókat, szegényeseket.”

A csodából még egy estére kijut. Primások találkozója, második nap.

Egész estét töltött meg csodás tartalommal a valóra vált ötlet, régi székely dallamvilág. Alcím „Bartók Béla és Kodály Zoltán 100 évvel ezelőtti székelyföldi gyűjtőútja emlékére összeállította Pávai István”. A színpadon tizenöt egyetemista, akik azért dolgoztak, gyakoroltak, igyekeztek, hogy a csíkszeredai színpadon megszólaltathassák régmúlt idők énekét, zenéjét, balladáját. Vezetik őket ez úton a tanárok: Richter Pál, Pávai István, Jánosi András, és kíséri Duduj Rozi néni a csíkszentdomokosi gardonyos, aki már most emblematisz figura. Ők kötik össze a székely közösséget a régi gyűjtésekkel. Nagy pillanat ez is. Mozaikdarab.

Holnapra az utak már szertefutnak. A 4-es villamos megáll a Király utcánál, leszáll egy fiatal ember, vizsgatételek sorjáznak fejében, a Zeneakadémiára igyekszik. Havazni fog, gondolja az öreg zenész, miközben az udvaron hátraballag megitatni az állatokat. A szekeret is fedél alá kell nyomni, kinn maradt az éjjel, mikor hazajöttek a vonattól.

György Katalin
fotó: Iochom Zsolt

Mihó Attila, Vizeli Máté, Tímár Márton – LFZE, Budapest

„Ahogy gondozza, úgy veszi hasznát”

Hagyományos ökológiai tudás és gazdálkodás Gyimesben

fotó: Babai Dániel

A GYIMESI MÉLYSÉG FELTÁRÁSA

Ez a könyv a műveltségről alkotott képzeletünk területén zajló szellemi forradalom egyik műve. Valamikor a 19. század elején, a felvilágosodás eszmei talapzatán épült fel a műveltségnek, mint az értelmes ismeretek tudattartományának az a máig túlélő koncepciója, amely a legitim, értékelhető tudást az iskolázottság, illetve olvasottság függvényeként igyekszik beállítani. Ennek szellemében az új társadalmi elit polgári közege az iskolázatlanságot par excellence műveletlenségnek tekintette, s ebből következik, hogy a kulturális anyanyelv területén, a hagyomány átadás-átvételi folyamatai révén felépülő, gyakran évezredes tapasztalatokat felhalmozó tudást nem tartotta műveltségnek. Az „írástudók” – nem melleleg üzleti érdekeikkel összhangban – a kodifikált (írásban rögzített, kanonizált, szerzői jogvédett stb.) adattartalmakat kikiáltották

az ismereteket egyedül legitimáló forrásnak, kimondatlanul is degradálva ezzel a százahagyomány útján öröklődő tudást. Uralkodóvá vált az a nézet, amelynek szellemében a magát művelt osztályként is aposztrofáló társadalmi réteg lenézte a tradicionális kulturális örökség rendszerében fogant értékeket: a népköltészetet nem tekintette érvényes, „igazi” költészetnek, a hagyományos gyógyítás eljárásait kuruzslásként jellemezte, a néphitét sötét babonának tartotta, a hagyományos paraszti gazdálkodást elavultnak, a kézműves háziipart versenyképtelennek kiáltotta ki, és így tovább. Természetesen semmi sem indokolja, hogy kétségbe vonjuk az ipari forradalom és a polgári fejlődés vívmányainak, azaz a modern technológiáknak, az életet megkönnyítő intézményeknek, eszközöknek, szereknek és eljárásoknak előnyeit. Mára viszont világosan láthatóvá váltak azok a súlyos károk is, ame-

lyeket ez a kizáró, kirekesztő hozzáállás, a hagyományos műveltség értékeit relativizáló, illetve tagadó szemlélet okozott.

Éppen ezért roppant módon időszerű Babai Dániel, Molnár Ábel és Molnár Zsolt könyve. A gyimesi csángók hagyományos műveltségének gazdag, mondhatni diverzifikált ismeretanyaga kiválóan alkalmas arra, hogy feltárjuk a másikat, rejtőzködő, ugyanakkor az adott lokális valóság „open source” rendszereként folyamatosan csiszolódó, tökéletesedő tudomány arcát. A Tatros és mellettek vidékét a 17. században még nagyrészt erdőrengteteg borította, csupán néhány kereskedelmi út haladt át rajta összekötve Moldvát és Csíkszéket. A Székelyföld és Moldva irányából egyaránt érkező beköltözők első állandó telepeit egy 1747-ben keletkezett, csíkszentmiklósi egyházlátogatási jegyzőkönyv regisztrálta, mely szerint ebben az időben a gyimesi Lok területén tizenegy család, összesen hatvanhárom lélek tanyázott szétszórt hajlékokban. A gyimesi csángók az azóta eltelt bő két és fél évszázad alatt az őket körülölelő tájat minden vonatkozásában kiismerték, s közben a vadont hegyvidéki kultúrtájjá alakították. De mint e kiadvány fejezetei is megmutatják, a táj is alakította a benne élő embert. Minthogy a gyimesi csángók életük kiemelkedően nagy ré-

Babai Dániel – Molnár Ábel – Molnár Zsolt : „Ahogy gondozza, úgy veszi hasznát” – Hagyományos ökológiai tudás és gazdálkodás Gyimesben. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet és MTA Ökológiai Kutatóközpont Ökológiai és Botanikai Intézet. Budapest, Vácrátót, 2014.

A projekt a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat Elnökségének értékelése és javaslata alapján, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap társfinanszírozásában megvalósuló intézkedések Irányító Hatóságának jóváhagyásával készült.

(Azon kedves olvasóink, akik érdeklődnek a kötet iránt, írjanak levelet Molnár Zsolt részére a molnar.zsolt@okologia.mta.hu címre.)

Az „Ahogy gondozza, úgy veszi hasznát” című kötet borítóképe – fotó: Molnár Ábel

A Kárpát-medence több tájában él még a hagyományos gazdálkodás, amely gazdag hagyományos ökológiai tudásra épül – fotó: Molnár Ábel

Eszpenz (Helleborus purpurascens); Epefű (Gentiana cruciata) – fotó: Babai Dániel

Bárányláb (Salvia pratensis); Bartacin (Onobrychis viciifolia) – fotó: Molnár Ábel

Vadcsombor (*Thymus* sp.) – fotó: Molnár Zsolt

Szőrőcse (*Nardus stricta*); Virágos sáté (*Eriophorum latifolium*) – fotó: Molnár Ábel

A gyimesi kaszálók Európa legfajgazdagabb rétjei közé tartoznak – fotó: Molnár Ábel

A nyár egyik legfontosabb munkája a szénacsinálás... – fotó: Molnár Ábel

szét a tájhasználat ezerféle műveletét végezve máig a szabad ég alatt töltik, sajátos műveltségükben a természeti környezet legapróbb részleteinek ismerete, megnevezése, az egyes részletek tulajdonságainak kitapasztalása központi, mondhatni jellegformáló szerephez jut. Úgy vélem, a könyv egyik legfontosabb tanulsága e sajátos, sokszínű kölcsönhatás feltárásában körvonalazódik: a gyimesi táj feltűnően magas szintű biodiverzitásának fenntartásában erősen közrejátszott a gyimesi ember autochton műveltségének, kulturális diverzitásának megőrzése. Az itt olvasható interjúrészletekből számomra az a nézet is igazolást nyer, hogy ha van a mára szenttelen elidegenedésben gyengélkedő „magas kultúrának” ellentétpárja, s azt a hagyományos műveltségben ismerjük fel, akkor az nem lehet „alacsony”, hanem csakis mélységesen mély. E mély műveltség egyik legjellemzőbb ismérve, hogy a megismerés tárgyai irányában személyes, nagyrészt érzelmi viszonyok kiépítésével jár. Amihez pedig műveltségünk révén személyes szálakkal kötődünk, annak megóvását erkölcsi kötelességünknek, Kant szavaival élve kategorikus imperatívuszunk tartjuk. Hm, egy szellemi forradalom tézisének ez nem is lenne rossz...

Agócs Gergely néprajzkutató

*

RÉGI TUDÁS - ÚJ ÜZENETTEL

Egy olyan művet ajánlok az olvasó figyelmébe, amely a természetvédelem, a mezőgazdaság és a néprajztudomány összekapcsolódásából született, és egy ősrégi, de egyben nagyon új témát mutat be részleteiben, teljes mértékben helyi példával: a gyimesiek hagyományos ökológiai tudását és gazdálkodását.

Ez a könyv nemcsak a könyvespolc díszé lehet (bár gazdag képanyagával akár az is), hanem annak a hozzáadott értéknek a megtestesülése, amelyre oly nagy szüksége van Székelyföld és Erdély vidékfejlesztésének.

Szilárd meggyőződésem, hogy társadalmunk sokat nyerne abból, ha a természetre vonatkozó tudását magasabb szintre emelné, illetve a létező tudások jelentőségét tudatosítaná magában. Babai Dániel, Molnár Ábel és Molnár Zsolt könyve erős fogódzót nyújt ebben. A természeti népekre mindig egyfajta áhítattal tekintettem. Hihetetlen természetismeret jellemzi őket, a természet jeleit úgy olvassák, mint a modern körülmények között élő emberek az újságot. Európában ilyen népcsoportok tudomásunk szerint már nem élnek. Vagy mégis?

Pár évvel ezelőtt szerencsém volt első kézből, Molnár Zsolt és Babai Dániel előadásából megérteni, hogy magam is egy ilyen népcsoportoz tartozom. Gyermekek

fotó: Molnár Ábel

kori, szénacsinálással kapcsolatos élményeim nemhiába voltak annyira érdekesek és tanulságosak, mert talán a prériindianoktól sem tanulhattam volna többet természetismeretből és fenntartható életmódból, mint a székelyföldi gazdaemberektől. Ennek a megérzésnek a teljes körű kibontása ez a könyv, amely többek között azt mutatja meg, hogy természeti tudás szempontjából a leghegyvidéki magyar népcsoport, a gyimesi csángók a természeti népekhez hasonlíthatók.

A hagyományos ökológiai tudás ma már nem csak kuriózum, kulturális érdekesség. A mezőgazdaság zöldítése, környezet- és természetkímélőbbé tétele ma európai trend, és szorosan összefügg a mezőgazdasági támogatásokkal is. Az agrártámogatási rendszereket képzett kutatók és tanácsadók dolgozzák ki, általában más kutatók eredményei vagy megérzéseik alapján. A gyakorló gazdálkodók, vidékfejlesztők sokszor kész tények elé vannak állítva. Ez a könyv nagy

segítséget nyújthat annak megértésében is, hogy a „régimódi” gazdálkodó közösségek olyan tapasztalat- és tudásmennyiséget halmoztak fel, amelyet érdemes beépíteni a vidékfejlesztési tervekbe, támogatási rendszerekbe.

Egyre több természetvédő ismeri fel, hogy a mezőgazdaság szerkezete, működése mennyire meghatározza egy táj élővilágát is. Erdély sok vidéke a hagyományos, természetvédelmi szempontból szinte ideális mezőgazdaságnak az európai iskolapéldája lett. Az iskolához könyvtár is kell, és ennek a könyvtárnak a kedves olvasó kezében tartott könyv az egyik alapköve.

Szellemi bravúrnak tartom a szerzők munkáját, akik egy régóta ismert és kutatott népcsoport kultúrájában új kincset, új mondanivalót találtak, amely nemcsak a magyarság, hanem a nagyvilág számára is értékes üzeneteket hordoz.

Demeter László
biológus, gazdálkodó, Csíkszereda

Gül Baba zarándokai

Írta: Tömörkény István

Olvasom, hogy a budai öreg török szent sírjához újra zarándokolni kezdenek a mozlímok, hogy térdre boruljanak az ódon falak előtt. Jó utat kell majd megtenniök ezen a búcsún, talán nincs is ezen a földrészen olyan szentjük a törököknek, aki ilyen messze tájon talált meghalni. Vagy pedig lehet, hogy volt, de elmúlt az emlékezete, elmúlt a sírja is. Mint ahogy nálunk is a hosszú török uralomból semmi emlék sem maradt kőből. Csak a régifajta pékműhelyek, a simindzsiák, néhány girbe-gurba utcadarab, egy kutyaszorító köz, ahol két kocsi nem bírna egymásnak kitérni. Egy ház, amelynek nincs ajtaja az utcára, hanem a szomszédból járnak bele, egy másik, megbukkant, alacsony ház, amelynek nincsen ablaka az utcára. Több nincs. Se mecset, se dzsánia, még csak a régi térképeken sem. Ellenben elevenen megmaradt a sok Török nevű ember, s a tanyákon a Kara nevezetű családok, ezek a nevékhöz képest (kara feketét jelent) a hosszú idő után is, most is leginkább barnabőrű, feketehajú emberek, s régebben szakállt viseltek.

Megmaradt iparnak a sarkos babucskészítés papucs formájában, amely régen vassarokra járt, de papucsra vált a neve, azután a bicsakcsinálás, de a bicsak neve bicskává változott. Ezen felül nincsen más, csak néhány helyi elnevezés. Az alsó tanyákon a Kara-homokja, azután a Szubasi-halom, amely valaha valamely török gazdálkodó úrnak volt a szállása, s bent a városban a Hobjárt basa utcája, a felső részen, az egykori halász- és hajós-fertályban. Arra járt-kelt valaha ez a neves török úr, ott volt valahol az utca végén a szilléri szőlőkben a nyári nyaralója. A szájhagyomány szerint ez a jeles basa nagyon szeretett a felsővárosi menyecskékkel barátságos viszonyba elegyedni, minélfogva egyszer a halászok agyon is találták verni – no, az Isten nyugtassa szegényt, régen volt ez is. Más aztán nincsen. A többi elmúlt, elkopott, elporladt. Csak a budai török szenthez, a Gül Babához való zarándoklás maradt hosszú ideig, bár ugyan ma már ez sem lát-

szik. De még gyerekkoromban is járták ezt a hosszú utat a török búcsúsok, a nagy turbánban, kopott, prémes kaftánban, bugyogóban. Lehet, hogy most is járják, de már vasúton, még a hetvenes évek elején is azonban gyalog tették meg a hosszú utat öreg törökök. Olykor talán fölkéredztek az országúton a haladó kocsikra. Szállást adott nekik ingyen is a falusi kocsmá, a sovány embereknek az igényük nem sok volt: egy darab kenyér s néhány uborka, ezt nyújtották nekik barátságból is. Ha olyan városba értek, ahol kávéház is volt, ott több napra is megpihentek, hogy éledjenek a hazai ital mellett, szelíden meghúzódván a sarokban, avagy az inasok és huszárok között, akik várták az alispán urat meg a szolgabíró urat, hogy este kilenc órakor az úrikaszinóból lámpással hazakísérjék.

Volt közöttük ismerős, aki egy kicsit tudott magyarul is, mert minden esztendőben megjárta oda-vissza ezt a hosszú utat. Az ilyenek – úgy mondták felőlük – nem a maguk kedvéért teszik meg a zarándoklást, hanem más, gazdag törökök kegyes alapítványából kapnak rá útiköltséget, hogy az egykori török budai várban alvó szent sírja feledésbe ne menjen. Ők Budára mentek, a török várba, a török szenthez, s hogy most már az a vár nem az ő kezükön van, az mindegy. Ebbe nem szólhat bele ember, mert Allá intéz mindent. Ők azért csak úgy néztek mindent, mintha minden a régiben volna, még kétszáz év múlva is ugyanazon az úton jártak, amik utak voltak a török világban is. Temesvár felől Szegedre jövet kerülő volt Makót is útba ejteni, de azért csak arra jártak, mert háromszáz év előtt ez volt a rendes útja, s az öreg búcsús szemében azóta nem változott semmi.

Csendesen, békésen jártak, szótlanul szívták a kis csibukot a kávéházban, s ha mint gyerek, kíváncsiságból körülöttük settenkedtem, a kezüket szeretettel nyugtatták meg a gyerekefejen.

Szegedről Budáig szintén csak azt az utat használták, amelyik a hadiországút volt az idejükben is. Az utak az-

óta másfelé vannak, még a községek is eltűntek a föld színéről, amelyeken egykor a régiek keresztülvezettek, a Gül Babához igyekvő öreg mozlimnek azonban ez is tökéletesen mindegy volt. Az egykori községek és út helyén pusztavolt, a ridegbarom legelt rajta, de ő csak arra ment, hogy micsoda térképpel vagy útmutatóval, ki tudná megmondani. Szállást adott neki ott is a pásztor vagy a csárda, tudták felőlük, hogy jójáratban vannak, s nem tesznek semmi bánt.

Azaz hogy mégis. A Csizmás János esete. Volt itten a tanyaikon egy gazdálkodó, vidáméletű, urasforma passziójú ember. Hosszú, mint a petrencerúd, kártyás, mulató, italos, lovonjáró. Büszke is volt, rátartó, Erdélyi Csizmásnak nevezte magát, mert nemeslevele volt otthon, valamelyik erdélyi fejedelem adta az őseinek, de valami zavaros világban azok onnan lemenekültek ide a pusztákba, ahol könnyen el lehetett bújni.

János, erdélyi bujdosók ivadéka, élte hát a kiviruló mezőkön a lovonjáró életet, mert nem bírta ki a természete, hogy sokáig otthon maradjon.

Elkocog este a csárdába „emberek közé”, a lovát beköti, bemegy a házba, de biz' ott nem sok ember van: az egyik sarokban csibukozik egy öreg török zarándok, a másik sarokban pedig búsul szótalanul a szomszéd gulyából való öreg számadó. Csizmásban bor volt már, állt benne az ördög, italozik. Rendes szokása szerint nem bír magával,

odamegy a törökhöz, rángatja a vállát, mondván:

– Gyere, török, birkóznai!

A török nem érti, de Csizmás felrángatja a székről, és húzgálni kezdi az öreget. A mozlim kapadozik, hogy mi lesz vele most már.

Ellenben a másik sarokból bikahangon belemordul a játékba az öreg gulyás, mondván:

– Nono...

A figyelmeztetés nem sokat használ Csizmásnak, csak rángatja jobbra-balra a törököt.

A számadó lassan fölkászmalódik a padról, odalépked a csárdajátóhoz, aztán becsukja kilincsrre.

– Mit akarsz – kiáltja rá megvetőleg Csizmás –, te ronda barom után járó? Tudod-e, hogy én Erdélyi Csizmás János vagyok?

A gulyás néz a törökre:

– Hát már – mondja – a nyitott ajtón nem virtus senkit se kivágni a csárdából... Én már csak így szoktam.

Azzal aztán megfogja Jánost, az ajtóhoz veti, s János ajtóstul együtt kiesik az udvarra.

– No – mondta ezek után a gulyás a zarándoknak –, engöm mög öreg Kara Török Mihálynak hívnak... Úgy is írják a nevemet.

1916

In: Tömörkény István – Rózsa Sándor nálunk. Betyárok és egyebek. Bodobács Kiadó, Szentes, 2009.

Nem láttak egy tolvaj urat?

– befejező rész –

– Jaj, eh félek, jaj, én alig hiszem!

– Adak én még reá szívesen kednek is egy kis pénzt, csak bár öt kilót hozzon ke'!

Az emberek is biztatják apámat, hogy ők is adnak a vételáron felül is szívesen, csak éppes sikerüljön.

– Sikerül, ha nem árul el senki.

Én meg erősen éhes vagyok, 'sze már dél felé jár az idő. Kivettem a tegnapi rétesemet a táskából, én azt is meg eszem. Ott csipegetek az asztalon belőle. Épp akkor jött ki a házból a két asszony, és a két ember.

– Na, mi van? Rántotta után csúszik a rétes? – kérdi az egyik asszony, s oldalba löki a másikat. – Ki gondolta volna, hogy ezek ilyen jól élnek, mikor olyan szegények!

A házban egymásnak adták a kilincset.

– Márton báty', drága! – kérleli apámat egy fiatalasszony. – Legyen olyan kedves, és írjon fel engem is, meg a szomszédasszonyomat is! Igaz, fizetni csak holnap estefelére tudunk, mert viszünk be málét eladni Szamosújvárra, s úgy adjuk, ahogy tudjuk. Kéne vagy tizenöt kiló gyapot.

Mányi néni is eljött. Bent beszélget az úrral, azaz csak beszélgetne, mert az úr csak akkor felel, ha nagyon muszáj. Az asztalon újból enivaló van. Egy tányéron egy fél kilónyi sajt, a másikon egy nagy darab orda. Mellette finom házi kenyér. Ezt Mányi néni hozta. Kínálgatja is az urat:

– Tessék, tessék enni!

Anyám azt magyarázza Mányi néninek, hogy tegnap mennyire ízlett az úrnak a rétes. Ő bizony eltett kettőt vacsorára neki, de nem ette meg. Most az is ott van az asztalon, no meg egy félliteres üvegben vagy három ujjnyi pálinka.

– Né, te, né, Mányi néni, 'sze ezt ki sem tettem! – mondja anyám. Lépes méz volt becsomagolva zöld káposztalappal. Az is az asztalra került.

Egy asszony jött be, hozta a pénzt. Neki is több gyapot kéne, de csak ennyire van pénze. Egy másik asszony is érkezett, neki öt kilóra van szüksége. Ki is fizette, de beszéd közben a két asszonynak mind az asztalon volt a szeme.

A külső házban nagy szag van, sül az ordás palacsinta. Be is tették az első ház ajtaját, hogy ne menjen be a gőz, ne bántsa a szag az urat. Két ember beszélget az úrral ott benn, anyám, apám meg Mányi néni itt künn, a külső házban suputyáznak.

– Te, Márton! – mondja Mányi néni. – Nem tetszik nekem ez az ember. Ez inkább tekergő forma, mint úr. S milyen sebhelyes forradás van az arcán!

Apám felcsattant:

– Te, Mányi, háború után vagyunk! Mit akarsz? Aztán felőlem érdeklődött a piacon, tán rokonunk. Az anyja küldte ide, de ugye az a falu messze esik Kolozsvártól, és itt inkább elkél a gyapot. Ügyesek, szorgalmasak a széki asszonyok. Talán egy faluban sem szőnek annyit, mint itt.

– Jaj, csak ügyelj, bé ne csapjon! – aggodalmaskodott Mányi néni, de azért ő is kifizette öt kilónak az árát.

Anyám kipirulva kérdi:

– Há' bécsapna a rokon is? Én is félek tőle. – Félve, hosszasan nézi Mányi nénit, de folytatja a beszédet. – Mert bizony, ha bécsapna, szerencsétlenek lennénk. Nem tudnánk visszafizetni senkinek a pénzét. Jaj, de Isten őrizz! Nem azért dugok belé minden jót, én meg itt éhezem mellette. Itt van, né'! – bökött rá a főtt húsrá. – Azt a tyukat tegnap vágtam, délire megették a két cubákat. Ma délre egy kis rántott magyaróra rásütöttem a mellehúsát, szárnyát s a hátát. Ketten az urammal eszik, mük itt rágicsáljuk a leánykával a csontokat. Tegnap nyolc rétest sütöttem, csak egy falatot csíptem le az egyikből, hogy jusson nekik. Most öt palacsintát sütöttem. Törjen ked' belőle! Na, igazán! Kóstolja meg! – tartotta a tányért Mányi néni felé.

Mányi néni letört egy kis darabkát, és csak ennyit mondott:

– Nem értelek, miért nem sütsz többet?

– Há, nem biza', ked' nem ért meg! Mert kedéknek zsák számra áll a finom lisztjük, de én két vagy három kupányi lisztből gyúrjak minden nap rétest! És ez szeredától hét-főig elég legyen, amíg itt az úr? Még az sincs, mivel szaporítsam, 'sze már úgy kiszedtem a fehér liszt lángját is, hogy olyan a lisztem, mintha korpa lenne. Nincs semmi ereje. Most vegyek meg a tojástól kezdve mindent, amire szükség van? 'Sze holnap vagy holnapután le kell vágjam a másik tyúkot is, de az sem lesz elég. Aztán minden nap egy fél liter pálinka! Jaj, honnét fogok én szert tenni egy jó pár tyúkra!? Az átvonuláskor minden eltűnt. Most vakarhatom a fejem. Számítottam egy kis lisztre, pénzre a párna haj varrásáért, de most itt van ez – mutat a belső ház ajtaja felé. – Míg ez itt van, nem lesz varrás. De ha el is megy, nem köthetjük bé a szánkat. Még adósságunk is lesz. Jaj, úgy félek az adósságtól, mint a nyavalyatöréstől!

Igy áll a két asszony az asztalnál egymás mellett. Mányi néni kezében még ott van az a falat ordáspalacsinta, s nagy komolyan bámulja anyámat.

Anyám nyakán meg-megrándulnak az inak, s nagy szemek Mányi néni felé mereszti.

– Jaj, vegye el az Úristen, ha velünk csúfolkodni akar ez a rokon! Az ember a nyomorúságtól még szarni sem tud, pedig annyit dolgozunk, mint a marhák. A szegény embert még a szerencse is elkerüli.

Anyámat figyelem. Olyan szomorú, csúf újból.

– Na, nem baj! Hátha megadja a jó Isten, hogy minden jóra fordul! – vigasztalja Mányi néni anyámat. – Mert biza' nagy szó, nagy szerencse az a gyapot, és még egy kis pénzt is hoz a házhoz. Mert tán arról van szó, hogyha elkél, még hoznak.

– Igen, igen! – szól anyám boldogan. Még a szeme is kacag. – Lesz gyapotam, szövek én is gyapatvásznat. Hátha kikászálódunk ebből a szegénységből, és egy kicsit előre megyünk, meglépesedünk!

Anyám kipirosodott, megszépült arccal boldogan tervezgeti a jövőt. Én is boldog vagyok. Már látom megszö-

ve a sok gyapot vásznat, látom magamon a ropogós fehér gyapat inget.

„Ezt anyám szőtte!” – mondogathatom, s aztán ki is buggyosíthatom az ujját. Ennek lesz tartása, ez nem lapul a karomra. Ha hazajön János a fogságból, gyönyörű gyapot inggel járhatunk a táncra. Már az is valami, ha olyan szép ingünk van, mint a gazdáknak.

Újból érkezik két asszony.

– Tyű, de jó szag van! Látszik, hogy vendég van a háznál. Az öt ordáspalacsinta az asztalon. Anyám most veszi le a kemencéről a pár darab sült húst, s közben mondja:

– Hát, vendég ide, vendég oda, műk is kell együnk – közben inti, hogy menjenek be a házba, mert ott van az úr.

Ez végig így zajlott. Szeredától hétfőig az egyik jött, a másik ment. Összekérték minden felől a pénzt, vitték a málét eladni Szamosújvárra. A faluban nagyon sokan tudtak a dolgról, de senki nem árult el.

Én nem szerettem a nagyurat, sőt egy kicsit gyűlöltem is. Milyen jókat eszik, de bezzeg nekem nem adott egy pár lejt! Aztán, ha nincs benn senki, csak ül és hallgat. Tegnap is megmutattam neki az értesítőmet:

– Na, ez nagyon szép! Ki segít neked tanulni? – kérdezte.

– Há', nem nehéz – mondtam.

Csak megnézett, és többet nem szólt semmit. Na, még egyszer rámszól, hogy húzzak valami cipőt a lábamra, mert ennek a porondos háznak a földje hideg. Én rácsodálkoztam:

– Cipőt húzzak? Sose volt a lábamon más, csak csizma. Ott van né' az én csizmám – mutattam az ágy alá. – Csak vasárnap húzom fel a templomba és a táncra. Meg kell kímélni a csizmát. Én mezítláb járok kora tavasztól késő őszig.

Erre sem szólt semmit, csak nézett nagy szomorúan az az úr.

Én meg kérdeztem tőle ezt, azt: „Hogy tanult? A maga lábán milyen cipő volt?”. De nem volt kedve felelni semmire. Megmérgeződtem, többet rá se néztem. Az iskolából sem maradtam ki.

– Inkább öljetek meg ketek, de akkor sem maradok itthon!

A csendes kicsi házunkból kérés ház lett. Olyan zajos, mint egy kocsmá: tele szivarfüsttel, hiába van nyitva az ablak. De az üzletet muszáj bent lebonyolítani, mert az titok. Az úr ki van simulva, meg van szépülve, de nem hagyja el a házat. Még az udvarra is alig megy ki, úgy tesz neki ez a kicsi falusi ház. Apám kacagva szokta mondani, mikor ő nem hallja:

– Te, Rózsi, ennek a műk nagyurunknak se füle, se farka, úgy idelapult hozzánk.

Anyám aggódik:

– Jaj, én félek, hogy ideragad, s még itt tölti az egész szabadságát!

Hallottam, amint beszélnek, hogy olcsó a málé a szamosújvári piacon. A székiek begyűrtak egy csomót. Péntek este gyűltek össze nálunk legtöbben. Az úr nem akart adni többet, csak hat mázsányi gyapotot összesen, de az asszonyok siránkoztak, hogy legyen olyan jó, és vegye el már tőlük a pénzt, mert elprédálták a málét, s most ne hagyja őket gyapot nélkül. Szinte erőszakkal számolták le a pénzt az asztalra. Az összeg meghaladta már a nyolc mázsa ellenértékét is. Az úr kiadta a parancsot, hogy senkitől nem lehet több pénzt elvenni. Az asszonyok lebiggyesz-

tett szájjal hallgatták a szentenciát. Apám azzal vigasztalta őket, hogy majd a következő alkalommal ők lesznek az elsők. Az úr igen bólogat rá.

Anyám közben megérdeklődött, hogy mit főzzen vasárnapra, és mivel várja őket hétfőn, mikor megjönnek a gyapattal.

Apám két kiló hússal jött haza:

– Nesze asszony, főzzél!

– Hallja, ke', ez sokba belékerült, s ha ez sokáig itt ül, kifogyok az olajból is.

Kezdi számolgatni, hogy mennyi az adósság. A tojás ennyi, a hús annyi, a pálinka, a liszt... Apám ráförmed:

– Nincs mit számolgass! Annyit tán csak megkeresek én, mennyit megesszünk!

Anyám inkább gyapotot szeretne, mint pénzt.

Eljött a vasárnap délután. Az asszonyok csoportosan ülnek az utcaajtóban, vagy az udvaron diskurálnak. Ez nálunk így szokás. Anyám is nagy ritkán el-el szokott menni a szomszédokba. Ilyenkor kakast készít a plattenen. Igaz, ilyenkor legtöbbször cipő, pulyka lett belőle, de így is szeretete. Felakasztotta a ruhája szélét, abba tette a kakast és úgy indult. Ő is ott kuporgált a szomszédok között.

Ma nincs ideje menni. Készíti a zsákokat. Mindegyiket átvizsgáljuk, hogy elég jók rajtuk a kötők. Ha nem jók, hársból fonunk másikat. A szomszédokból is kellett zsákokat kölcsönözni. A szomszédasszony is ájtott hozzánk.

– Na, ha kell, segíték én is valamit. Közben azt panaszo- lja, hogy nem talált olyan ismerősre, akinek Kolozsvárra van útja, mert megizente volna a lányának, hogy küldje haza a fizetését gyapotra.

Anyám arról beszél, hogy nem szereti az álmát.

– Fekete anyaggal volt leterítve a házunk, és mi táncol- tunk. Igaz, hogy azt szokták mondani: „Álom, s esős idő.”. Csak úgy mászkáltak a tetűk rajtunk.

– A tetű még álomban is szégyen – mondja kacagva Zsu- zsi néni.

Anyám reggel mégis figyelmeztette apámat indulás előtt:

– Hallja, ke'! Ked' már öregember. Ügyeljen ked' rá, hogy emel, mert biza' könnyen megtörténhet a baj!

Hétfő délután két óra van. Mányi néni azon töprenke- dik, hogy miért nem jöttek ezek még haza.

– Te, Rózsi! – szól anyámhoz. Nem arról volt szó, hogy még kora reggel megrakják a szekeret gyapottal és indul- nak haza? Nem szeretem az egészet. Ez az úr előre kellett volna menjen, hogy megbeszélje velek a dolgokat, hogy ne jártassa a szekeret. Aztán, ha ott állingálnak, valaki ész- re is veheti.

Egy-egy asszony is el-eljött megkérdezni, hogy nem jöt- tek-e még haza. Csak úgy, a kíváncsiság hozta el őket, mert a gyapotért sötétbe kell jöjjenek.

Anyámnak nem fog a keze, nem dolgozik, csak jön-megy. Vagy az ablakból nézeget kifelé, vagy az utca- ajtóból.

Hat óra, hét óra, és mi még mindig nem tudunk sem- mit. Anyám töprenkedik, halálsárga. A ház háta mögött két asszony halad el, sápítóznak, hogy: jaj, szegények! De sietve jön egy ember is.

– Rózsi néni, a szekér most jött haza Désről gyapat nél- kül.

Anyám sírva kérdi:

– Hát az uram hol van?

- Hát én azért jöttem, hogy beszéljek veled. Pedig onnan elindult gyalog.

Anyámmal bémentünk a házba, sírdogáltunk. Jó sötétre végre hazajött apám. Leült az asztalhoz az egyik székre.

- Jaj, végünk van! - mondta, s csak úgy potyogtak a könnyei. - Holnap megyek Kolozsvárra, s felhajtom az anyján azt a pénzt.

Anyám unszolja, hogy beszéljen, apám sűrűn káromkodik.

- Hogy voltam én ilyen marha állat?

Jön-megy szaporán a házban.

- Legelőbb egy raktárhoz hajtottuk a szekeret. Ő be ment, s amikor kijött azt mondta, hogy nincs itt a raktáros, kell várjunk. Jobb lenne, ha az utca végén várakoznánk szekeresestül, nehogy feltűnő legyen. Azt mondta: „A pénzt, Márton bácsi, tartsa csak magánál! Csak akkor veszem el, amikor rakjuk a gyapotat.”. Vagy két-három órát állingáltunk marhástól. Ő is eljött vagy kétszer, hogy legyünk türelemmel, mert „mingyárt, mingyárt”!

Egy óra múlva rohan felénk, hogy jöjjön hamar, hajtunk azt a szekeret, s egy pillanat alatt rakjuk fel! „Márton báty’, ide kéne adja azt a pénzt, hogy hamarabb menjen! Én leszámolom a pénzt addig, míg maguk rakják a gyapotat. Vagy megy maga? Igaz, én nem értek a szekér rakáshoz.” „Menjél, csak menjél, itt a pénz! Mi is ott vagyunk egy pár perc alatt” - mondtuk a csipkeszegi emberrel. Még visszakiáltott nekünk: „Jöjjenek hamar, én segíték befogni a marhákat.”. Elindultunk nagy szaporán nyakra-főre. Én benyitok az utcaajtón, s már nézegetem is, hogy a kapuajtót hogy nyissam ki, tudjuk behajtani a szekeret.

Kilép egy úrféle, én megemelem a kalapomat. „Adjon Isten, megérkeztünk!” „Látom, hogy megérkezték” - mondja az úr, - „csak azt nem értem, hogy miért? S miért kell kinyitni a kaput?” „Jövünk a gyapotért” - hebegtem. „Bácsi kérem, kit keres?” A szekeres nagy mérgesen kiáltja: „Egy tolvaj nagyurat!”. Én ott álltam egy helybe’, azt hittem, belebolondulok. A széki ember csak kiabálja, hogy „zsandárokért!”. Az úr is biztat, hogy azonnal kell jelenteni. Én azt ordibálom, hogy nem, nem záratom el a rokonomat! Ennek a tekergő úrnak az anyja nagyon sokat segítette a családomat, a három gyermekemet, amíg én orosz fogságban voltam, magyarázom. Én nem akarok bajt szerezni neki. Te menj haza a szekérral és hallgass! Én mindent visszafizetek, nem maradok adós senkinek!

Akkora nagy adósságba keveredtünk, és mekkora nagy szegényen! Béborult előttünk, megszürkültek a napok. Édesanyám soványabb, sápadtabb lett. Sokat sírt. Sokszor csapta le a hímzőrámáját, nem látott a könnyeitől varrni.

Apám nyakát a vállá közé húzta, lesütött fejjel járt. Már nem tréfálkozott, és csak akkor szólott, ha kérdezték. Én, ha a szüleimre néztem, úgy vert a szívem, mint egy rossz gép. Éjjel sem tudtam aludni. Félve hallgattam, mit beszélnek:

- El kéne cserélni a házat egy kisebbel, háha maradna annyi pénz.

Anyám tiltakozik:

- Azt már nem! Őt házat építettünk a másik adósságáért. Az első milyen szép nagy ház volt! Addig adtuk, vetjük, amíg ilyen kicsi lett.

Már nem azért búsultam, hogy nem sikerült a szép, gyapot ing, csak anyámékat látnám már vidáman szegény-

nek lenni. A szegények olyan csúnyák, ha szomorúak. Nekünk csak annyink van, hogy nem eresszük el magunkat, s így feltartott fejjel, kacagva nem cserélünk a gazdagokkal. Jelszavunkká vált, hogy szép és vidám légy, ha szegény vagy! Engem nem tud megtörni a gúny sem, s ha fáj is, akkor is kacagni fogok. Biztatom is eleget apámat, hogy legyen vidám, amilyen volt, mert még gondolkozni sem tud.

Apám megjárta Kolozsvárt, de annak a tolvaj úrnak nagy beteg anyja volt. Úgy le voltak szegényedve, hogy alig volt mit egyen az öregasszony. Elmesélte apámnak, hogy amióta meghalt az ura, mind így megyen. A fia mindent elhord a háztól.

Mit kéne eladni? Az emberek, az asszonyok minden nap a nyakunkon voltak, hogy adjuk meg a pénzüket. Meg azt is beszéltek, hogy apám azért nem jelentette fel az urat, mert egy volt vele. Ezért tudott legjobban haragudni apám.

- Eladom azt a singli szőlőt. Kéri Boldizsár. Úgyis olyan keskenyen nyúlik kifelé, trágyázni sem lehet. Nem nagyon terem.

- Az a János fiúé - mondja anyám. - Egy ennyi öröksége van neki is az anyjától. Ha hazajön a fogságból, mit szól?

Mégis ez lett a megoldás. Annyi pénzt kaptunk a szőlőért, hogy majdnem elég lett az adósságba. Most úgy éreztem, rajtam a sor. Meg kell váljak az iskolától, nem mehetek polgárba. Most nekem kellene egy csomó ruha, de miből? Pedig úgy szerettem tanulni! Sirva tettem le az iskolatáskát. Hallom, mit mondanak az emberek.

A szegényből szegény úr lesz. A tanuláshoz pénz kell!

- Édesanyám, én megyek szolgálni. Elég nekem a négy osztály.

Apámnak felcsillan a szeme, megcirógat.

- Hát, leánykám, ezt jól is teszed! Ugyi, nem sajnálsz az iskolát?

Alig tudtam kimondani könnyek nélkül:

- Nem sajnálok.

Az értesítőt megcsókoltam, és úgy tettem a ládafiába. Egy jó pár irkán, könyvön még végighúztam egy párszor a kezemet.

- Szervusztok, azt hiszem, örökre elválnak - súgtam. - De majd egyszer előveszlek, és megmutatlak a gyermekeimnek. Ez lesz számukra az igazi nagy ajándék. Én majd elhagyom, hogy tanuljanak a gyermekeim.

Szívfájdalommal borítottam le a láda fedelét. Úgy éreztem, mintha eltemettem volna valakit. Ez az átkozott nagy szegénység az oka mindennek.

Egy asszony siet a mezőre, s közben bekiabált:

- Márton báty’, olvassa ke’ el ezt az újságot! Kolozsváron elfogtak egy embert. Középtermetű, a bal orcáján forradásos sebhely van. A Kolozsvár környéki falvakban járt és gyapotat árult. Becsapta az embereket. Felvette a sok pénzt, s utána megszökött vele.

Anyám felkiált:

- Megfogták a tolvaj nagyurat!

- Ez a mi kopott urunk! - mondtam én, és felkacagtunk.

Azóta is valahányszor gyapotat emlegetünk, felöltik bennem: „Nem láttak egy tolvaj nagyurat?”.

Kocsis Rózsi

Közreadja: Juhos Kiss Sándor és Juhos-Kiss János

Grafika: Juhos Kiss Sándor

NÉPMŰVÉSZETI TÁBOROK

JÚNIUS

Alkotótábor 7-11 éves gyerekeknek

Válaszút (Románia), 2015. június 20-24.
Szervező: Kallós Zoltán Alapítvány
Kapcsolattartó: Németh Orsolya
Információs telefonszám: 00-40-754-071-237
orsolya@kallos.org.ro; www.kallos.org.ro

Táncos tehetségek tábora

Kiscsős, 2015. június 21-26.
11-16 éves, táncolni már tudó gyerekeknek
Táncanyag: Gömör és Székelyföld
Oktatók: Hahn-Kakas István, Tombor Beáta,
Kupec Mihály, Kupec Zsófi
Szervező: Apte Művészeti Egyesület –
Néptáncosok Baráti Köre
Kapcsolattartó: Kovács Norbert
Tel.: 06-20-378-6459
cimbi@iplus.hu; www.hidakforum.hu

Kétegyházi Néptánc-tábor

Kétegyháza, 2015. június 22-26.
Kalocsai és kétegyházi román táncok tanítása
Információ: Halmi Zoltán
Tel.: 06-20-468-2131; halmiz@t-online.hu

Zempléni Népművészeti Tábor

Újhuta, 2015. június 22-27.
Táncanyag: Haránt Eszter és Lukács László
(Kecskemét környéki táncok); Kis-Demeter
Erika és Kis István (pálpataki táncok)
Népi ének oktatás: János Hajnalka
Szervező: A Művelődés Háza és Könyvtára –
Sárospatak; információ: Darmos István
Tel.: 06-20-434-2051; darmospisti@freemail.hu

Kolompos Családi Tábor

Szerencs, 2015. június 22-28.
Ízelítő a programból: tipegő-topogó,
felöltött táncok, kiscsikó táncok, zenetanoda,
kürtöskalács-sütés, Kolompos koncert.
További információ: Nagy Zoltán
Tel.: 06-70-562-8069; tabor@kolompos.hu
www.kolompos.hu

XXIV. „MÉTA” Népzenei és Néptánc-tábor

Karád, 2015. június 27. – július 5.
Információ: Poór Kinga; tel.: 06-30-5793-474
www.fiddler.hu/metatabor
www.facebook.com/metatabor

Dudaiskola

Somogyi népzenei, néptánc tábor
Zselickisfalud, 2015. június 28. – július 3.
Szervező: Lázi Dombi Kulturális Egyesület
Tel.: 06-30-581-4406; www.lazidombi.hu
dudaiskola@lazidombi.hu

VII. Gajdos Gyermek Népzenei és

Néptánc-tábor – 10-18 éves gyerekeknek
Mátrafüred (Erdészeti Iskola Kollégiuma)
2015. június 28. – július 3.
Szervező: Gajdos zenekar (Gajdos Egyesület)
Információ: Okos Tibor; tel.: 06-30-601-6167
info@gajdoszenekar.hu
www.gajdoszenekar.hu

Táncos tehetségek tábora

Kiscsős, 2015. június 28. – július 3.
11-16 éves, táncolni már tudó gyerekeknek
Táncanyag: Gömör és Székelyföld

Oktatók: Kádár Ignác, Nagypál Anett, Kupec
Mihály, Kupec Zsófi
Szervező: Apte Művészeti Egyesület –
Néptáncosok Baráti Köre
Kapcsolattartó: Kovács Norbert
Tel.: 06-20-378-6459
cimbi@iplus.hu; www.hidakforum.hu

II. Gömöri Néptánc- és Népzene-tábor

Tornalja (Szlovákia), 2015. június 28. – július 4.
Szervező: VOKE Vörösmarty Mihály
Művelődési Ház, 3530 Miskolc, Lenke u.14/a.;
Tel.: 06-46-508-909; 06-30-446-92-06
gomoritabor@gmail.com,
www.gomoritabor.blogspot.com

„HETEDHÉT” Népművészeti tábor

óvodásoknak – Csepel, Királyerdei
Művelődési Ház, 2015. június 29. – július 3.
napközis tábor, 8-16 óra között
Hudákné Farkas Sára néptánc-pedagógus,
etnográfus vezetésével
Minden nap más tájegység (Dunántúl, Alföld,
Felvidék, Erdély, Moldva) népművészetével
ismerkedünk játékos, fejlesztő formában.
Információ: h.farkas.sara@gmail.com
www.cseperedok.blogspot.hu

XX. Ifjúsági népzene és néptánc-tábor

Válaszút (Románia), 2015. június 29. – július 5.
12-16 éves ifjaknak
A tábor ideje alatt mezőségi és kalotaszegi
táncokat, népdalokat, hangszeres népzene-t
(hegedű, brácsa, nagybögő), illetve
kézművességet tanulhatnak a résztvevők.
Szervező: Kallós Zoltán Alapítvány
Kapcsolattartó: Németh Orsolya
Információs telefonszám: 00-40-754-071-237
orsolya@kallos.org.ro; www.kallos.org.ro

Balogh Béla VIII. Nagyecsed Cigány Tánc-tábor

Nagyecsed, 2015. június 30. – július 5.
Információ: Balogh Katesz
Tel.: 06-70-548-2578; kateszbalogh@gmail.com

JÚLIUS

Gyakorló táncosok és táncoktatók tábora

Kiscsős, 2015. július 5-10.
Július 5-6. Kádár Ignác és Nagypál Anett –
nagyecsed-i táncok
Július 7-8. Szabó Szilárd és Németh Ildikó –
madocsei táncok
Július 9-10. Busai Norbert és Busai Zsuzsanna
– eleki táncok
A táborba bármelyik napon be lehet
kapcsolódni. Információ: Kovács Norbert
Tel.: 06-20-378-6459; cimbi@iplus.hu
www.apteegyesulet.hu

Dűvő népzenei tábor

Kiscsős, 2015. július 5-10.
Vonós hangszer és népi ének oktatás
Oktatók: Hrúz Dénes (hegedű);
Hrúz Szabolcs (hegedű);
Nagy Zsolt (brácsa);
Mohácsy Albert (nagybögő);
Kubinyi Júlia (népi ének)
A tábor zenei anyagai: Szatmár és Szászcsávás
Kapcsolattartó: Kovács Norbert
Tel.: 06-20-378-6459; cimbi@iplus.hu
www.hidakforum.hu

Családostábor Gyimesben

Gyimesközéplek, Borospatyka (Románia),
2015. július 5-12.
Kézműves foglalkozások, baranta, néptánc,
ének tanulás, játék, kirándulás, lovaglás.
Lunca de Jos, Valea Boros nr. 65
Információ: Molnár Szabolcs
Tel.: 00-40-744-505022; office@tectumszallas.ro
www.skanzen.ro; www.borospanzio.ro

XX. Kárpátaljai népzenei, néptánc és kézműves tábor

Tiszapéterfalva (Ukrajna), 2015. július 5-12.
Hangszeres oktatás: Pál István Szalonna és
zenekara (vonósok, cimbalom), Rónai Lajos
(fúvósok), Pál Lajos (harmonika)
Népi játékok: Sándor Ildikó
Népi ének: Pál Eszter
Néptánc: Fundák-Kaszai Lili, Fundák Kristóf,
Husztai Beáta, Csüri Szabasztián
Kézművesek: helyi mesterek
Információ: Pál Katalin; tel.: 06-30-684-5294
visk.pal@gmail.com

XXIV. Egyszólam Népzenei Tábor

Váralja, 2015. július 5-12.
Tananyag: gyimesi és palóc zene
Vendég mestereink: Bastyr István – palóc
énekes (Szilice, Gömör, Felvidék)
Vaszi Levente – énekes (Kőstelek, Gyimes)
Györgyice András – furulyás (Gyimesbükk)
Szakmai vezető: Juhász Zoltán
Ének: Fábián Éva, Agócs Gergely
Furulya: Juhász Zoltán, Sáringer Kálmán,
Juhász Dénes; dudu: Bese Botond
Tánc-tábor: Juhász Katalin, André Csaba
(Gyimes)
Kézművesség: Molnár Györgyné
Népi gyerekjátékok: Hintalan László
Szervező: Aranytíz
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Információ: Ötvös Györgyi
Tel.: 06-20-3174-748; www.aranytiz.hu
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu

IX. TÁBOR

Szajol (Holt-Tisza partján), 2015. július 12-18.
Szervező: Élő Hagyomány Alapítvány és a
Hagyományok Háza
Információ: Beszprémy Katalin
Tel.: 06-20-361-9227
Kedves Róbert, tel.: 06-20-390-6236
hhtabor@gmail.com; www.elohagyomany.hu

I. Nagyecsed Folk-tábor

Hagyományörző népzenei és néptánc-tábor
gyerekeknek és felnőtteknek
Nagyecsed, 2015. július 12-19.
Információ: Szántó Sándor
Tel.: 06-30-564-2834; szantos@gmail.com
Bunkóczi Tünde; tel.: 06-30-637-2715
tunde.bunkoczi@gmail.com

XVIII. Maros-Kis-Küküllő menti Népzene és Néptánc-tábor

Magyarlapád (Románia), 2015. július 12-19.
Magyarlapádi és környékbeli magyar, román
és cigánytáncok.
Oktatók: Kis István és párja, Székely György
és párja, Farkas Bíborka és párja
Népdal oktatás: Szilágyi Hajnalka
Népzeneoktatás Kis-Küküllő menti adatközlő
zenészekkel

NÉPMŰVÉSZETI TÁBOROK

Szervező: Ethnika Kulturális Alapítvány
Információ: Bánffy Farkas
Tel.: 06-30-61-045-72, 00-40-742-081-319
farkasbanffy@gmail.com
www.magyarlapad.ro/tabor

XVII. Marosszéki népzene és néptánc tábor
Jobbágytelke (Sámbria-szoros-Románia)
2015. július 12-19.
Szervező: Folk Center Alapítvány
Tel.: (0040)-722-318035; (0040)-723-185718;
(0040)-744-699915; office@folkcenter.ro
www.folkcenter.ro

Téka Népművészeti Tábor
Nagykálló-Harangod, 2015. július 18-26.
Szervező: Nagykállói Kiemelten Közhasznú
Nonprofit Kft.; Táborvezető: Sveda Anita
4320 Nagykálló, Kossuth út 8.
Tel.: 06-30-257-7065; svedaanita@gmail.com
www.nagykalloharangod.hu

Romatánc tábor
Mátészalka, 2015. július 18-26.
Táncanárak:
Waldo Kloor, Balázs Elsa, Balázs Gusztáv
Zene: Maljaki Luludji roma népzenei együttes
Információ: Elsa és Gusztáv Balázs
Telefonszám: 00-31-30-69-10-929;
06-156-224-76; (csak július 15-től: 06-30-366-51-
48); balazs@planet.nl
Dr.gusztavbalazs@gmail.com

Alkotótábor családok számára
Válaszút (Románia), 2015. július 19-26.
A tábor ideje alatt a kézműves foglalkozások
(agyagozás, bútorfestés, nemezelés, fafaragás,
gyapjából készült tárgyak, bőrmunka,
baba- és bábkészítés) mellett népi játékokat,
népdalokat, és néptáncot is tanulnak a
részvevők.
Szervező: Kallós Zoltán Alapítvány
Kapcsolattartó: Németh Orsolya
Információs telefonszám: 00-40-754-071-237
orsolya@kallos.org.ro; www.kallos.org.ro

XXI. Székelyföldi Tánc Tábor
Felsőőfalva (Románia), 2015. július 19-26.
Táncoktatás: Kis-Küküllő menti táncok
(Magyarózd) – július 20-22. között
Nagybúni táncok – július 23-25. között
Sóvidéki táncok kezdőknek és gyerekeknek-
egész héten
Parajdi táncok – egész héten, esténként
Szervező: László Csaba és a Pipacsok
Néptáncgyűjtés
Tel.: 00-40-266-242927; 00-40-749-331324
csaba.laszlo@gmail.com; www.pipacsok.ro

XXII. Nemzetközi Fafaragó Találkozó;
XIX. Határok Nélküli Néprajzi Népfőiskola;
XIV. Dél-alföldi Gyermekek Kézműves Tábor;
III. Dél-alföldi Ifjúsági Népi Kézműves
Tábor;
XXV. Országos Felnőtt Népi Kézműves
Tábor;
XXI. Kosárfonó Mesterkurzus
Időpont: 2015. július 20-25.
Helyszín: 5600 Békéscsaba, Szent Györgyi
Albert Gimnázium, Szakközépiskola és
Kollégium Gyulai út 53-57.
Kapcsolattartó: Pál Miklósné; 06-30-299-7789
info@bmne.hu; www.bmne.hu

IX. Dél-alföldi népzenei tábor
Ópusztaszer, 2015. július 24-29.
Oktatás: tekerő, klarinét, ének, citera
(dél-alföldi muzsika). Szervező: Ópusztaszeri
Nemzeti Történelmi Emlékpark, skanzen
6767 Ópusztaszer, Szoborkert 68.
Információ: Tóth Antal; Tel.: 06-30-982-3127
toth.antal@opusztaszer.hu
www.opusztaszer.hu

XXXI. Tisza-Folk Nyári Népzenei és
Néptánc Tábor
Tiszakécske (Móricz Zsigmond Kollégium),
2015. július 25. – augusztus 1.
Citera és furulya tanulás, népdaléneklés,
néptánc, kézművesség.
Szervező: Tisza-Folk Alapítvány
Kapcsolattartó: Koncz László
Tel.: 06-30-261-2795
tabor@tiszafolk.hu; www.tiszafolk.hu

XVII. Kommandói Cigányfolklor Tábor
Kommandó (Románia), 2015. július 26. –
augusztus 2.
Táncanyag: örökös és százcsevási cigánytáncok
Táncoktatók: Orza Călin, Tókés Edit, Kis
István, Kis-Demeter Erika, Ivácson László és
Tekeres Gizella
Népdaloktatás: Kis-Demeter Erika
Zenészek: Százcsevási zenekar,
Papp István „Gázsa” és zenekara,
Heveder zenekar
Szervező: Lajtha László Alapítvány
Információ: Deák Gyula Levente
Tel.: 00-40-744-307027
gyuszi@hte.ro; www.hte.ro

XIX. Gyimesi tánc tábor
Gyimesközéplek (Románia)
2015. július 26. – augusztus 2.
Tánc- és daltanulás, néprajzi előadások,
táncoktatás. Szervezők: Tiszta Forrás Alapítvány,
Csángó Ifjak Középleki Közössége
Információ: Szalay Zoltán
Tel.: 00-40-752-855-308; 06-30-698-6018;
06-20-662-6667
gyimesitanctabor@gmail.com
www.gyimesitanctabor.nextra.ro

AUGUSZTUS

Vajdaszentiványi Tánc- és Zenei Tábor
Vajdaszentivány (Románia),
2015. augusztus 2-8.
Információ: Zalai Táncgyűjtés
8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi u. 21.
Varga János, tel.: 06-20-326-4339
vajan2@gmail.com; www.zalaite.hu

XXXIII. Nemzetközi táncoktatás és zenésztábor
Jászberény, 2015. augusztus 2-8.
Táncoktatás:
augusztus 2-3.: györgyfalvi táncok (Busai
Zsuzsanna és Busai Norbert),
augusztus 4-5.: Gyergyó környéki táncok
(Nagyap Anett és Kádár Ignác)
augusztus 6-7.: választói táncok (Kocsis Enikő
és Fitos Dezső)
Zenetanítás kezdőknek és haladóknak: Bobár
Zoltán „Boby” és kollégái
Az esti táncoktatásban a Zagyva Banda muzsikál.
Házigazda: Fundák Kristóf és Kaszai Lili
Szervező: Jászágó Népi Együttes

Információ: 06-57-503-265
jne@jne.hu; www.jne

XXV. Nemzetközi kalotaszegi népzene és
néptánc tábor – Kalotaszentkirály (Románia),
2015. augusztus 2-9.
Kizárólag 16 éven felüli fiatalok és felnőttek
jelentkezését várjuk.
Szervező: Archivum Kulturális Alapítvány
Kapcsolattartó: Németh Orsolya
Információs telefonszám: 00-40-754-071-237
orsolya@archivumka.ro; www.archivumka.ro

Nyáradselyei Tánc Tábor
Nyáradselye (Románia), 2015. augusztus 8-13.
Információ: Zalai Táncgyűjtés
8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út. 21.
Varga János (06-20-326-4339)
vajan2@gmail.com; www.zalaite.hu

Folk-kuckó családi tábor
Panyola, 2015. augusztus 9-16.
néptáncoktatás minden korosztálynak
Jelentkezés és információ:
Hudákné Farkas Sára, tel.: 06-70-238-8929
folkukcko@gmail.com; www.folkukcko.hu

XXIV. Nemzetközi mezősegi népzene- és
néptánc tábor felnőtteknek
Válaszút (Románia), 2015. augusztus 9-16.
A tábor a mezősegi táncok, népdalok, a
mezősegi muzsika iránt érdeklődők számára
nyújt tanulási, továbbfejlesztési lehetőséget.
A táborozók napi nyolc órás képzésben
részesülnek: kezdő, középfaladó, haladó
csoportokban tanulnak táncokat, hangszereket
(hegedű, brácsa, nagybőgő) népzeneit.
Szervező: Kallós Alapítvány
Kapcsolattartó: Németh Orsolya
Információs telefonszám: 00-40-754-071237
orsolya@kallos.org.ro; www.kallos.org.ro

XVI. Tekerő és Duda szaktábor
Kétföld, 2015. augusztus 21-25.
Pál István dudás örökségét visszük tovább!
Szervezők: Lányi György
Tel.: 06-30-970-1547
teka.alapit@gmail.com
Havasréti Pál, tel.: 06-30-940-1242
havasretipal@gmail.com
www.tekazenekar.hu

XIII. „Szűcs Béla” gyermek, ifjúsági, felnőtt
néptánc, népzenei és kézműves tábor
Tordas, 2015. augusztus 25-29.
Táncanyag: madoccai táncok, dunántúli
játékok (óvodás kortól 10 éves korig),
mérési táncok (ifjúsági, felnőtt korosztály)
Táncoktatók: Németh Ildikó, Szabó Szilárd,
ifj. Zsuráfszki Zoltán, Szabó Judit
Zeneoktatás: Kovács Márton, Hegedűs István,
Fazekasné Domak Anikó
Meghívott zenekarok: Magos és Tűz Lángja
zenekar; Gatyamadzag zenekar, Tűzifa
együttes
Szervező: Sajnovics János Egyesített Általános
Iskola és A.M.I., „Tordasi Pillikék” gyermek
néptáncgyűjtés
2463 Tordas, Köztársaság út 1.
Információ: Németh Ildikó
Tel.: 06-20-371-8653
Cselikovics Herta, tel.: 06-20-553-3523
pillikek@gmail.com; www.iskola.tordas.hu

Baskíriába exportáljuk a táncház-módszert

Baskír táncház Magyarországon

Somfai Kara Dávid, a török népek néprajzának kutatója régóta tervezi, hogy segít a baskíroknak elsajátítani a hagyományörzés magyar módszereit. Idén márciusban egy falusi zenész és két idős táncos érkezik hozzá, hogy Farkas Zoltán „Batyú” közreműködésével baskír táncházakat tartsanak, többek között a 2015-ös Táncháztalálkozón, majd hazatérve, otthon is folytassák ezt a munkát. A részletekről a főszervezőt, Somfai Kara Dávidot, az MTA BTK Néprajztudományi Intézet munkatársát kérdeztem.

*

– A történet 1992-re nyúlik vissza, amikor elkezdtem érdeklődni a különböző, kipcsak-török nyelvet beszélő népek iránt. (A kazakok, kirgizek, baskírok olyan nyelvet beszélnek, amely a magyarországi kunok elmagyarosodás előtti, eredeti nyelvével áll szoros rokonságban.) A Vigadóban egy baskír néptáncegyüttes fellépését hirdették meg, amelyre nagy lelkesedéssel mentem el én is, de elég nagy csalódás ért, mert a színpadon bemutatott produkciónak az égvilágon semmi köze sem volt az eredeti néptáncokhoz. Mojszejev-stílusban előadott „népies baletet” láttam, amely a volt Szovjetunió valamennyi népénél – sajnos – rendesen kiszorította az eredeti néptáncokat, illetve azoknál a népeknél, ahol hagyományosan már nem táncoltak, kreáltak ilyen stílusú mesterséges táncokat.

– *Mikor találkoztál az igazi baskír folklórral?*

– 1996-ban – az idén Kossuth-díjat kapott – Kunkovác Lászlóval utaztam Baskíriába. Amíg ő fotózott, én folklórgyűjtést végeztem. A népzene felvételek során gyakran előfordult, hogy a furulyás játékára – ha éppen táncdallamot játszott – a jelen levők táncra perdültek. Akkor derült ki, hogy ez a tánc egészen más, mint amit a színpadon láttam, és ez ott még élő kultúra. A török népek körében egyébként a baskírokéhoz hasonló ugrós jellegű táncok majdhogynem ismeretlenek. A kaukázusiak a grúz, a közép-ázsiaiak – már ahol van táncgyógyomány – a mongol vagy az iráni perzsa, a törökországiak pedig inkább a balkánihoz hasonló stílusban táncolnak. A baskírok markánsan elkülönülő táncstílust képviselnek, bár vannak hasonlóságok a volgai tatárokkal. Azt persze már állapítsák meg a tánckutatók, hogy ennek lehet-e bármi köze a magyar ugrós táncokhoz, de tény, hogy a török népek közül a baskírok táncra az, ami a magyarra leginkább emlékeztet.

– *Mi történt a rögzített anyaggal?*

– Mintegy száz-százötven népdalt vettem fel. A szövegeket Julia Abszaljamova néprajzkutató segítette pontosítani. Ezeket lefordítottam, s már csak a dallamok lejegyzése hiányzik, hogy az anyagot publikálhassam.

– *Honnan jött a baskír táncház ötlete?*

– Miközben a kuraj nevű furulyafélén játszott fülbemászó táncdallamokat hallgattam, megfogalmazódott bennem egy kettős misztio terve. Egyrészt az, hogy jó lenne megmutatni a magyaroknak a velünk minden bizonnyal szoros rokonságban levő baskírok kultúráját, másrészt pedig, hogy Baskíriában a magyar táncház módjára szerveződjene tánc tanulási alkalmak. Ez a tánc kultúra ott egyelőre még élő hagyomány, de már csak a hatvan-hetven éven felüli öregek gyakorolják, a huszonnegyedik órában vagyunk.

– *És szerinted lenne ott igény a táncházra?*

– Ufában beszélgettem úgymond „profi” néptáncosokkal, de egyszerűen nem értették meg a módszer lényegét. Én úgy gondolom, hogy a magyar táncházmozgalom szenzációs dolog, igazi hungarikum, ami a magyar néptánc-kultúrát át tudta emelni a XXI. századba, ezért tudjuk sikeresen exportálni is (pl. Szlovákiába). Tudom, hogy Baskíriában is vevők lennének erre. Julia például tagja

egy olyan fiatalokból álló szervezetnek, akik kezdenek nemzeti öntudatra ébredni és keresik azokat a fogódzókat, amelyek a nemzeti identitástudatukat erősítik. Ilyenek a nyelv, a dalok, de a táncok is ide tartozhatnak. Az elvont, kilúgozott színpadi tánc őket nem érinti meg, de amikor együtt gyűjtöttünk, Julia többször lelkesen csatlakozott a táncolókhöz. Tehát úgy gondolom, hogy az ottani fiatalokat megfogná ez a dolog. Csírájában már láttam erre mutató törekvéseket. Az egyik akadémiai intézetben például van egy hölgy, aki a baskír néptánc-történettel foglalkozik, és előadásokat tart fiataloknak, amelyek során meg is mutatja a táncokat, odáig azonban még nem jutott el, hogy a dolog interaktív legyen.

– *A magyarok nem tudnak túl sokat a baskírokról, pedig amikor nemrég Baskíriában jártam, azt tapasztaltam, hogy ők rokonokként tekintenek ránk.*

– Ezért is fontos elhozni ide igazi baskír táncosokat, megmutatni a magyaroknak az igazi baskír tánc kultúrát, s megismertetni általa a rokon baskír népet. A legtöbb magyar esetleg annyit tud, hogy Julianus barát járt náluk egykoron és talált ott magyarokat. Azt már nagyon kevesen tudják, hogy pontosan hol élnek, milyen nyelvet beszélnek, hányan vannak stb.

– *És hogyan lehet Baskíriában elültetni a táncház-módszer csíráit?*

– Azt tervezem, hogy erről a mostani „turnéről” készítek egy dokumentumfilmet, kivisszük Ufába és ott levetítjük. Így a saját példájukon érthetnék meg, hogyan működik a táncház, hogyan lehet megmozgatni városi fiatalokat az autentikus néptánc bemutatásával és tanításával. Hátha ennek hatására a baskír fiatalok is elkezdenek valami hasonlót! Helyettük persze nem csinálhatunk nekik táncházmozgalmat, ezt csak ők tehetik meg.

– *Hogyan sikerült végül a tervet megvalósítani?*

– Annak idején Batyunak mutattam felvételtől baskír táncokat, mire ő nagyon belelkesedett és azt javasolta, hogy hozzak táncosokat, akkor ő megszervezi a táncházat. Ez persze nem volt egyszerű, hiszen először is megfelelő táncosokat kellett találnom. Nem írhattam Ufába, hogy küldjenek valakit, mert akkor megint csak a „profi” jöttek volna. Csak személyesen kereshettem embereket a falvakban. Éveken keresztül sikertelenül próbálkoztam ennek költségeit valahogy előteremteni, végül most a „Kelet- és Közép-európai Kutatásért és Képzésért” Alapítvány támogatta kétmillió forinttal az ügyet. Ebből először kiutaztam Baskíriába megkeresni a megfelelő embereket. Szerencsére az ufai akadémiai intézet segítette a terepmunkát kocsival, sofőrrel, ellátással, és az említett Julia Abszaljamova elkísért tizenegynéhány faluba. Végül közel húsz táncost sikerült videóra vennünk. Közülük Batyu választotta ki azt a három embert, két táncost és egy furulyást, akiket most Magyarországra utaztatunk – szintén az alapítványi támogatásból. Egy hét alatt négy helyen tartanak táncházat és a Táncháztalálkozón is fellépnek. De, mindezek előtt a Zenetudományi Intézetben lesz velük egy egynapos tematikus gyűjtés. Ott fogjuk megnézni, hogy mit táncolnak, és hogy mi lesz az, amit Batyu segítségével a táncházban tanítanak majd. A három „adatközlőt”, akik még soha nem jártak külföldön – életük első útlevelét is most kapták – elkíséri Julia Abszaljamova is, aki így élőben ismerkedhet meg a táncház-módszer alkalmazásával a baskír táncok tanításában.

Bízom benne, hogy egyrészt lesz rá érdeklődés, másrészt utólag is lesz majd hatása. Tehát nem csak a magyarok fognak többet tudni a baskírokról, meg a baskír táncokról, hanem a baskírok is tudják majd hasznosítani az itt szerzett tapasztalatokat.

Juhász Katalin

Töltött tészták baskír módra

Ebben a rovatban sok szó esett már a kalácsfajtákról, valamint a hétköznapi és ünnepi étrendben elfoglalt helyükről. Folytatva az előző szám gasztronómiai kalandozását, most a távoli Baskíria rendkívül gazdag és változatos töltött tésztaféléseiből adunk ízelítőt.

Baskíriában a töltött tésztafélék elképesztő „arszenáljával” találkozunk. Eddig azt gondoltam, hogy az orosz és más keleti szláv konyhák pirog és pirozski változatai a leggazdagabbak, de itt, az Uraltól keletre nem csak az orosz, ukrán, hanem a török népek – baskír, tatár és csuvas – gasztronómiája is teljes skálájával jelen van a mindennapokban. Csak egy példa: egy egyszerű egyetemi büfében vagy olcsó önkiszolgáló étteremben is tíz-tizenöt féle töltött tésztát látunk, s a birszki finnugor fesztiválnak helyet adó kis vidéki művelődési házban több mint harmincfélét számoltunk össze. A baskírok és tatárok egyik nemzeti eledelükként nevezték meg a „bélest” és a sokféle néven emlegetett, változatos formájú és töltelékű batyukat és tászkákat. A legrégebbi típusaik lisztből, vízből, esetleg egy kis zsiradékkal gyúrt tésztaiból készülnek, amelyeket forró vízben derelyeként kifőzhetnek (mantü), serpenyőben olaj nélkül (küsztübüj) vagy bő olajban (peremjacs, csebureki) kisüthetnek, tojással, vajjal megkenve a kemencében, sütőben is megsüthetnek (beljas, cespocsmak). Az elkészítés módja, illetve a kész étel megformázása szerint sokféle elnevezésük ismert.

*

Mantü (манты): töltött derelye

A vékonyra nyújtott tésztából formázott derelyeféleségek Ázsiában és Európában is a legtöbb népnél kedvelt ételek. A hústöltelékű, nagy méretű derelyék Közép-Ázsia népei, valamint a mongolok, koreaiak, kínaiak, illetve valamennyi török nép hagyományos konyhájának szerves, sőt alapvető részét képezik. A „mantü” elnevezés is nagyon széles körben használatos. A baskírok, tatárok a töltelékét hagyományosan zsíros bányahúsból készítik sok hagymával, amelyet burgonyával vagy sütőtökkel lazítanak. Fontosnak tartják, hogy ne darált, hanem kézzel apróra vágott húst használjanak, mert szerintük annak egészen más az íze. A szegényebbek hús helyett csak zsírt vagy faggyút tesznek bele. A mantüt nem főzik, hanem speciális edényben, gőzben párolják. Az elkészült derelyét tejjel megöntözve vagy különböző fűsze-

res mártásokkal is szívesen fogyasztják. Manapság a töltött derelyének számos változatát készítik, s a legegyszerűbb éjjel-nappali kisboltban is több mint húszféle gyorsfagyasztott töltött tászkát számolhatunk össze. Valószínűleg orosz, ukrán hatás, hogy édes töltelékkel is készülnek derelyék (varenjiki), amelyeket főként vajjal, tejjel fogyasztanak desszertként.

A tészta receptje: kb. egy kiló lisztet egy tojás, két teáskanál só, egy evőkanál olaj és 2,5 dl meleg víz keverékével összegyúrunk, majd három részre osztjuk, és sorban vékony lapokká nyújtjuk, amelyeket konyharuhával vagy folpackkal betakarva (hogy ki ne száradjon) egy órát pihentetünk. Közben elkészítjük a töltelékét fél kg bányahúsból, 20 dkg krumpliból (ezeket fél cm-es kockákra vágjuk) és 20 dkg apróra metélt hagymából. A tésztából 15x15 cm-es négyzeteket vágunk, rátesszük a töltelékét, majd a két ellentétes oldalon levő sarkot középen összefogjuk, s aztán a kapott batyu két egymás melletti sarkát csípjük össze, így keletkezik a jellegzetes csónakforma. Párolóedényben, csendes gőzben 40-50 percig pároljuk. Tálalhatjuk például apróra vágott friss zöldfűszerekkel, amelyeket sóval, fokhagymával, olívaolajjal mozsárban péppé zúzunk.

*

Töltött lepénykenyér: küsztübüj (күштыбыу, qıstıby, más megnevezés szerint küzikmak, yaqmış)

Az egyik legősibb és legegyszerűbb töltött tésztafélése, amely a török népeknél mindenhol ismert. Tulajdonképpen olyan kovásztalan lepénykenyerről van szó, mint a gyroshoz adott pita vagy a búzalisztből sült tortilla.

Készítése: 2 és fél dl tejből, 2 tojásból, 4 pohár lisztből egy teáskanál sóval és egy evőkanál cukorral jól kidolgozott puha tésztát gyúrunk és rövid ideig kendő alatt pihentetjük. Amíg pihen, elkészítjük a töltelékét. A töltelék lehet valamilyen kása (tejben vagy vízben főtt gríz, köles stb.), húsos ragu (sűrű pörkölt), illetve újabban gyakran tejes-vajas krumplipüré. A tésztából serpenyő nagyságú kerek lapokat nyújtunk és forró serpenyőben szárazon sütjük. Amikor mindkét oldala megsült, azonnal megkenjük olvasztott vajjal, egyik felére kenjük a töltelékét és félbehajtuk. A képen látható módon tálaljuk, forrón fogyasztjuk. A kreativitásunkat nyugodtan szabadjára engedhetjük, és tölthetjük a lepényeket bármivel, ami éppen otthon akad.

Béles (балеу, baļes)

A magyarral szinte azonos megnevezésű töltött bélesek a baskír és tatár konyha legnépszerűbb ételei közé tartoznak. Töltelékük apróra vágott zsírosabb hús – bányai vagy birka, ló, kacsa, liba –, amit nyers krumplikockákkal, ritkábban tökkel, répával, gerslivel vagy rizsszel kevernek össze és hagymával, sóval, borssal ízesítenek. Kedvelik a csak burgonyával töltött változatot is. A béles két alapvető formája a „kisbéles” (вак-балеу, waq-baļes) és az egész, többnyire kerek sütédeényt kitöltő „nagybéles” (зыр-балеу). A recept lényege, hogy a tölték nyersen kerül a tészatabatyuba, s a sütés felénél a középső nyíláson betöltögetett forró húslevesben párolódik meg.

A béles „hétköznapi” tésztáját lisztből-vízből gyúrják kevés olaj és só hozzáadásával. Az „ünnepi” tésztahoz a lisztet tojással, tejjel (tejszínnel), tejföllel, vajjal, kevés cukorral dolgozzák össze és gyakran sütőport vagy szódat is adnak hozzá. A tésztahoz képest nagy mennyiségű töltelékkel a kb. 20 cm átmérőjű lepények közepére vagy a tésztaval kibélelt kör alakú sütédeénybe teszik. Kisebb tésztakorongot helyeznek a közepére, s a széleket körben haladva felhajtják és összedolgozzák. A béles végső formájához szükség van közepén egy „kéményre”, amely egyrészt megakadályozza, hogy a tészta megrepedjen a belső gőznyomás miatt, másrészt a töltékbe itt önthetjük bele a húsleveset, amely segít a tölték ízesre párolódásában. A kis bélesen ez lyukas marad, míg a nagy bélesen egy tészta dugót tesznek a középső nyílásba. Ezek adják a jellegzetes formát. A sütés módjához olvassuk el az ecspocsmaknál írottakat!

*

Ecsposcmak, ucspocsmak (tatár очпочмак, baskír оспосмак, ос мөйөш)

A töltött, figurális sütemény élesztős vagy kovászos kelt kalács-tésztából is készülhet (receptjét lásd alább!). Ez a háromszög ala-

kú, bányahússal és kockára vágott krumplival töltött kelt tésztaféle szintén jellegzetes fogása a baskír és tatár konyhának. Bármilyen egyszerűnek is tűnik a recept, ahány ház, annyiféle az ecspocsmak. Kelt tészta helyett – ritkán – élesztő nélküli tésztából is készítik, s a tölték is lehet más fajta hús.

Készítése: Sós kelt tésztát készítünk, amelyből akkora darabokat szakítunk, hogy tányér nagyságú lepényt nyújthassunk belőlük. A lepény közepére halmozuk a töltelékkel (bányahúst és krumplit fél cm-es kockákra vágunk, összekeverjük jó sok finomra vágott hagymával, sózzuk, borsozzuk), majd a fotón látható módon háromszög alakú batyut formázunk a szélek összecsapódásával. (Sok gyakorlással ez a formázás tökélyre fejleszhető). Tepsire rakjuk, hagyjuk még kelni, majd olvasztott vajjal megkenve forró (200°C) sütőbe dugjuk. Kb. félóra múltán kivesszük és a közepébe 2 kanálnyi jó erős hús-alaplént öntünk, tojással megkenjük, és újabb félóra visszatesztjük a sütőbe. Közben még egyszer megkenjük vajjal, és, ha kell, még egy kis levest is utántöltünk. Ez a laktató fogás egy jó teával önálló étkezésként is megállja a helyét. Itt jegyzem meg, hogy a baskírok és a tatárok a teát hagyományosan tejjel isszák.

Kovász nélküli kelt tészta készítése: A dagasztótálba öntjük a langyos (30°C) tejet, esetleg vizet, és teljesen feloldjuk benne a recept szerinti mennyiségű élesztőt. Ezután beleszítáljuk a lisztet, hozzáadjuk a sót, cukrot, ízesítőanyagokat, és legalább 5-8 percig dagasztjuk, míg közepesen lágy, egynemű tésztát nem kapunk. A legvégén adjuk hozzá az olvasztott vajat, s azt is könnyedén hozzádagasztjuk. Langyos helyen (28-30°C-on), kendővel letakarva 3,5-4,5 órán át kelesztjük. Hogy az erjedés során keletkező széndioxid egy részétől megszabaduljon a tészta, a kelesztés ideje alatt 2-3-szor átdagasztjuk, amelynek során egyúttal levegőt is juttatunk bele.

Kovással készülő kelt tészta: A kovászhoz 30 g élesztőt 3 dl langyos (30-35°C) tejben vagy vízben feloldunk és beleszórunk annyi lisztet, hogy sűrű tejfölhöz hasonló masszát kapjunk, melyet 3-3 és fél órát hagyunk erjedni. Akkor jó a kovász, ha a felszínét buborékok borítják. Amikor a kovász már kicsit összeesik, hozzáadjuk a többi hozzávalót: annyi lisztet, hogy a kovászkészítéshez felhasználttal együtt kb. egy kg legyen a liszt mennyisége, 1 dl vizet, 10 dkg porcukrot, 3-4 tojást, 5 dkg vajat, 1-2 evőkanál olajat és másfél dkg sót. Jó alaposan összegyúrjuk (közepesen lágy legyen a tészta – ezt liszt vagy víz hozzáadásával szabályozhatjuk), majd 1-2 órát kelesztjük. A formázás, töltés után nagyon fontos a tészta további pihentetése a sütés előtt. A tészta ekkor még tovább kel, s a háziasszonynak kell eldöntenie, mikor kész a sütésre. Az apróbb süteményeket 12-20 percig sütjük 240-260°C-on, míg az egyben sült nagy kalácsokat 30-50 percig 200-240°C-on.

Bukken (буккан)

Az előző két tésztához hasonlóan készül az alap és a töltelék, a formázás más: 10 cm-es kerek lapokba töltjük a tölteléket, majd – félbehajtva – félhold alakú formát alakítunk ki.

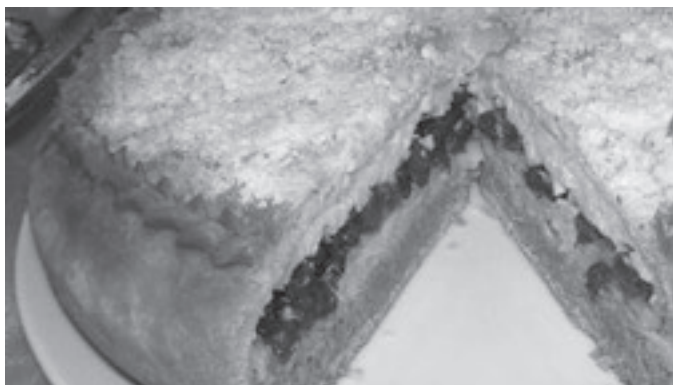

Lássunk egy újabb tölteléket! Főtt répát lereszelünk és kb. negyedannyi lereszelt főtt tojással vegyítjük, sózzuk, pici cukorral bolondítjuk és annyi olvasztott vajjal keverjük, hogy kellően szaftos legyen.

*

Egy édes sütemény: gubadija (губадия, губадия)

A rizszel, mazsolával, tojással és a jellegét megadó alapvető összetevővel, a tejben főzött vajas túróval („kurt”) rétegesen töltött bélest kisméretű és nagy, kerek változatban is készítik, elsősorban a hagyományos ünnepi étrend részeként. Készülhet édes kelt tésztából, de élesztő nélküli változatban is.

Nagy gubadija esetén a tésztából egy nagyobb és egy kisebb kört nyújtanak, a nagyobbal kibélelnek egy kivajazott kerek sütőedényt, majd rétegesen rakják bele a tölteléket: alulra kerül a sós vízben kifőzött rizs, erre a megmosott mazsola, majd a keményre főzött, lereszelt tojás, végül a sárgásbarna színű „kurt” túró. Az egészet megszórhatjuk egy kis cukorral, majd vajat morzsolunk a tetejére, végül betakarjuk a kisebb tésztalappal, összedolgozva a széleket (ahogy a bélesnél láttuk). Tetejét villával megszurkáljuk, bekenjük olvasztott vajjal (tojással is lehet), megszórjuk cukorral, és 200°C-os sütőben 40-50 percig sütjük.

*

Láthatjuk, hogy szinte azonos hozzávalókból mennyiféle étel készíthető. Ha az elkészítés módján és a formázáson kívül még elkezdünk a töltelékkel is játszani, megszámlálhatatlan változathoz jutunk. Nyugodtan kísérletezzünk hát sós (húsos, zöldséges, káposztás, gabonakásás) és édes (túró, alma, meggy, szilva, mák, dió stb.) töltelékkel, s a megtöltött batyukat formázzuk a minták vagy saját elképzelésünk szerint, végül ugyanazt a töltött kisbélest egyszer pároljuk, máskor süssük ki bő olajban, vagy tojással megkenve tegyük a sütőbe, így mindig újdonságokkal lephetjük meg magunkat és családtagjainkat, vendégeinket.

Juhász Katalin

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ

2015. április 1. szerda, 19.00; április 8. szerda, 10.00;

2015. április 9. csütörtök, 10.00

Bethlen Téri Színház – HORDA2

NTSZ-KET-Káva – tánc/színházi nevelési program

2015. április 9. csütörtök, 10.30 és 15.00

Marczi Községi Tér

Tündérmese – Magyar Nemzeti Táncgyűttes

2015. április 9. csütörtök, 19.00

MOM Kulturális Központ – About Kafka – South Bohemian Ballet

2015. április 11. szombat, 19.00 Költészet napja

MOM Kulturális Központ – Macbeth – Kulcsár Noémi Tellabor

2015. április 11. szombat, 19.00 Költészet napja

Hagyományok Háza

„A mindenséggel mérd magad!” – Táncverset

A Hagyományok Háza és a Nemzeti Táncszínház gálája

2015. április 12. vasárnap, 10.30

Hagyományok Háza – Csizmás Kandúr – Bozski Yvette Társulat

2015. április 13. hétfő, 19.00

MOM Kulturális Központ

Kalotaszeg – Élő Martin Archívum – Magyar Nemzeti Táncgyűttes

2015. április 14. kedd, 19.00

Marczi Községi Tér – P.P.Pasoliniproject

Testjáték egy felvonásban – PR-Evolution Dance Company

2015. április 19. vasárnap, 19.00

MOM Kulturális Központ

Kislányom, Anne Frank – Budapest Táncszínház

2015. április 20. hétfő, 19.00

MOM Kulturális Központ

Táncoló filmkockák – Az őrült 80-as évek – Lakatos János előadása

2015. április 21. kedd, 19.00

Marczi Községi Tér

Az idő ura – Sivasakti Kalánanda Táncszínház

2015. április 22. szerda, 10.30 és 15.00

Marczi Községi Tér – Tündérmese – Magyar Nemzeti Táncgyűttes

2015. április 24. péntek, 19.00

Művészetek Palotája – Fesztivál Színház

Boldogság 69:09 – ExperiDance Production

2015. április 26. vasárnap, 10.30

Hagyományok Háza – Fehér és Matisse – Budapest Táncszínház

2015. április 27. hétfő, 19.00 BUDAPEST TÁNCFESZTIVÁL

Művészetek Palotája – Fesztivál Színház

deGeneration – Hofesh Shechter Company

2015. április 28. kedd, 19.00 BUDAPEST TÁNCFESZTIVÁL

Művészetek Palotája – Fesztivál Színház

Fiatalfesztiválózó – 65 éves a Magyar Táncművészeti Főiskola

2015. április 29. szerda, 19.00 BUDAPEST TÁNCFESZTIVÁL

Művészetek Palotája – Fesztivál Színház

Gálaest a Tánc Világnapja tiszteletére

2015. április 30. csütörtök, 19.00 BUDAPEST TÁNCFESZTIVÁL

Művészetek Palotája – Fesztivál Színház

Insomnia – Szegedi Kortárs Balett

www.nemzetitanctszinhaz.hu

KAKUK TIMIKA: RÖGZÍTVE 2.

Minden rendben mindenkivel. Már négy napja élvezi kisfiam a vizslási szünidőt. Az utazás zökkenőmentes volt, alig késtek két órát, egy ilyen útnál jóval több várható. Az időeltolódást egy délutáni alvás megvonásával már tavaly is helyre billentettük, így a második éjjelt már végig aludta. Miattam nem is sír, bár a skype-nál ott van anya is, lehet, hogy előtte nem akar. Vagy azért, mert a reptéri hisztit elég határozottan zártam le. Jól megszorítottam a kezét. A csuklója felett megmarkoltam és egy nagyot lendítettem a bőgő gyermekem. Egy hangos és súlyos bőrönd, ami először nem mozdul, aztán hirtelen az ember erőfeszítésétől szárnyra kell, olyan volt Gáborka is. Ezeknél a lendítések-nél vigyázni kell azért, mivel Gáborka nem bőrönd. Tud ilyen helyzetekben is pókhálózni. De akkor érezte, nincs ellenkezés, menni kell és menni kell.

A kapun túl Lini is lendületet kapott, azt játszotta, hogy most már övé a gyermek. Átvette az irányítást, el kezdte mesélni milyen nagyszerű és persze új játékokat hozott az útra. Gáborka őt nézte vizes szemével, picit nyitott szájjal. Aztán elrepültek, Londonból hívtak fel legközelebb. Azóta mindenki azt mondja, hogy minden rendben.

Talán Gáborka egy olyan pók, ami csak a dél-amerikai klímán tud igazán fonalat készíteni, mindenhol máshol elveszíti ezt a képességét, és embergyerek lesz. Ezt a furcsaságot már az első európai utunknál megfigyeltem. Pedig akkor még az apjával együtt mentünk, és bár nem volt egy kellemes út, de pókhálómentes volt.

Mindenesetre anya még soha se mondta, hogy Gáborka ragaccsal lebénította vagy fojtogatta volna, szóval elhiszem neki, hogy minden rendben. Apa meg imádjá fiú unokáját, így nála fel se merül, hogy valami baljós-lót mondana.

Azóta annyit aludtam, hogy kisimult az arcom. Most este végre hallgathatnám mamát és festhetnék. Valami kis vidám történet. Ha rendszerezve lennének a fájlok, akkor most tudnám melyik vidám. De csak néhánynak van neve, a legtöbbnek ilyesmi: mama1, mama2, mamaháború1.

Sajnos nagyon rendetlen vagyok, semmilyen rendszert nem tudok fenntartani. Se kívül a környezetemben, se belül a fejemben. Ez persze nem teljesen igaz, amikor Bécsben éltem, akkor mindenhol mindig tökéletes rendet és harmóniát éreztem. Hiába nézem a fájlokat, a hosszuk

vagy, hogy hány mega, nem segít. De itt egy furcsa fájl-név: katujáztálemár. Erre nem is emlékszem. Azt se tudom mit jelent, biztos valami munkával kapcsolatos.

*

Tudom, hogy apósa kutya ember volt. Engem rászoktatott arra, hogy Piros neném. Mi Pirosnak hítuk, Györgyi is meg én is. De Györgyi nem járt be, mert felkerült Pestre. Ha valamit hozott mama vagy valamit mondjal Pirosnak, akkor én mentem le, hát ott lakott. És kiabáltam a kapuban: Piros. A szemtelen vén bagós ember meg elkezd kiabálni, Piros, gyere már itt jön Cila nenéd. Ezt azért csinálta, hogy rászoktasson, hogy magázzam. De alig volt idősebb mint én. Ha meg az úton mentek az asszonyok, akárki volt az, mindenkitől azt kérdezte, hogy katujáztálemár? Éjjel...

*

Na mama, ez nem munka. Ha akartam volna, se találok jobbat. Katujáztálemár, nagyon eredeti köszönés. Bátor ember lehetett ez a Piros néni apósa. Nem ismertem. De nálunk mindenki elég szokimondó ember. Vagy inkább szokimondó ember volt.

*

Azt mindenkitől megkérdezte, aki arra ment az úton. Gazsi sógor is olyan volt, de mégis ő nem állt ki mondani a népeknek. De mégsem veszekedtek vele, mert nagy rokonsága volt.

*

Micsoda értékes felvétel! Így első este ráakadni, igazán ügyes vagyok. Nem is emlékeztem erre. Mamának kevés ilyen szexuális története van. Ezt is biztos véletlenül rögzítettem, és persze nem ezeket mesélte rendszeresen, amikor kicsik voltunk. Leginkább a háborús történeteket tudom felidézni. A szex az más, arról nem nagyon esett szó, kivéve ezt a pár egypercest. Itt tudtam meg, hogy akkoriban a szex mennyire más lehetett a legtöbb nőnek mint ma. Huszonéves szép lányként ez teljesen megdöbbentett, egy férj után már kevésbé.

Nem tehernek mondanám, inkább valamiféle szolgálatnak, kevés döntési lehetőséggel. Ennek az apósnak a kérdése is olyan, amire szégyenítő számonkérése miatt nem nagyon lehetett válaszolni. Nem mondtak rá az asszonyok semmit, mentek tovább, nem foglalkoztak vele, mert úgy általában a szexszel se foglalkoztak túl sokat. Mama soha se kérdezte, hogy jó-e a szex az aktuális sze-

retőmmel. Azt is nehezen képzelte el, hogy egy nő kezdeményez egy ilyen viszonyt, valahogy az ő fejében ez sokkal inkább a férfiakhoz volt köthető.

Egyszer mesélt valamelyik nagynénjéről, akit férje úgy megütött, hogy kibomlott a kontya. Az ütés oka, az volt, hogy nem sikerült katulyázás, és ez a rokonom a verés vagy a szégyen miatt olyan hangosan sírt, hogy átment a testvére. Na, ezt mondjuk, nem értem, hogy ez fényes nappal történhetett, és azért tudtak ilyen gyorsan beavatkozni a testvérek, vagy éjjel is átjárnak egymáshoz, de a lényeg, hogy a helyzet megoldása az lett, hogy az egyik nővérétől kértek libazsírát síkosítónak, majd boldogan éltek tovább.

Az én nagyszüleim egyébként tényleg boldogan éltek, szerintem a libazsírát csak kenyérré kenték, bár erről mama pontosan soha se nyilatkozott. Ha tőlem megkérdeznék ez a bácsika, hogy mi a helyzet, lehet én se válaszolnék.

Utoljára a gyerekeim apjával feküdtem le, ennek már lassan két éve. Nem volt szükség síkosítóra. Ott volt fölöttem, a kreol, izmos vállát néztem a szép kék szeme helyett. Igazi önérzetes latin férfi, mindig többet és jobbat akart. Akkor már nem nagyon tudtam megcsókolni, ez végtelemül zavarta, próbált még lágyabb és odaadóbb lenni, amitől viszont én jöttem zavarba. Ezért leginkább a nyakát harapdáltam, az közel van az ajkához. Iszonyú mennyi erőfeszítésembe és önmegadásomba került. Ezt szerintem a legtöbb nő azért csinálja, mert azt hiszi, hogy majd később jobb lesz. Mint egy orvosi beavatkozás vagy fájdalommasabb masszázs, nem esik jól, de hiszel benne. Bennem ez a hit szerencsére csak félévig élt. Ezután a sokadik próbálkozásom után azt hiszem két hét telt, addig próbáltam az anyagi ügyeimet bebiztosítani, aztán elküldtem. Tartjuk a kapcsolatot. Mióta van barátnője kicsit elfoglaltabb, de igazán jó apa, és bennem is tiszteli az anyát.

Olykor egész önfelelt vagyok, amikor ketten játszunk Gáborkával. Szépek voltunk együtt, és még ma is jól mutatunk hárman a játszótéren. Nem haragszik rám, mondjuk soha se hazudtam neki, csak nem adtam elég magyarázatot. Ezt viszont rendszerint direkt csináltam, elhallgatásban és taktikázásban jó vagyok. Most már sejti, hogy van valami gondom, talán ezért ilyen figyelmes, és ezért követi azt is, hogy Gáborka boldog legyen mellettem.

Emiliónak hiába mutogatnám ezeket a felvételeket, semmit se tud magyarul. Ennek az az előnye, hogy a szüleimmel egy szót se tudott se régen, se most váltani. Ha tudnának beszélni, akkor együtt képesek lennének valamiféle szövetségre lépni. Szerencsére anya egy-két angol nyelvű kísérlet után letett a beszélgetésről, talán csak imákban emlegeti fel már őt. Nagyon hálás neki, hogy teherbe ejtett. Nagyon hálás neki, hogy apa akar maradni. Nagyon haragszik rám, hogy nem maradtam vele. Ettől már csak az aggasztja jobban, hogy nem keresek valakit. Nem érti, miért kezdeményeztem a szakítást, ha nem volt senkim. Mindig elmondja, hogy fáradtnak és nyűgösnek tűnök a képernyőn, hogy egy gyerek rengeteg időt és energiát igényel, és hogy ránk négyen vigyáztak és még az se volt elég. Persze, ezek a beszélgetések nem mindig ilyen direkttek, legtöbbször számomra a legváratlanabb téma kapcsán tesz ezekről említést.

Gáborka nyaralása előtt már egy titkos szeretőben reménykedtem. Azt hitte, azért nem utazok, mert valakivel majd itt katulyázok. De nem, ezt a szép gondolatot is el kellett most veszítenie.

Talán annyiban igaz van anyunak, hogy Gáborka nélkül több időm van gondolni a szerelemre. Tegnap vettem elő a képét, én rajzoltam, gyönyörű szénrajz, 60x80-as. Ő is imádta, ha rajzolom, narcisztikusabb, mint én. Nézegetsem inkább a képeit? Soha nem fogok ezekkel a felvételekkel így haladni. De holnap veszek egy üveg bort, és szépen sorba veszem a háborúsakat. Nem állok úgy le, mint most. Hallgatom, írom és tovább, semmi ábrándozás, hogy mikor és kivel feküdtem le. De most muszáj látanom őt, akkor mindig olyan rendezettség érzek, megnyugszom, hogy történhetnek még váratlan jó fordulatok az ember életében. Az a kép kellene, ahol színes foltokkal és tussal festettem le őt az újonnan berendezett bécsi lakásunkban. Az egészben a cián, olajzöld és fekete keveredik, de az ő szemét vörössel festettem. Ezen rengeteget nevettem, hogy a kép olyan, mint egy rosszul előhívott fénykép, ahol az egyik rész mintha negatív lenne, a másik elmosódott, a szeme meg vakutól csillogó vörös. Szerintem gyönyörű az egész, megkeresem azt fénytől felpattanó tekintetét. Azt hiszem, a szekrénybe tettem.

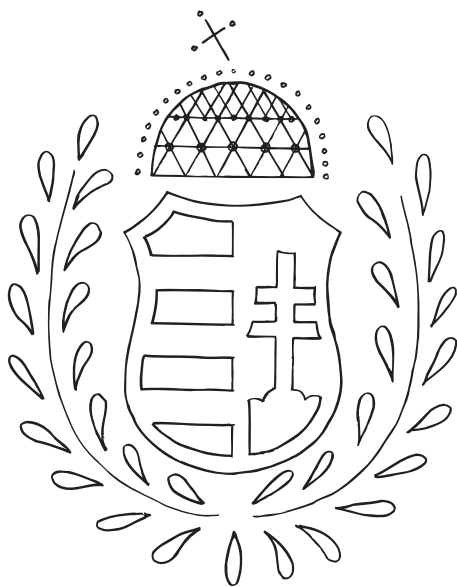
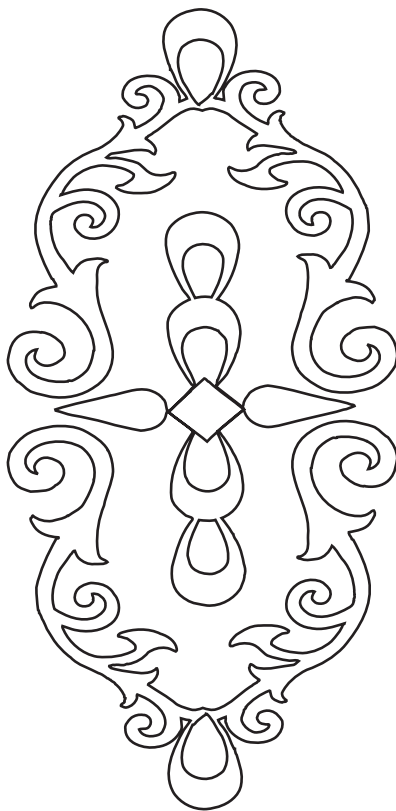
Tekerőoktatás Magyarországon – II.

A rendszerváltozás azonban a népzene oktatásában is változást hozott, hiszen ez volt az az időpillanat, amikor kezdtek alakulni a népzenei tagozatok, de továbbra is ki kell emelni, hogy az egyetlen önálló népzeneoktatással foglalkozó intézmény még ekkor is az Óbudai Népzenei Iskola (1991-től kapott önállóságot). Ez megteremtette a lehetőséget, hogy az eddig magánúton tanító tanárok el tudjanak helyezkedni zeneiskoláknál. Ehhez persze az is kellett, hogy a '90-es években beindítsák Nyíregyházán az ének-zene, népzene szakot. Előtte nem volt népzene tanári diploma. Természetesen rögtön indítottak levelező tagozatot, kifejezetten az olyan aktív pedagógusoknak, akiknek muszáj volt papírt szerezni. Így tehát ezen a levelező tagozaton az akkori zenei élet krémje ott ült, Kobzos Kiss Tamástól elkezdve, a Méta zenekaron keresztül, Szerényi Bélával bezárólag mindenki, aki akkor aktívan tanított. Ennek a folyamatnak a következő lépése volt, hogy a Zeneakadémián is elindult 2007-ben a népzene tanszék. Ilyenformán, beleértve a váci és a székesfehérvári konzervatóriumot, ahol van népzene szak, tulajdonképpen alapfoktól az egyetemig megvan a tekerő oktatásának lehetősége.

Ehhez az oktatási rendszerhez kellenének tantervek, hogy miként lehetne tanítani a hangszert alap-, közép-, és egyetemi szinten. Az ugyan tény, hogy a Magyar Tekerőzenekar minden lemeze és koncertje úgy van felépítve, hogy abból minden egyes szám tanulható legyen. Ez azonban nem elég, szükség volt egyfajta tankönyvre, ami egységesíti, hogy a különböző szinteken mi is az, ami a „tananyagot” képezi. Ez lett a *Tekerőiskola*. Ez a „tankönyv” egyelőre csak az első négy évet öleli fel, megteremtve ezzel az egységes tekerős alapképzést, de Szerényi Béla elmondása szerint közel van a középfokú könyv kiadása is, a terveket már csak „papírra kell vetni”. Arról kérdeztem Szerényi Bélát, miért tartja fontosnak, hogy a tekerő esetében nagyon tudatosan felépített oktatási rendszert alakítottak ki.

„Azért hangsúlyozom mindig ezt a tudatosságot, mert más népi hangszereknél nem feltétlenül tapasztalom ezt. Vannak egyéni iskolák, nagy formátumú mesterek, pedagógusok, akik átadják a tudásukat, de nem alakult ki országos szisztéma. Lássunk erre egy példát.

Juhász Zoltán, a kitünő muzsikus, nagyszerűen tud furulyát tanítani a saját módszerével, de nem biztos, hogy az ország túlsó felében is a Juhász-módszerrel akarják a furulyát tanítani. Mi a tekerőtanítás szisztémáját, ezt az egymásra épülő metodikát nagyon tudatosan elvárjuk a többi pedagógus kollégától, és segítjük a többi növendéket. Tehát tökmindegy, hogy ő Egerben tanul, vagy éppen Zalaegerszegen, ha eljön a nyári táborokba, vagy eljön ezekre a tekerős fesztiválokra, akkor minden alkalommal egy olyan módszerrel találkozik, amelyen keresztül megéri, megtapasztalja, hogy hogyan kell ezt jól csinálni, és akkor ez

működik. Egyébként meg az eredmények ezt az elképzelést igazolják vissza.”

S valóban, a tekerő minden alkalommal kiválóan reprezentált az országos népzenei versenyektől kezdve a televíziós tehetségkutatókon keresztül, a fesztiválokon át, mindenhol. Arról nem is beszélve, hogy a tekerőt mára sokan újraértelmezték és kiemelték a népzenei hangzásvilágból, használják újra „klasszikus” zenében, de a könnyűzenében, főként alternatív és jazz irányzatokban is megjelenik.

Megvannak az alapvető háttéranyagok, a Tekerőiskola, a zenei CD-k, az autentikus hangfelvételek. Mégis, hogyan épül fel ez a tudatos rendszer, ami már annyiszor előkerült a korábbiakban? A kérdés megválaszolása azért fontos, mert nem csak a hangszer, de az oktatása is rendkívül sok lehetőséget kínál.

Európában ezer éve ismert hangszerről van szó, Magyarországon az első források a XVI. századból valók. Feltételezhetjük, hogy az egész nyelvterületen elterjedt volt a hangszer. Ezt persze nem tudhatjuk biztosan, hiszen összesen két terület van, ahol a tekerő élő hagyománya gyűjthető formában fennmaradt. Az egyik Franciaország közepe, Berry megye, a másik pedig Magyarország közepe, a Tisza

középső folyása. Nálunk tehát ez a zenei bázisanyag képezi a tekerős alapjait. Ha ezt elsajátítottuk, akkor tovább lehet lépni, tekinteni rokon hangszerek zenéjére, majd más népek tekerős zenéjére, és még később más zenei kultúrák, stílusok felé is el lehet

mozdulni. Egy példával illusztrálva tehát, először megtanulom ennek a hangszernek a zenei anyanyelvét, azaz a középső Tisza mente, Szentés, Tiszaalpár tekerőmuzsikáját. Mégpedig szigorúan a tekerőmuzsikáját, mi, hogy, miért van. Ezt bővíttem az Alföld zenei kultúrájával, de elindulhatok, mondjuk a magyar dudamuzsika felé, akkor már átléphetünk a Dunántúlra, vagy Felvidékre. Ezután a bourdon zenei gondolkodásmóddhoz hozzátársítható más, akár erdélyi zenei anyag is. Ezzel párhuzamosan már meg lehet nézni, hogy hogyan tekerőznek Franciaországban, vagy Németországban, vagy akár Lengyelországban, Spanyolországban. Onnan is először a tekerős dalmokot, ott milyen szisztémával játszanak ezen a hangszeren, milyen ornamenteket, díszítéstechnikákat használnak. Meg lehet

nézni, hogy a hangszernek milyen zenetörténeti múltja van, milyen magyar historikus dallamanyagok állnak rendelkezésre, amelyek a bourdon zenébe betagolhatók. Például a Kájoni-kódexben milyen olyan dallamok vannak, amelyek a dél-alföldi oláhosokhoz hasonlítanak. Ezt akkor játsszuk el így, hiszen a Kájoni-kódex dalmait csak kottából tudjuk rekonstruálni. De miért ne gondolhatnánk végig, hogyha tekerővel adják elő, akkor szólhat úgy, mint a „Nincs Szentesen olyan asszony”? Tehát, amit az előző példával szemléltetni szerettem volna, hogy a hangszer oktatásának gerincét

Sámánok Szibériában, régen és ma

Március 11-én kezdődött a Néprajzi Múzeumban Kerezi Ágnes néprajzkutató hatrészes előadássorozata az észak-ázsiai sámánizmus múltjáról és jelenéről. Mivel ez napjainkban a régi magyarság kultúrája iránt érdeklődők egyik legkedvesebb témaköre, figyelmükbe ajánljuk a sorozat még hátra lévő négy előadását, amelyeken a kérdés egyik legjobb szakértője osztja meg a hallgatókkal tudását és terepen szerzett tapasztalait. (Az első két – már elhangzott – előadás ismertetőjét is közöljük.)

Mi a sámánizmus? (március 11. 18.00-20.00) – Az előadás azt a kérdést járja körül, hogy mit nevezünk sámánizmusnak, mi tartozik a sámánizmus fogalomkörébe. A sámánizmus, mint bármely más vallási jelenség, különböző korokban született vallási jelenségeket ötvöz magába. Többek között azért élhetett túl a térítők és a kommunisták által végbevitelt üldöztetést, mert mint hit- vagy hiedelemrendszer nyitott maradt a változásokra. Befogadta azokat, dogmái alig voltak, alkalmazkodási készsége viszont annál nagyobb. Beszélünk az animizmuson alapuló ősi hiedelemrendszeréről, ami a sámánhit alapja, az extázis technikáról, a sámánok csoportosításának változatairól, a sámánválasztás folyamatáról, és a sámánok személyiségjegyeiről.

Sámán mitológia (március 25. 18.00-20.00) – Ezen az előadáson a sámán mitológia jellemzőiről beszélünk, ami a részletek sokszínűsége ellenére is néhány fontos dologban a különböző szibériai népeknél hasonlóságot mutat. Ilyen például a világ hármas felosztása. Ezen az előadáson beszélünk a sámánok tárgyi világáról. A sámán viselet fajtáiról, a dobrol, dobverőről és a hallucinogén anyagok használatáról. Bemutatjuk az Európa-gyűjtemény ide vonatkozó tárgyait, sámándobokat, segítőszellem figurákat, különleges hangszereket.

A sámán szerepe (április 1. 18.00-20.00) – A sámán szerteágazó szerepet tölt be a társadalomban. Szerepe más és más a vadász, halász, gyűjtögető és az állattartó közösségekben. A sámán alapfunkciója minden kultúrában, hogy összekötő a három világszféra között, különleges tudásával felvértezve, lélektudásának köszönhetően védi nemzetsége tagjait a gonosz szellemektől, külső rontástól. Ezen túlmenően a sámánok a nemzetség vezetői, az etnikai tudat őrei, de sok esetben szertartásvezetők (áldozópap) is. Az előadáson ismertetjük a sámán szertartás fizisait is.

Obi-ugor sámánok és kategóriáik napjainkban (április 8. 18.00-20.00) – Az obi-ugoroknál legalább ötféle különleges tudású személyt lehet megkülönböztetni. Ezekről lesz szó részletesen a 4. előadáson. Az 1.) kategóriába azon személyek tartoznak, akik ének segítségével, zenszerszámot használva gyógyítanak. Nevük arehta-ku. A 2.) kategóriába a jósök, jóvendőmondók, az ún. nyukulta-ku-k sorolhatók. Utána jönnek azok az emberek (3), akik álomfejtők ill. az álmok segítségével gyógyítanak. Nevük ulom-verta-ku. 4.) A jiszilta-ku az az ember, aki olyan képességekkel rendelkezik, hogy baj nélkül megvághatja magát és másokat. Így gyógyít. Végül az 5.) a dobbal és dobverővel szertartást végzők kategóriája, nevük jolta-ku, őket szokták a mai szóhasználatban sámánoknak nevezni.

Az obi-ugor sámánizmus sajátosságai (április 15. 18.00-20.00) – Az obi-ugoroknál nem voltak a vallási tevékenységet hivatalosan végző, csak abból megélni tudó személyek, és senki nem monopolizálta a vallási élet egészét, hanem az több ember között oszlott meg. A különböző módszerekkel, különböző célokért, különböző vallási szférákban működő személyek egymás mellett, egymást kiegészítve, és nem egymással szemben, egymás ellen tevékenykedtek, bár társadalmi rangjuk, megítélésük természetesen nem volt egyforma. Az obi-ugor sámánoknak alig volt sámán viselete, viszont külön vallási-kultikus szökincsiük volt. Fizetség tevékenységükért nem járt. Szerepük a vallási élet bizonyos területeire nem terjedt ki, olyan nagy jelentőségű szertartásokon, mint pl. a medveünnep, egyáltalán nem játszottak különleges szerepet. Ugyanolyan jogú és rangú szereplők voltak, mint a többiek. Életmódjuk semmiben sem tért el családjuk egyéb férfitagjától, ugyanolyan halászok és vadászok voltak, mint azok, talán csak szerencsésebbek, hiszen, kiválasztottságuk egyik jele éppen gazdasági tevékenységük sikeressége volt. A sámánokat haláluk esetén ugyanoda temették, mint a többieket, ugyanolyan szertartásokat tartottak részükre, mint más halálesetek alkalmával.

Videóvetítés (április 22. 18.00-20.00) – Kerezi Ágnes videofelvételeinek megtekintése különböző típusú sámán tevékenységekről, a kutató magyarázatával. Ilyen a szent láda emelgetése, vödörrel, dobbal való sámánkodás, áldozati szertartás, az áldozati rénszarvas feláldozása az istenek tiszteletére, jóslás stb.

A részvételhez előzetes regisztráció szükséges a kerezi@neprajz.hu címen. Az előadások helyszíne: Néprajzi Múzeum, 105-ös terem; jegyár felnőtteknek: 800 Ft/előadás, diákoknak: 500 Ft/előadás, bérlet: 4000 Ft.

alkotja a hazai tekerőzene, és a későbbi években rendkívül sok lehetőség kínálkozik az ismeretek kiterjesztésére. Azonban azt is fontos megjegyezni, hogy érdemes bizonyos időközönként visszatérni az alapokhoz, hiszen a tanulás elmélyítésével új játéktechnikai elemeket lehet elsajátítani, valamint új alapötletekkel lehet hozzájárulni egy-egy dallamhoz.

Mint azt már korábban említettem, egyelőre a Tekerőiskola az első négy évet, az alapképzés időtartamát öleli fel. Szerényi Bélát kérdeztem a további elképzelésekről, hogyan haladhat tovább a Tekerőiskola.

„Magam úgy gondolom ezt a szisztémát, hogy alapfokon először megtanuljuk a Dél-Alföld stílusjegyeit, és akkor elkezdünk másba is belefogni. A Tekerőiskola első négy éve is erről szól, hogy a törzsanyag kizárólag alföldi muzsika, és van egy melléklet, amiben a szokásanyagoktól kezdve, a más tájegységeken keresztül, a historikus zene is megjelenik, de vannak francia, vallon és angol kis dallamocskák is. Azért mellékletben, mert van olyan tehetséges gyerek, aki nagyon gyorsan halad az anyaggal, és érdemes neki mást is mutatni, de alapfokon ez nem elvár! Mondom tehát, az első négy év megvan. A második négy év, vagy inkább hat, hogy a teljes alapfokot lefedje majd, az nyilván ugyanilyen szisztémával bővülne, tehát ugyanúgy a törzsanyag az Alföld, csak egy más szinten, tehát ugyanazt a dallamot másképp megfogalmazva, másképp díszítve más játéktechnikai dolgokkal fölépítve lehet tanítani, ezt kiegészítve más, legfőképpen bourdon hangszerek zenéjével. Jönnek a dudánóták, és nyilván más tájegységek dallamai is. És ugyanígy, mellékletben kiegészülve jönnek a külföldi tekerőmuzsikák, historikus anyagok. A középfoknak a dolga az, hogy nagyobb hangsúlyt fektessen a tekerő zeneirodalmára, tehát megjelenhetnek azok a tekerőre írt kis zeneművek. Itt már másfajta játéktechnikát is tanulni kell, például kötött hangsorú játéktechnikát, amelyek egy másfajta, a klasszikus zenéhez közelebb álló gondolkodásmódot feltételeznek. Ott már megjelenhetnek olyan ritmuskíséreti sajátosságok, olyan tekerőből adódó »effektek«, amik a magyar népzenei elválaszthatók. És gyakorlatilag az egyetem az, ahol a legmagasabb szinten kell prezentálni, hogy mi a saját zenei anyanyelvünk, nagyon jó rálátást kell tudni adni a magyar népzene egészéről, miközben már a kortárs zenéig is el kell jutni a tekerő megszólaltatásában. És természetesen a tekerő zeneirodalmának is a fontos sarokpontjait, tehát Vivalditól kezdve, sorolhatnám, azokat nyilván egyetemen érinteni kell, illetve érinteni kellene. Ennek a metodikája még nincs meg, de fejben megvan, és pillanatok alatt meglehet írásban is. Azért mondom, hogy kortárs zenei törekvéseket is meg kell tudni szólaltatni, mert ebben a hangszerben sokkal több van, mint amennyit ma produkál. De ahogy elnézem ezt az oktatási rendet, és azokat a tehetségeket, akik ebből ki tudnak nőni, úgy gondolom, hogy ezt jól építettük föl, és jó irányba halad.”

Így néz ki tehát ma Magyarországon a tekerőoktatás helyzete. Ha pedig megnézzük, hogy honnan indult, hiszen egy olyan hangszeréről beszélünk, ami majdnem teljesen feledésbe merült, akkor nyugodtan mondhatjuk, hogy ez sikertörténet.

„A kezdőket úgy kell tanítani, mint a betűolvasást. Fokozatosan. Lépésről lépésre. Fogni kell a kezét is egy darabig, osztán már ha nem kell, tízszer is, hiszszor is megmutatom, hogy kell. Mikor már kezd menni, a másik hangszerrel eljátszom előtte, osztán meg együtt játszunk. Vót olyan, aki úgy kezdetbe, hogy ebből nem tudom mi lesz, kíváncsi vagyok rá, oszt a végén elég jó lett. Olyan nehezen indult, de mégis, kár lett volna abbahagyni. De türelmetlenséggel, hogy úgyse lesz belőled semmi, fuccsba ment volna. Azt kö' kitapogatni, hogy tetszik-e neki, vagy se, van-e kedve hozzá. Ha nincs, hiába tudja pillanatnyilag, megunja. Ha szereti, meg is tanulja.” – Bársony Mihály, Tiszaalpár, 1978.

Patonai Bátor
Grafika: Szerényi Béla

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 4 In memory of Pál István “Pista bácsi” (Feb 1919-March 2015) – shepherd, bagpipe player from Hungary’s Palóc region. He was an important and beloved informant of the dance house movement who provided bagpipe players, ethnographers and the táncház movement with a wealth of inspiration and information not only on traditional, but also human life. The name of this piece “Anyone born of a mother, must sooner or later die” – is a quote from Pista bácsi. The interviewer asked him about when and how he prayed and his relationship to religion. By Fehér Anikó.

Page 6 Kóka Rozália talks with Raj Rozália (Doroszló / Doroslovo, 1950) and Nagy István (Magyarittabé / Novi Itebej, 1958) about how they grew up in Hungarian communities in Northern Serbia (Banat, Voivodina) and then became dedicated to preserving local folk tradition. To be continued.

Page 10 Review: Singer Bodza Klára’s CD release concert – Hungarian Heritage House, Budapest February 2nd, 2015. The new CD (Fonó FA 360-2), entitled *Ó, áldott Szűzanya!* (Oh, blessed Virgin Mother!) is all about “faith, experience and giving thanks” and provides a summary of Bodza Klára’s many-decades-long career as a singer and teacher. She has said this would be her last concert. By Kiss Eszter Veronika – first published in *Magyar Nemzet* 2015 Feb 4.

Page 11 Interview with Liber Endre on his activities as a founding member of Hangvető Hungarian folk and world music distributor, on hosting WOMEX (International World Music Expo) scheduled for October 2015 in Budapest, about the village of Martonvásár where he first came in contact with folk music as a music student in elementary school and the Tükrös Ensemble where he has been playing cimbalom and viola for some 30 years. By Grozdits Károly.

Page 16 Erdélyi Zsuzsanna (January 1921-February 2015) was a nationally acclaimed ethnographer, arts writer and member of the Hungarian Academy of Arts. She began doing research on Hungarian folk music and folk arts in the 1950s and 60s while working in the folk music department of the Ethnographic Museum. She is known for her research on religious folk customs and textual folklore, many many publications and received numerous national awards in recognition of her work.

Page 16 List of awards received on the national holiday March 15th.

Page 17 Thoughts on the primás (lead fiddler’s) festival in Csíkszereda (*Miercurea Ciuc*), Romania held in November 2014. This event, bringing Transylvanian master village fiddlers together with young fiddlers, is held in annually. It was founded by director of the Hargita National Székely Folk Ensemble, András Mihály and is guided by Transylvanian ethnomusicologist dr. Pávai István. By György Katalin.

Page 20 New Publication: Babai Dániel, Molnár Ábel, Molnár Zsolt: *Traditional Ecological Knowledge and Land Use in Gyimes (Eastern Carpathians)*. MTA Research Center and Ethnographical Institute and the MTA Ecological Research Center Ecological and Botanical Institute. Budapest/Vácrátót, 2014. ISBN 978-963-9627-75-8 Printed here are review/recommendations by ethnographic researcher Agócs Gergely (Budapest) and biologist, farmer Demeter László (Csíkszereda, Romania).

Page 26 Tömörkény István (1866-1917) was a Hungarian writer, journalist, ethnographic researcher; he wrote the piece included here – *Gül Baba’s pilgrims* – in 1916. Gül Baba – the Ottoman Bektashi dervish poet and companion of Sultan Suleiman the Magnificent – died in Buda in 1541 at the beginning of the 150 year long Turkish occupation of Hungary. His tomb still stands in Buda today. This writing tells of traces of the Turks that still existed at the time it was written, which included pilgrimages that Turks made to pay respects at Gül Baba’s tomb.

Page 32 Listing of summer 2015 folk dance, music and handcrafts camps and workshops to be held in Hungary and neighboring countries.

Page 34 Exporting the dance house method to Bashkiria. Interview with Somfai Kara Dávid, ethnographic researcher – Turkish peoples. Two traditional dancers and a flute player from the Republic of Bashkiria (in today’s Russia) will be in Hungary for the week of the dance house festival. They, for example, do jumping dances that seem very similar to Hungarian jumping dances. During the time of their visit, the Hungarian dance and music researchers hope to be able to persuade and train these people to use the dance house method for preserving dance and music tradition in Bashkiria. By Juhász Katalin.

Page 35 Cooking Traditions – this column usually focuses on Hungarian traditions – but this time presents filled breads and doughs of the Bashkir and Tatar peoples that live between the Volga River and Ural Mountains

in today’s Russia. Six recipes feature stuffed dumplings boiled in hot water, a version cooked in a pan without oil, others deep-fried in oil, and then one baked in the oven. By Juhász Katalin.

Page 40 Hurdy-Gurdy Instruction in Hungary – Part 2. This is a discussion of teaching and learning hurdy-gurdy as one of Hungary’s traditional folk instruments, and the importance of developing a method or system on the beginning, intermediate and advanced levels to be used nationally for instruction. The beginning level begins with traditional material from the Hungarian Southern Plain, and so on. Includes input from Szerényi Béla. By Patonai Bátor.

Page 41 Lecture series – Hungarian Museum of Ethnography – Budapest. Kerezsi Ágnes: *Shamans in Siberia* – past and present Wednesdays 6-8 pm March 25th – April 22nd. The lecture titles: What is shamanism?; Shaman mythology; The Shaman’s role; Obi-ugor shamans; Categories, characteristics of obi-ugor shamanism; video screenings. In Hungarian.

Sue Foy

folkMAGazin

2015/2, XXII. évfolyam, 2. szám
Megjelenik évente 6+1 alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felélős szerkesztő: Grozdits Károly
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Bede Judit, Gósi Anett,
Juhász Katalin, Kóka Rozália,
Juhos Kiss Sándor, Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153

Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Porszinter Nyomda
Tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Országos terjesztés: Lapker Zrt.

Bankszámla-szám: 11701004-20171625

Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány (B.I.C.) OTPVHUHB
HU55 11701004 20171625 00000000

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alap
Folyóirat-kiadás Kollégiuma

Belső borító: Kallós Zoltán széki lakodalomban gyűjt (fotó: Korniss Péter, 1971); Kallós Zoltán válaszüti daloskönyve (1943)

Hátsó borító: „Táncház Találkozó és Hagyományörző Kirakodóvásár – 1982” (Szögi Csaba gyűjteményéből)

Indulj el egy úton...

Kallós Zoltán életmű-kiállítás a szentendrei Skanzenben

2015. március 13. – szeptember 13.

A Kallós Zoltán életéről és munkásságáról szóló kiállítás három egymást kiegészítő részben került megrendezésre. A Skanzen (www.skanzen.hu) bejárati épületének Pont Itt kiállító terében a Kamerával a kézen című mini tárlat képek és videók segítségével mutatja be Kallós Zoltánt. A főkiállítás a Skanzen Galériában kap helyet, ahol időutazás formájában, különleges tárgyak és nem mindennapi történetek segítségével kerülhetnek közelebb a látogatók az erdélyi népi kultúrához, a kisebbségi létehez, a kutatás szenvedélyéhez. Harmadik elemként a Skanzen Felső-Tiszavidék tájegysége átalakul Táncsürré, amelyet – nevéhez híven – igazi táncműhelynek szánunk. Itt ki-ki elsajátíthatja az egyszerűbb táncleépéseket – önállóan, vagy rendezvények keretében táncoktatók segítségével –, ahogyan ezt Válaszúton, a nyári táncbörökben is teszik.

1982

